

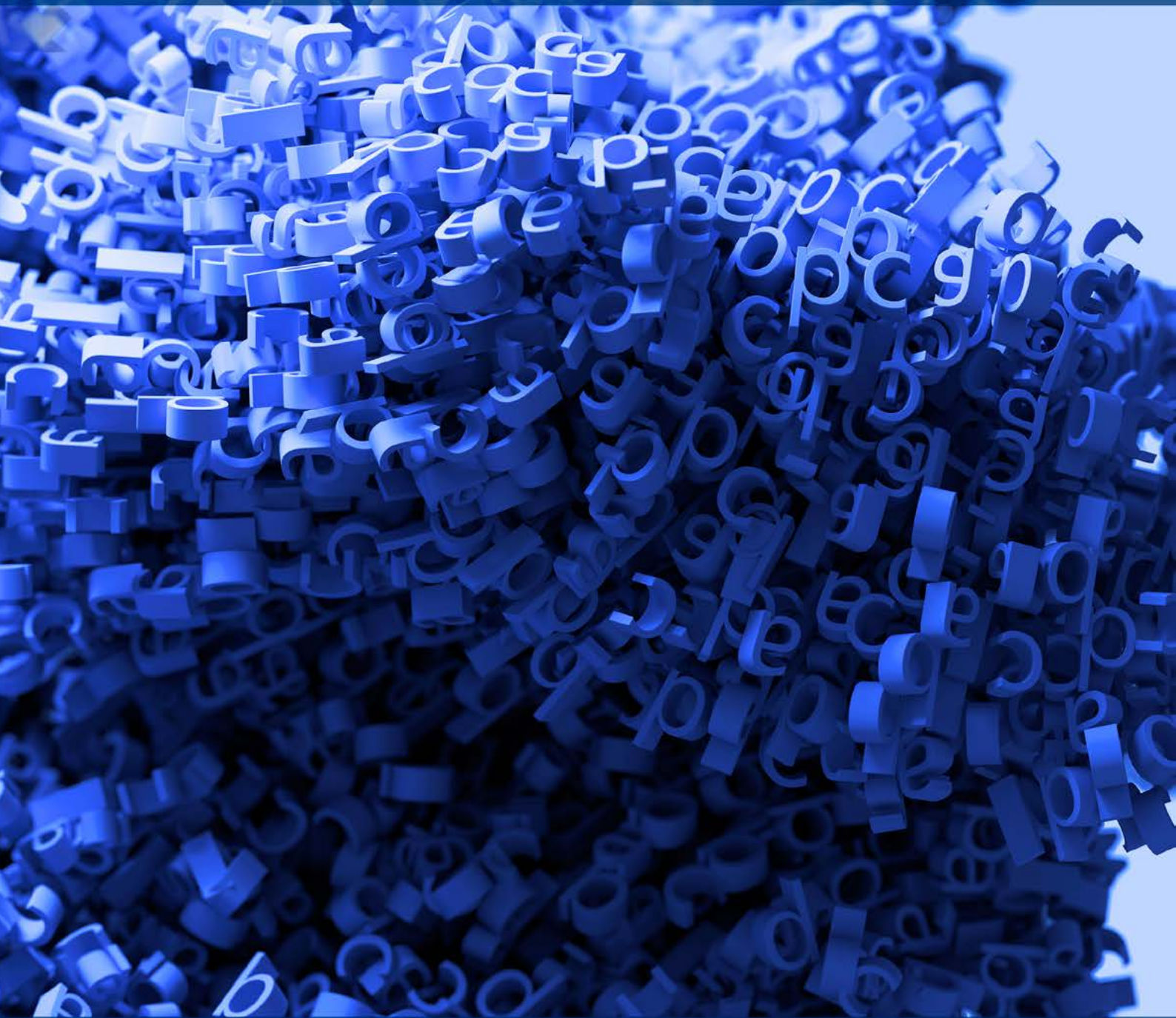

la DaDa

<https://arxivers.com/ladada/>

Núm. 4 - Desembre de 2023

El diari digital de l'Associació de
Professionals de l'Arxivística
i la Gestió de Documents de Catalunya

Associació de Professionals de l'Arxivística
i la Gestió de Documents de Catalunya

Edita:

Associació de Professionals de l'Arxivística
i la Gestió de Documents de Catalunya

Disseny i maquetació:

Ovni comunicació visual

Imatge original de portada:

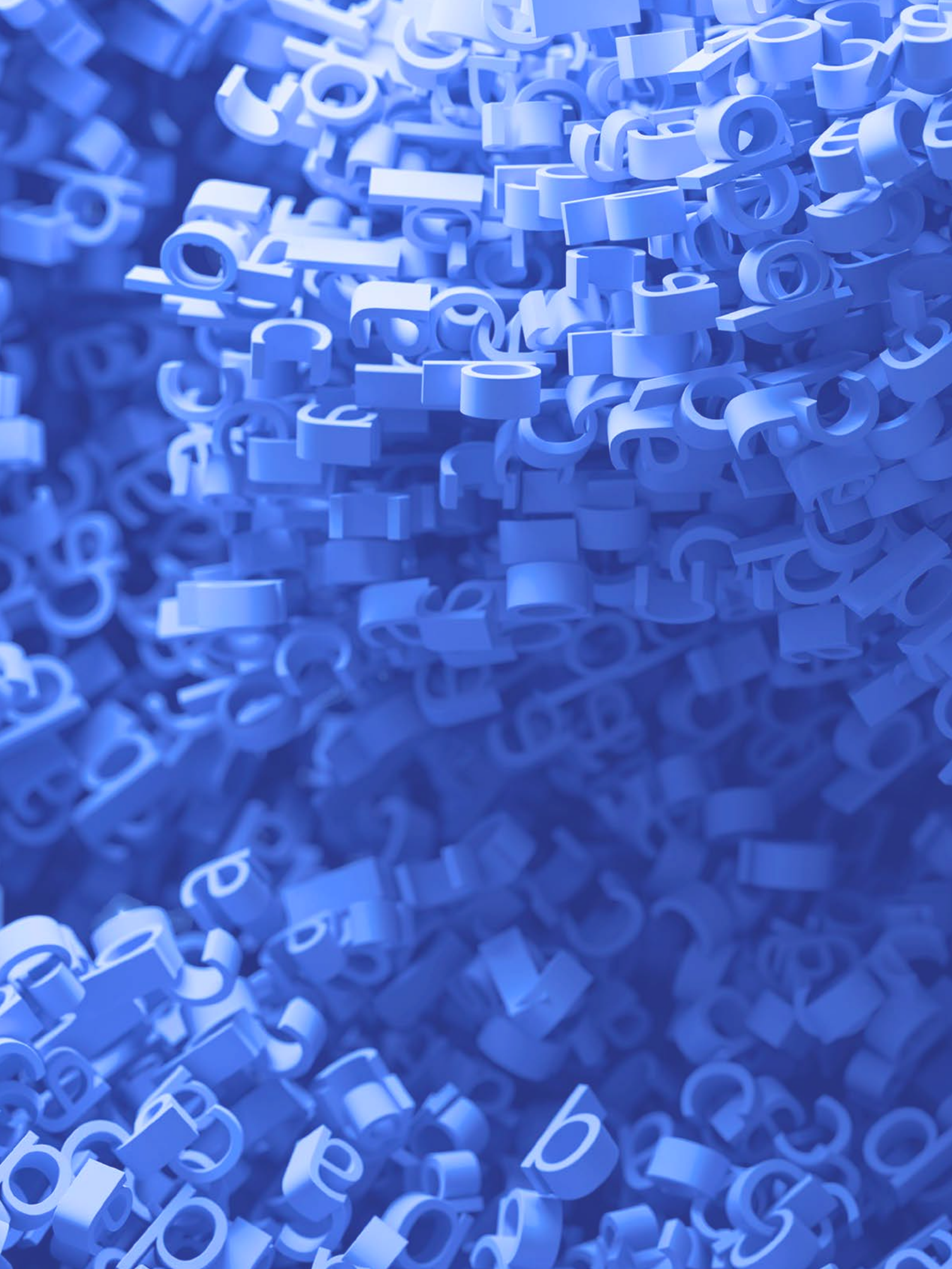
www.pexels.com

Imprimeix:

Indugraf offset

DL: B 21935-2020

Desembre de 2023

Índex

Presentació	6	Review of the international symposium ARCHIVING EXHIBITING – GOING OFF-SCRIPT IN ART ARCHIVES, Barcelona, 16–17 March 2023	
Editorial 166		Eric Ketelaar	29
Els neguits del sistema i una porta a la il·lusió	10		
Editorial 167		Semiòtica i identitat a l'Arxiu: tradició vs. modernitat	
El context professional del futur del Pla	14	Coral Cuadrada Majó	32
"Fem Arxiu, fem ciutat".		XX Trobada d'arxiviers/es de les Diputacions Provincials a Saragossa	
Iolanda Enjuanes Alzuria	18	Núria Poy Sans	36
La memòria viva. Els Arolsen Archives		Ciència i paritat de gènere. El congrés d'arxivística com a mirall d'un biaix preocupant.	
Clàudia Kirchner Vives	22	Julio Quílez Mata	38
XIX Congrés d'Arxivística i Gestió de Documents de Catalunya Dades en acció: de la modelització a l'explotació		L'arxiu de TV3 a l'era digital, una mirada al seu valor, preservació i especificitats	
Julio Quílez Mata i Sònia Torreblanca Valverde	25	Montse Bailac Puigdemívol	42
Lligall 46: La governança de la dada. Una invitació al debat a les portes del Congrés		Per fi comencem a conèixer l'algorisme de Twitter	
Jordi Serra Serra	27	Aniol Maria Vallès	47

#UNARXIUES emprèn el vol. Un conte il·lustrat per ajudar a descobrir els arxius als més petits

Núria Cañellas Terradellas **51**

El programa de archivos y derechos humanos del Consejo Internacional de Archivos (ICA): El Grupo de Trabajo sobre Archivos y Derechos Humanos (ICA-HRWG) y la Sección Profesional de Archivos y Derechos Humanos (ICA-SAHR)

Perrine Canavaggio
Antonio González Quintana **54**

El paper de la dona en la salvaguarda del patrimoni cultural

Fina Solà Gasset **59**

Ja tenim aprovat "Arxius 2030. El Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya"

Joaquim Borràs i Lluís Cermeno **61**

El Grup d'Arxivers de Lleida tanca la paradeta a Internet, però continua al carrer

Maria Jesús Llaveró Porcel **65**

VI Jornades Tècniques de Gestió Documental i Arxius Portuaris: l'Arxiu del Port de Tarragona

Noemi Navarro Espada **67**

XXV Reunió anual del Grup Espanyol de la Secció d'Arxius i Arxivers Parlamentaris i de Partits Polítics del Consell Internacional dels Arxius (SSP-ICA)

Joana M. Pastor Perelló **69**

Els arxius i la conservació-restauració de document gràfic

Francesc Fité Llevot **71**

"OBJECTIU SABADELL"

David González Ruiz **74**

XXVIII Jornades d'Arxius Universitaris

Núria Pou Puigblanqué i
Albert Aragay Lanchares **77**

IV Simposi de l'Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà Semiòtica a l'Arxiu: Tradició vs Modernitat

Aniol Maria Vallès **80**

Archiu Generau d'Aran. 25 ans

Maria Pau Gómez Ferrer **84**

L'arxiu electrònic de dades electròniques com a nou servei de confiança harmonitzat per a la Unió Europea

Ignacio Alamillo Domingo **87**

X Jornades d'Arxivers sense Fronteres

Adrià Cruz Espinosa **90**

Jornada Valora València. En l'àrdua tasca de la valoració documental: si tots avancem junts, l'èxit arribarà sol.

Mercedes Rojas Granero **92**

A voltes amb Valora

Lluís Cermeno Martorell **95**

Canvis en l'Arxiruta

Anna Esteve Florensa **97**

Conversem d'arxius amb:

Remei Perpinyà Morera

Alexis Serrano Méndez **100**

Presentació

Acabat l'any 2023, us presentem, de nou, un altre número de la DaDa en paper. El número quatre. Durant aquests anys us hem fet arribar el recull dels articles publicats en l'edició digital, notícies que ens ofereixen l'actualitat del món dels arxius.

En aquesta nova entrega hi trobareu les seccions – ja consolidades – de la DaDa: els editorials, els diversos articles que ens parlen de les notícies del moment, el Conversem d'arxius i finalment l'ArxiRuta.

Referent als editorials, dos han estat els publicats aquest any. El primer al febrer, l'editorial 166: “Els neguits del sistema i una porta a la il·lusió” i l'editorial 167, publicada al novembre, que ens ha parlat del context professional del futur del Pla d'Arxius.

En un segon bloc, hi trobem un total de 26 articles que se centren en temes d'actualitat i d'interès per a la comunitat arxivística. Iniciàvem l'any amb un article on es posava èmfasi en les campanyes de sensibilització per promoure les donacions de documents de particulars. Seguïem amb el text publicat amb motiu del Dia Internacional de Commemoració en Memòria de les Víctimes de l'Holocaust i que ens parlava dels Arolsen Archives, els més grans en documentació sobre la persecució nazi. La seva tasca per posar a disposició de la ciutadania els seus fons és més que considerable.

A l'abril, la DaDa celebrava els seus 5 anys i va ser un mes ple de notícies. Destaquem els articles que ens han parlat del XIX Congrés d'Arxivística i Gestió Documental i del seu tema principal, i el de l'aparició del nou número de Lligall, el 46, centrat en la governança de la dada.

Hem comptat amb la participació d'una personalitat com Eric Ketellar, professor emèrit en arxivística de la Universitat d'Amsterdam, que va col·laborar amb un article sobre el Simposi Internacional sobre la pràctica arxivística en l'art.

També durant aquest mes de celebració, hem publicat articles com el de Semiòtica i identitat a l'Arxiu: tradició vs modernitat, hem fet referència a qüestions com la paritat de gènere i de com ha estat un punt tractat i debatut pel comitè científic del XIX Congrés d'Arxivística i Gestió Documental.

La diversitat de temes exposats en aquest número és considerable. Des dels arxius de televisions, en aquest cas el de Tv3, on es posa en valor la seva tasca i la seva especificitat, fins a l'aportació de l'article que ens parla de l'inici del nostre coneixement sobre l'algorisme de Twitter.

Durant la Setmana Internacional dels Arxius hem assistit a la presentació del conte il·lustrat per ajudar a descobrir els arxius als més petits, #UNARXIUÉS, una aposta per la difusió del coneixement dels arxius entre el més menuts. També hem conegut el programa d'arxius i drets humans del Consell Internacional d'Arxius de la mà de dos dels seus membres.

Diverses han estat les Jornades dutes a terme al llarg d'aquest any i que han tingut presència a la DaDa. La novena Jornada de Museus, Gestió documental i Arxiu - que ha tractat el paper de la dona en la salvaguarda del patrimoni cultural-, la XX Trobada d'arxiviers/es de les Diputacions Provincials a Saragossa, les VI Jornades tècniques de Gestió documental i Arxius Portuaris, la XXV Reunió anual del Grup Espanyol de la Secció

d'Arxius i Arxivers Parlamentaris i de Partits Polítics del Consell Internacional dels Arxius, el IV Simposi de l'Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà, les Jornades Valora o, ja a finals d'any, les X Jornades d'Arxivers sense Fronteres.

Hem comptat amb la col·laboració del Subdirector General d'Arxius i Gestió Documental que ens ha parlat de l'aprovació del Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya i de què suposa per al país i per a l'àmbit dels arxius.

Anuncis com els del GALL, el Grup de suport de professionals de l'arxivística i la gestió documental de les terres de ponent, que ens comunicaven que deixaven de ser presents a les xarxes socials.

Exposicions de l'àmbit de la fotografia, com "Objectiu Sabadell. Història de la fotografia 1860-1936?", un exemple de col·laboració entre Arxiu i Museu per posar en valor el patrimoni fotogràfic.

Celebracions com els 25 anys de l'Archiu Generau d'Aran i articles que ens posen al dia de les darreres novetats, com el de l'arxiu electrònic de dades electròniques com a nou servei de confiança harmonitzat per a la Unió Europea.

El tercer bloc és el dedicat a les ArxiRutes, aquest viatge per territori que ens permet conèixer els diferents arxius de casa nostra. Aquest any hem conegut 5 arxius i poc a poc, ens anem acostant al centenar d'arxius visitats. Val a dir que comptem amb una nova responsable de la secció, l'Anna Esteve, que agafa el relleu a la tasca desenvolupada pel Sergi Borralló.

Per cloure el número que teniu a les mans, l'Alexis Serrano, membre dels Consell de Redacció, ha entrevistat la Remei Perpinyà, gran referent de molts professionals de l'arxivística i professora titular de la Universitat Autònoma de Barcelona i que ha estat responsable de recerca de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents de la UAB.

Esperem que aquest número 4 de la DaDa sigui del vostre grat. Aprofitem l'ocasió per fer arribar un agraïment molt especial a tots els col·laboradors i animem a tota la comunitat arxivera a participar i a fer-nos arribar les vostres propostes. Tal i com cada any diem: la DaDa la fem entre tots i totes.

Gràcies i bona lectura.

ELISENDIA CRISTIÀ BALSELLS.
Arxivera Municipal de Reus.
Directora de la DaDa

SERGI BORRALLÓ LLAURADÓ.
Responsable de l'Arxiu General
de la Diputació de Tarragona

ANNA ESTEVE FLORENSA.
Arxivera de l'Arxiu Diocesà de Lleida

ANNA GIRONELLA DELGÀ.
Arxivera de l'Arxiu Municipal de Girona

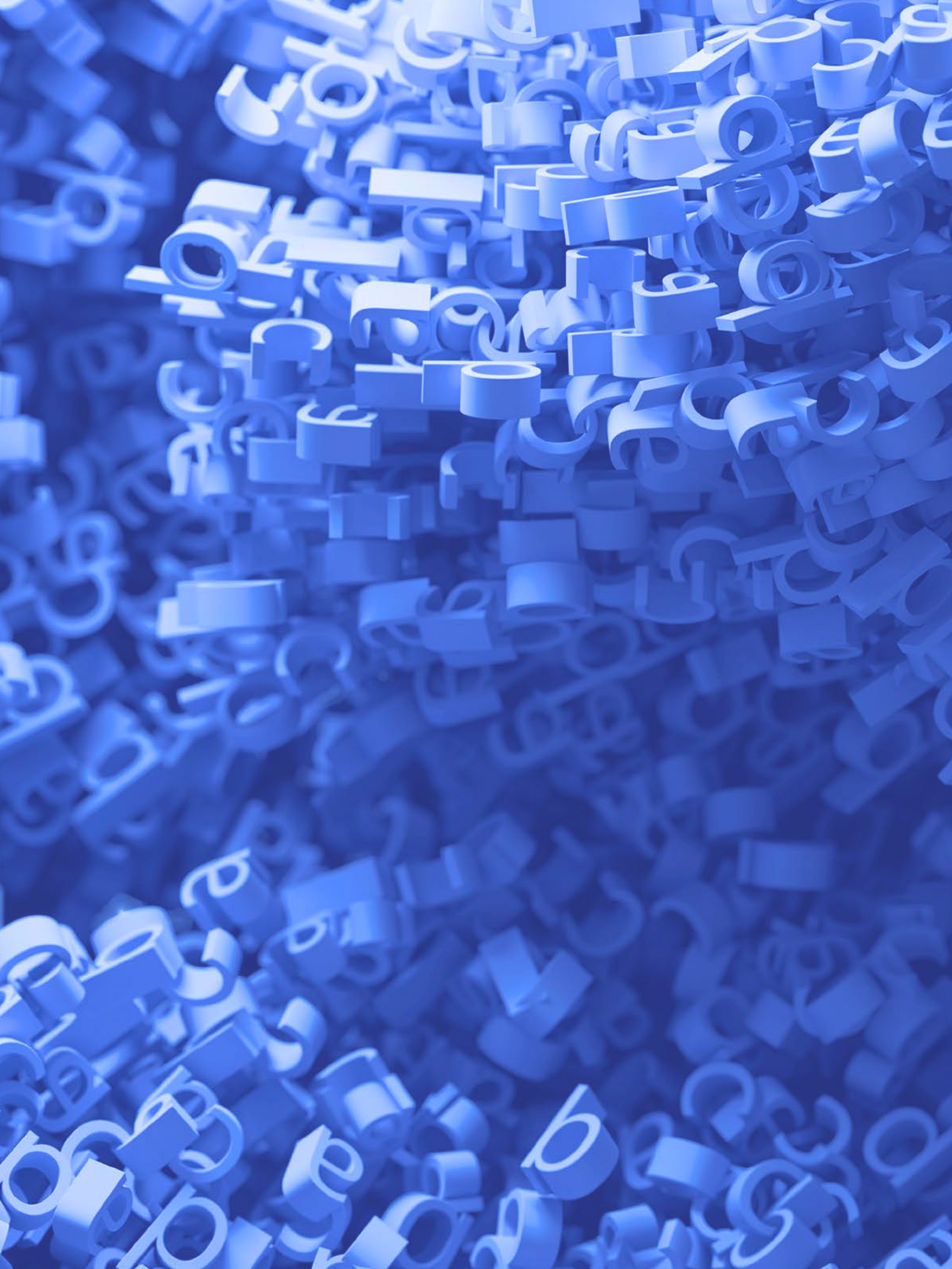
MONTSERRAT PALLÀS GUASCH.
Arxivera de l'Arxiu Municipal
de Terrassa

ALEXIS SERRANO MÉNDEZ.
Director de l'Arxiu Comarcal
del Maresme

ANIOL MARIA VALLÈS.
Arxiver i membre del Grup de Treball en
Transparència i Dades Obertes de l'AAC,
i suport en gestió documental a Inetum

Editorial 166

Els neguits del sistema i una porta a la il·lusió

Avui expressem neguits, situacions que desestabilitzen el sistema. Situacions greus que han de fer-nos reflexionar. Ho fem, però amb una mirada positiva sobre aquest 2023 que iniciem, un any que ens ha de portar a retrobar-nos definitivament, i a continuar teixint aliances i projectes amb una mirada comuna que, sota l'auspici d'un pla d'arxius finalment aprovat, dotat i operatiu, ens porti pel camí de la nova llei d'arxius i de l'estabilització del sistema, ens allunyi neguits i blindi la professió amb la mirada posada al Congrés Internacional d'Arxius de 2025.

Ara fa sis mesos publicàvem el darrer editorial centrat a com l'Associació de professionals de l'Arxivística i la Gestió de Documents de Catalunya va mantenir el seu vot positiu al Pla d'Arxius presentat pel Departament de Cultura, però va emetre alhora la seva oposició a l'eix 6, que tractava del Sistema i model de governança. No en va, consideràvem que aquest eix no responia a la necessitat expressada a les veus de les taules de participació ni a la realitat d'un sistema que havia d'erigir-se madur, sòlid i eficient davant dels reptes que se li plantejaven. Publicàvem aquell sentiment essent conscients que el cansament per aquell procés, tan llarg i dilatat en el temps -incloent una pandèmia pel mig-, havia fet que els mateixos professionals de l'arxivística veiessin amb bons ulls i necessitessin aprovar el pla per començar-ne a veure els fruits. Avui, sis mesos més tard, encara sense el Pla aprovat, assistim a noves proves d'aquesta falta de governança i de coneixement sobre els arxius i la seva estruc-

tura per part dels responsables polítics. Assistim a autèntics neguits, crits ofegats d'un sistema que demana urgentment ser renovat.

NEGUIT SOBRE EL LIDERATGE – SUBDIRECCIÓ D'ARXIUS

El Decret 110/2022, de 7 de juny, de reestructuració del Departament de Cultura, incloïa de nou la Subdirecció General d'Arxius i Gestió Documental. Aquesta plaça va ser convocada el 18 d'octubre (CLT208-22) i es va iniciar així un procés de selecció entre els candidats presentats. Una plaça publicada a ATRI i que l'AAC va ajudar a difondre per tal d'aconseguir el màxim de participació del col·lectiu. Estem plenament convençuts de la qualitat tècnica, estratègica, intel·lectual i humana, de totes les persones que s'hi van presentar. Estem orgullosos de l'alta participació per a una plaça que, tot i no ser la desitjada, està cridada a ser una peça clau dins de l'estructura del Sistema d'Arxius de Catalunya. Per aquest motiu, per la gran qualitat dels

seus participants i pel respecte que es mereixen aquestes persones, per la seva trajectòria i pel mateix fet d'haver volgut presentar-se com a caps visibles dels nous reptes futurs que tota la professió afronta actualment; per tot això, considerem que la declaració del procés com a desert i la seva nova convocatòria (CLT039-23), que sota l'aparença d'obertura a nous sectors (universitats), restringeix greument la participació (es passa d'una convocatòria oberta als funcionaris de qualsevol administració pública catalana a una en la qual es limita a l'Administració de la Generalitat i universitats), denota novament una falta de respecte per als candidats que s'hi han presentat. Es prohibeix l'accés a una part important de la professió (personal provinent d'ajuntaments i diputacions, per exemple) que abans hi quedava inclosa, menyspreant aquells i aquelles que s'hi havien presentat. No podem deixar de criticar aquest fet en aquestes línies. No serem defensors en cap moment de cap acció que no sigui inclusiva i el màxim d'oberta possible. Esperàvem que finalment aquest

procés portés a la cobertura de la plaça de subdirecció, però altre cop aquest nou exemple de subterfugis ens posa en alerta i amatents. Al final, no ho oblidem, qui hi perd en tot això, a banda de les persones participants, és la mateixa professió, que veu com vuit mesos més tard del seu anunci, una convocatòria que havia de ser un punt d'inflexió, es vesteix d'il·lusió per amagar falta de rigor procedimental i de respecte al col·lectiu, tot per seguir, avui dia, sense el lideratge que s'anunciava.

NEGUIT SISTÈMIC – EL CAS DE L'ARXIU HISTÒRIC DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

En segon terme, el dia 17 de novembre de 2022 va tenir lloc un fet que, més enllà de les irregularitats legals que implica i que tot seguit exposarem (i que compta amb l'acceptació i validació per part de la Direcció General de Patrimoni Cultural i la Consellera de Cultura), ens situa en un escenari clar de manca de coneixement polític del mateix Sistema d'Arxius de Catalunya per aquells que n'haurien de ser els màxims defensors. Una decisió, la cessió en comodat d'un arxiu pertanyent al SAC a un altre arxiu del sistema, que ataca els

fonaments del sistema, un sistema que promou la corresponsabilitat dels arxius i que la llei recull com a voluntat des del 2001. A les portes de la redacció d'una nova llei d'arxius, veiem com l'aparell polític d'alt nivell accepta unilateralment, per la seva incompetència en matèria d'arxius, decisions tècniques sense ser confrontades, convertint-se, per tant, en agents servils a motivacions que no són ni jurídiques ni tècniques.

Aquestes línies s'escriuen després d'un rigorós procés d'anàlisi documental, que s'inicià amb les peticions d'accés a la informació dels expedients de la cessió en comodat, realitzades els dies 17 i 18 de novembre a les institucions signants (Generalitat de Catalunya i Universitat de Barcelona respectivament). Tot i això, per tal de retre comptes de les accions empreses per l'AAC al respecte, cal anar més enrere en el temps. En data 16 de novembre, quan ja era una evidència la signatura del comodat de l'endemà (evidència constatada per l'agenda pública de la Consellera de Cultura on s'anunciava aquest acte), es va enviar un correu electrònic al Secretari General de Cultura, a la Consellera de Cultura i a la Directora General de Patrimoni Cultural, alertant que aquesta signatura atemptava

contra la mateixa llei d'arxius. Per aquest motiu, es va demanar una reunió urgent per poder explicar les nostres motivacions. Aquest correu no va ser mai respost. És per això que l'AAC, el dia 17 de novembre, actuant amb responsabilitat i transparència, va realitzar el comunicat públic denunciant aquesta cessió en comodat. Així mateix, també amb la voluntat sempre de mà estesa, es va demanar reunió amb el Rector de la UB, per tal d'exposar els nostres raonaments que justificaven el comunicat. Aquesta petició de reunió va ser rebutjada per la UB el dia 23 de novembre, exposant que per part seva *“no hi ha cap situació especial que s'hagi generat arran del comodat i, si fos el cas, ho tractariem internament”*. Per tant, l'AAC va rebre dues negatives de reunió per part de les dues institucions responsables del comodat. Finalment, també vàrem exposar la situació a la Conferència de Archivos Universitarios (CAU), demanant la seva actuació davant d'aquesta greu situació. Aquesta va emetre una resposta, després de parlar amb la UB, indicant que *“entendemos que se trata de una decisión institucional de la propia universidad”*. Convençuts que aquesta decisió no és ni molt menys una mera decisió interna, sentint-nos cridats a defensar el

col·lectiu a qui representem, vam tirar endavant amb la petició dels expedients complets del procés. Aquests expedients, en ambdós casos, signifiquen entre 6 i 10 documents en PDF sense límits aplicables. Així i tot, també en ambdós casos, es va al·legar complexitat per endarrerir-ne l'entrega. Finalment, en data 23 de desembre de 2022 vàrem rebre l'expedient complet per part de la Generalitat i en data 10 de gener de 2023 el de la UB.

L'AAC ha analitzat a fons els documents dels dos expedients i també s'ha assessorat jurídicament amb una persona de contrastada experiència i rigor jurídic com és en Josep Matas Balaguer, per tal de completar la relació d'articles que considerem s'han vulnerat en aquesta cessió en comodtat, secundada, reiterem, per l'alta jerarquia política de Cultura. Els enumerem tot seguit:

1. Es contradiuen els principis que inspiren el Sistema d'Arxius de Catalunya.

- La Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i gestió de documents (LAGD) i el Sistema orienten cap que totes les administracions públiques assumeixin directament les seves responsabilitats. Es preveuen mecanismes per facilitar el compliment de les obligacions per als municipis de menys de 10.000 habitants. En canvi, s'exigeix el compliment (assumir responsabilitats, dotar-se de mitjans, oferir serveis) a les institucions que han d'integrar (els seus centres i serveis) el Sistema, entre els quals els arxius de les universitats (article 20.1.d).

- La Llei és molt flexible i admet diferents solucions per garantir el compliment del que es resumeix a l'article 7 LAGD, però en el cas dels arxius del Sistema els obliga a assumir-ho directament. Les universitats no es poden eximir d'aquesta responsabilitat.

- La centralització de fons en un gran centre és als antípodes del model del Sistema configurat i construït fins avui a Catalunya, que fomenta precisament la corresponsabilització.

2. L'Arxiu Nacional de Catalunya no pot ingressar aquesta classe de fons.

3. No hi ha base legal en la qual fonamentar l'ingrés. L'article 27.1 LAGD indica molt clarament quins són els fons que es poden ingressar. No en pot ingressar altres.

4. Per raons d'urgència, davant d'un perill imminent de pèrdua de documents integrants del patrimoni, qualsevol arxiu públic pot ingressar aquests documents de forma temporal; però aquest ingrés no s'ha fet per aquests motius, no busca trobar una solució temporal a circumstàncies de greu risc per a la salvaguarda dels fons, sinó que comporta un traspàs de la responsabilitat sobre la custòdia dels fons i prestació de servei.

5. L'article 23.1 LAGD no es pot interpretar contradient el que estableix el 27.1 LAGD. El 23.1 es va incorporar per permetre que la Generalitat pugui conèixer els ingressos de fons públics en centres que no li són propis. Les competències de la Generalitat en patrimoni cultural / documental justifiquen que els moviments de fons se li comuniquin. La Llei admet que els arxius del Sistema (per exemple un arxiu municipal de ciutat de més de 10.000 habitants) pugui ingressar fons d'altres administracions públiques, per exemple d'un Consorci en el qual participa l'Ajuntament. En aquest cas s'ha d'informar a la Generalitat. És un procediment necessari per compensar la flexibilitat del Sistema d'Arxius. No és aplicable, no justifica, un ingrés que contradigui la Llei.

6. El lliurament dels documents s'hauria de formalitzar com una encomana de gestió.

- En el cas que el traspàs a l'ANC tingués cobertura legal (ja hem vist que no la té) s'hauria d'haver formalitzat mitjançant la signatura d'un conveni. Es tracta d'una encomana de gestió que obliga a signar un conveni d'acord amb l'art. 11.3 de la Llei 40/2015, d'1 d'octubre, de règim jurídic del Sector Públic. L'encomana de gestió no suposa la cessió de la titularitat de la competència. Aquesta encomana s'ha de formalitzar a través d'un conveni per tractar-se de dues administracions diferents, seguint el procediment establert a la mateixa Llei (art. 47 a 53). Aquest procediment no s'ha seguit. Molt probablement no s'ha seguit perquè hauria requerit informar de si l'ANC té competències per acollir aquesta classe de fons i, com ja hem dit, no els té.

- Les condicions del comodtat poden figurar en el text del conveni, a les clàusules del conveni, però aquestes condicions no són suficients, no poden substituir, el que demana la Llei 40/2015. Fem notar que es tracta tant de signar un conveni com de seguir el procediment previ i posterior a la signatura.

- Pel que fa al tractament de dades de persones vives no s'ha acreditat, no s'ha valorat ni s'ha justificat i en cap cas es fa esment en els informes dels expedients consultats, a l'obligat compliment del següent paràgraf de la Disp. Ad. Primera LOPDGDD: "En els casos en què un tercer presti un servei en règim de concessió, encomana de gestió o contracte, les mesures de seguretat es correspondran amb les de l'Administració pública d'origen i s'ajustaran a l'Esquema Nacional de Seguretat". No consta que l'ANC compleixi aquest precepte.

Aquestes consideracions les presentem aquí i les exposarem al Consell Nacional d'Arxius i Gestió Documental, convocat inicialment pel mes de març. En volem, però, fer par-

típic a tot el col·lectiu, perquè s'entenguin els motius que han portat a l'AAC a aixecar la veu i denunciar públicament un fet que supera el mer acord entre parts, suposant una vulneració clara de la LAGD.^[1]

Finalment, cal esmentar que en data 19 de novembre vam sol·licitar a la Generalitat que iniciés la inspecció dels arxius universitaris. Ho sol·licitarem perquè el que sí que evidencien els fets indicats i les memòries dels darrers anys de l'arxiu de la UB, és que existeixen problemes greus d'infraestructura i recursos al seu arxiu històric. Però ens temem que aquest no és un cas únic, ni pel que fa a recursos ni pel que fa a personal tècnic arxiver en el món universitari, com requereix l'art. 21 de la LAGD. És per això que, d'acord amb la funció inspectora que la LAGD atorga al Departament de Cultura (article 17) i davant la situació que la notícia del contracte de cessió suposa i el perill de possibles solucions futures novament en contra del que requereix la LAGD, vam demanar la realització d'una inspecció d'arxius amb la màxima celeritat a tots els arxius de les universitats de Catalunya per determinar-ne l'estat i situació. A raó d'aquesta petició se'n va informar que hi haurà un *Pla d'inspecció i suport d'arxius* per part de Direcció General del Patrimoni Cultural que es presentarà al Consell Nacional d'Arxius i Gestió Documental.

Aquest és l'estat de les actuacions i fets ocorreguts des del 16 de novembre fins al dia d'avui. L'AAC seguirà treballant per denunciar aquest fet en tots els espais de debat necessaris per evitar futures accions que vulnerin, de nou, els principis i la filosofia de la llei d'arxius vigent. Considerem que no podem menystenir els fets ocorreguts i que davant d'interpretacions errònies o intencionals, l'AAC ha de mantenir sempre als seus socis i sòcies informats, i fer d'altaveu públic d'aquelles situacions que posen en perill la raó de ser del Sis-

tema d'Arxius de Catalunya. Demanem, per això, i novament, una rectificació de la situació que ens permeti de nou complir amb els marcs normatius que avui dia ens apliquen.

UN PETIT PAS PER AL RECONeixEMENT DE LA PROFESSIONI

No voldríem acabar aquest editorial sense optimisme. Per això, ens és del tot necessari anunciar-vos de nou el petit gran pas per a la professió que ha significat l'acord de la Mesa del Parlament de Catalunya, que amplia l'Òrgan de Garantia del Dret d'Accés a la Informació (OGDAIP) de tres a cinc membres. Dels tres membres externs, un d'ells serà nomenat a proposta de l'AAC. El mes de novembre passat vam presentar una petició per tal que l'Òrgan de Garantia del Dret d'Accés a la Informació comptés amb un/a professionals de l'arxivística i la gestió documental dins d'aquests tres membres externs. Ens congratulem d'aquesta decisió que representa un reconeixement de l'expertesa dels arxiviers i arxiveres en la matèria.

Seguim treballant perquè aquest exemple sigui només la primera de les notícies que puguem anunciar, però no l'última, amb relació als òrgans de garantia del dret d'accés a la informació. Com sempre, us mantindrem informats. Novament, l'AAC lluitarà i segueix lluitant per a la defensa dels i de les professionals de l'arxivística i pel compliment de la normativa que ens ha de situar en el lloc i el posicionament que la professió es mereix.

UNA PORTA A LA IL·LUSIÓ

Finalment, no volíem acabar sense fer una breu referència al 19è Congrés d'arxivística de Catalunya que l'AAC està organitzant. Aquesta edició, que tindrà lloc a Sant Cugat del Vallès, porta per títol *Dades en acció: de la modelització a l'explotació* i s'articlarà al voltant de tres grans eixos: el govern de la dada, la gestió o tractament de les dades i els nous paradigmes arxivístics.

Us animem a participar-hi. Aquest congrés és el primer postpandèmic i de nou ens podrem veure les cares, saludar-nos, abraçar-nos durant tres dies intensos en els quals ens sorprendrem i aprendrem conjuntament, i en el qual us necessitarem un altre cop per fer d'aquest congrés una fita inoblidable, una porta oberta a la il·lusió.

Aquest 2023 ens ha de portar, doncs, a retrobar-nos definitivament, i a continuar teixint aliances i projectes amb una mirada comuna que, sota l'auspici d'un pla d'arxius finalment aprovat, dotat i operatiu, ens porti pel camí de la nova llei d'arxius i de l'estabilització del sistema, ens allunyi neguits i blindi la professió amb la mirada posada al Congrés Internacional d'Arxius de 2025. Només reconeixent errors i assumint els reptes amb transparència, globalitat, lideratge i autèntic valor de servei, es podrà arribar a aquesta fita amb un Sistema sòlid, unit i estable, una autèntica estructura d'estat que ens enforteixi com a professió.

[1] Cal dir que posem ara a disposició de tots els i les associades dits expedients, per transparència i perquè cadascú pugui establir les seves pròpies conclusions. Hi podeu accedir aquí: <https://arxiviers.com/publicacions/la-dada/expedients-relatiu-a-lingres-del-fons-de-la-universitat-de-barcelona-a-larxiu-nacional-de-catalunya/>

Editorial 167

El context professional del futur del Pla

Al darrer editorial, de principis de 2023, mostràvem els neguits del sistema que en aquell moment els veiem com a reptes per aquest any que ara estem acabant. Entre ells, l'aprovació definitiva del Pla d'Arxius i el procés per cobrir la plaça de Subdirecció d'Arxius. Ara, finalitzant l'any, i amb el Pla aprovat i presentat, és hora de fer balanç.

TENIM UN PLA... I ARA APROVAT

Des del primer moment, l'any 2018, com a AAC vam esdevenir altaveu per tal de fomentar la participació en les taules de debat territorials, sectorials i de síntesi. Vam bolcar-nos participant activament en totes les taules. I vam deixar la nostra veu, que no és altra que la veu que ens transmetia el col·lectiu. Ho vam fer i, sobretot, ho van fer quasi 300 professionals, en el que és ja la major participació històrica d'arxiveres i arxivers en un procés participatiu.

Com a AAC, celebrem que finalment tinguem un pla, i un pla aprovat. Ho celebrem perquè, més enllà del que per nosaltres és un error estratègic i conceptual d'adscripció i de rang, el Pla el que sí que és, és un full de ruta pels anys vinents. I és necessari. Un full de ruta a més dotat de recursos econòmics (73 milions d'euros), i humans (amb un coordinador i cinc tècnics/es en exclusiva per fer-ho possible). Per això, des de l'AAC aplaudim que ja puguem començar a treballar en el pla. I volem felicitar a les quasi 300 persones que hi van participar, són l'autèntic motor del SAC. Volem també valorar la feina interna per part de l'equip de l'actual Subdirecció

General d'Arxius i Gestió Documental, que ha esmerçat moltes hores a fer possible l'aprovació del pla. Sense elles i ells tampoc hauria estat possible.

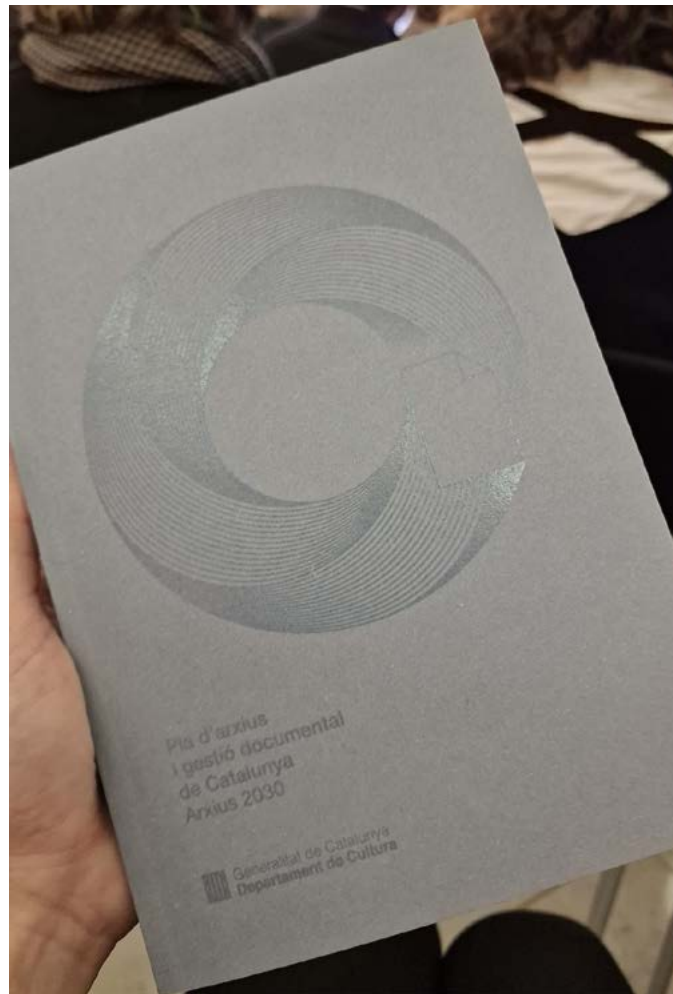
Així doncs, celebrem aquest pla, el pla que tenim, el pla que el govern ha recollit, perquè té molts punts bons, i tot i els anys que han passat, encara molt actuals. Centrem-nos en la suma i aprofitem el pla que ara s'inicia per millorar-nos.

Aquest és un extracte del text complet del discurs que vam pronunciar el passat divendres 3 de novembre a la presentació davant del sector professional del document "Arxius 2030. Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya" i que podeu trobar íntegre en el següent enllaç: <https://arxivers.com/discurs-del-president-de-laac-a-la-presentacio-del-pla-darxius/>

ARXIVÍSTICA GLOBAL

El passat 6 d'octubre, en la inauguració del curs d'aquest any del Màster d'arxivística i governança de la informació de la FUAB-Formació, vam fer entrega, conjuntament amb la FUAB, del premi al millor TFM. En aquest lliurament, vam ressaltar un fet

que cada cop és més present a la nostra professió i que li dona futur. La transversalitat i la interseccionalitat de l'arxivística amb altres ciències, afins o aparentment allunyades, ens aporta un univers de complexesa que ens fa millor com a professió i com a professionals. És motiu per felicitar a totes i tots els participants i és un punt d'inflexió que hem de saber captar i aprofitar. La nostra professió està canviant, ens trobem en una arxivística global, aquella que té en compte no sols la seva "intra-essència" sinó també la seva interconnexió amb espais i coneixements que envolten l'ecosistema científic. Aquest moviment cap a una arxivística atenta, present, global, ens porta a entendre el futur d'aquesta sempre des de la seva complexesa. Els principis arxivístics, fonaments rígids, estan en ple sacseig per aquesta agitació interna i externa. És per això que més ara que mai, cal sentir les veus de les noves i nous professionals, i veure com es poden obrir perspectives tant des de la visió més patrimonial, amb molt terreny per recórrer en aquest nou cicle, com en la gestió més avançada sobre algorismes i estructures descentralitzades d'informació.

En aquest escenari, com a professió no hem de perdre de vista aquesta unitat, aquesta globalitat, per no portar-nos a un trencament que tindria més costos que oportunitats. Si bé és cert que l'endarreriment en matèria de gestió electrònica i en la gestió de la governança de dades, a posteriori, ha pogut desequilibrar la balança de l'atenció anys enrere, no ho és menys que aquest toc d'atenció era estrictament necessari i ha ajudat a posicionar-nos en espais que ara podem perdre si ens relaxem. Hem de ser capaços de trobar l'equilibri i no retornar a situacions que afavoreixin una part del tot. Ara tenim un pla. I aquest pla ens canvia la nostra posició com a col·lectiu, passem d'activa demanda -com fins ara- a una posició d'acció activa. Quan no fas moviments, no avances; però quan et mous, ho has de fer amb fermesa i amb una mirada atenta. D'aquesta mane-

ra, hem de ser capaços d'exercir els moviments que ens acostin estratègicament a tots els espais en els quals professionalment puguem aportar. Tant aquells que ens són tradicionalment més afins, com pot ser la participació en la nova Llei de Patrimoni Cultural Català, com aquells que ens reforcen en noves realitats, com pot ser la presència arxivera en comissions sobre ètica de les dades o ser presents en el desenvolupament de normativa sobre gestió de dades, govern obert o, encara amb més raó, en normativa de transparència. Aconseguir l'equilibri és complex, mantenir-lo hauria de ser un objectiu ineludible. Les noves i els nous professionals, com aquells que van obtenir el títol del Màster d'arxivística el passat dia 26, necessiten que cuidem l'ecosistema professional. Ara tenim l'instrument, només ens falta obrir perspectiva. Per descomptat, la nova

i necessària Llei d'Arxius, haurà de ser la que marqui el nou escenari, però per fer-se realitat encara queden anys, per tant, en aquest temps cal no perdre pel camí oportunitats ni camins ja construïts.

CAMINS QUE ENS OBLIGUEN

Acabem de deixar enrere un congrés internacional d'arxius en el que com a AAC ja vam anunciar que no participàrem, i ara, un cop finalitzat topem amb una realitat present i imponent: en menys de dos anys tenim el congrés a Barcelona. Som conscients des de fa temps, i així ho transmetem, que un congrés internacional s'ha d'organitzar amb anys d'antelació, i que per fer-ho calen recursos i temps. El comitè

impulsor fa mesos que treballa en aquest esdeveniment, que ha de marcar un abans i un després en l'arxivística catalana. Mai anteriorment una estructura d'estat com el Sistema Arxivístic de Catalunya s'ha vist posada en un aparador mundial per exposar-se, tant en l'àmbit organitzatiu com pel que fa al seu mateix potencial. El Pla d'Arxius i Gestió Documental en marxa, la Llei d'Arxius aprovant-se, canvis cabdals en l'estructura del SAC com la Subdirecció General d'Arxius recentment estrenada, i altres moviments propers que ens han d'arrencar de situacions i dinàmiques del segle passat, més pròpies d'un desgovern personalista que d'un sistema que vol reinventar-se. En els darrers temps a l'AAC ens han arribat situacions que deriven d'aquests anys sense direcció entesa en arxivística. Anys que han perpetuat actituds i que no han deixat potenciar els i les professionals amb tota la seva capacitat. Anys, però, de deixadesa amb relació a la mirada global que ha de tenir una direcció del SAC. Cal tenir clara una idea: la direcció del SAC no és la direcció d'una part del SAC, sinó de tot el sistema. I cal vetllar per aquest sistema. Per això s'ha d'estar atent a demandes d'ajut que, si no es resolen, porten a un greu risc de pèrdua de patrimoni documental. Els i les professionals del SAC no es poden veure deseparats, desatesos, han de poder tenir un referent a

qui sol·licitar recursos, ajudes o accions, i rebre la resposta adequada. No volem més casos Roset perpetuats en el temps, no volem arxius tancats per manca d'inspeccions sol·licitades i respostes ambigües, no volem comodats il·legals entre arxius que, en paraules recents del conseller de recerca i universitats, Joaquim Nadal i Farreres, eludeixen clarament les seves responsabilitats. No volem més intents de sotamà per pervertir el sistema. Som conscients que amb la nova Subdirecció, aquesta és també la seva intenció i la de la Direcció General, i que es vol revertir. I ens n'alegrem. Cal felicitar l'entesa i que la nostra premissa de mà estesa s'hagi entomat amb tota la franquesa. Ara la feina s'acumula i per part nostra continuarem amb el mateix esperit de donar altaveu i atenent les veus que ens alerten, així com denunciant les situacions irregulars que detectem, alhora que continuarem ajudant a construir aquesta nova realitat de confiança, social i professional, amb el sistema.

RECERCA, INNOVACIÓ I NOUS PROJECTES

No volem finalitzar aquest editorial sense anunciar que des de l'AAC continuem potenciant àmbits de recerca que ens permetin seguir oferint l'avantguarda del coneixement arxivístic. Per fer-ho, volem

comptar amb totes i tots. És per això que obrirem grups de treball a la participació dels i les associades i convidem a totes aquelles persones que vulguin participar, a contactar amb els grups i ser participants d'aquest treball intens de l'AAC. Totes i tots sou associació, i totes les mans són benvingudes. Estem treballant, per altra banda, des de fa uns mesos en la Jornada d'Estudi i Debat, pensada el maig de 2024, i esperem aviat poder-vos donar idees del seu contingut i data exacta. En tot cas, el sentit d'aquest editorial va alineat amb el que serà aquesta jornada, una porta al debat i a la connexió professional.

Aquest 2024 ens portarà també productes nous, estudis que ens han d'ajudar a situar on estem laboralment, marcant indicadors i detectant mancances i oportunitats que ens ajudin a avançar com a professió; i també ens han d'ajudar a saber on estem o podem estar amb relació a la formació i a l'accés a la vida laboral. Estem teixint, així mateix, noves aliances acadèmiques que ens han d'ajudar a obrir l'arxivística a nous sectors. I, com a gran novetat, us oferirem una nova proposta per fomentar la recerca arxivística. Com veieu, res s'atura, al contrari. Estigueu atents al canal de notícies. L'arxivística està en moviment, i tu en formes part activa.

"Fem Arxiu, fem ciutat"

IOLANDA ENJUANES ALZURIA,
Cap de l'Arxiu Municipal de Lleida

L'Arxiu Municipal de Lleida conserva, principalment, la documentació generada per la mateixa institució en l'exercici de les seves funcions i activitats i ho fa des de 1150, any en què Ramon Berenguer IV comte de Barcelona i Ermengol VI comte d'Urgell signaren la Carta de Poblament de Lleida.

Aquesta garantia als nous pobladors una nova situació jurídica iniciant així el camí de la història del nostre municipi després de la conquesta islàmica. Dit document serà el primer d'una sèrie de privilegis que els diferents reis aniran proveint a la nostra ciutat al llarg dels segles i que forjaran més de vuit-cents anys de fets i successos fins a arribar a la Lleida dels nostres dies.

La història dels lleidatans i les lleidatanes va més enllà de la que testimonien els acords, els comptes municipals o la correspondència corporativa, aquesta també s'ha de poder explicar des d'una perspectiva ciutadana, la que neix en les llars familiars, en els comerços i en els carrers de la mateixa població. Molts d'aquests documents que narrarien cròniques desconegudes, resta adormida dins de capses plenes de pols en golfes i en magatzems, oblidats per una tercera generació que s'ho han trobat i que, en la majoria de casos, no saben com han fet cap fins als seus trasters. Alguns d'ells s'ho miren amb un cert recel perquè no identifiquen cap persona de les que hi surten en les fotografies que guarden, altres creuen reconèixer el seu cognom entre la documentació que destrien i alhora descobriren el carrer on vivien els seus avis i per un moment allò desperta en ells una certa melangia que els connecta amb els seus lligams ancestrals. Malauradament, molts d'aquells documents acaben a la brossa per desídia o per ignorar què fer amb ells i en massa ocasions suposa l'oblit definitiu d'aquella part de la història que fins llavors solament restava endormiscada.

La pandèmia causada per la COVID-19 a començament de l'any 2020, que ens va recloure a tots més de tres mesos seguits a casa, ens va obligar a reinventar-nos i a potenciar la difusió des del nostre confinament. S'acostava el 9 de juny, Dia Inter-

nacional dels Arxius, i havíem de pensar a fer alguna activitat virtual que poguéssim realitzar des de la web de l'arxiu i llençar des de les nostres xarxes. Se'ns va ocórrer que podia ser una bona idea la de conscienciar a la població que aquells documents heretats que conservaven en els seus trasters podien tenir un valor històric i que tot allò que guardaven en capses de sabates com fotografies antigues, gravacions familiars i papers centenaris podien tenir una utilitat per la societat. Vam creure important conscienciar-los que allò que havien conservat els seus antecessors no tenia sentit que seguís amagat, perquè molts d'aquells documents podien relatar part de la història de la ciutat de Lleida, la història més propera a les persones, la més quotidiana, aquella que en la majoria de casos passa desapercibuda o acaba perdent-se pel pas dels anys. El 9 de juny d'aquell 2020 vam voler explicar que els arxius som els garants de la memòria, que hi som precisament per salvaguardar el passat, per preservar-lo i per poder-lo donar a conèixer amb plenes garanties de conservació. Així és com va néixer la campanya "Fem Arxiu, Fem Ciutat" marcada per un to plenament de sensibilització.

Prèviament al Dia Internacional dels Arxius vam demanar als donants de dos fons si podien realitzar un petit vídeo des de casa explicant la seva pròpia experiència en el moment que feren lliurament dels seus llegats. Aquesta campanya no sols pretenia recuperar alguns d'aquells fons i documents oblidats sinó sensibilitzar a les persones de la necessitat de valorar històricament allò que atresoraven. Qualsevol persona, entitat o empresa que disposés legalment d'un document, fons o col·lecció, independentment del seu suport i que fos d'interès com a patrimoni documental de la ciutat de Lleida podia posar-se en contacte amb nosaltres per ingressar-lo en el nostre arxiu. Abans de res, com arxivers

Arxiu Municipal de Lleida. Fons Ermengol

duem a terme una primera valoració del llegat, l'identifiquem i estimem si l'Arxiu Municipal és el millor indret on fer cap o, per contra, si donades les seves característiques i l'àmbit geogràfic que abasta, ha de ser un altre arxiu el que es faci càrrec del llegat. Una de les coses que requerim als donants per a poder ingressar els seus llegats és que existeixi una vinculació amb la ciutat, no tindria sentit acceptar fons d'altres llocs o sense un lligam amb Lleida sent *l'Arxiu de la Ciutat*. Cal que hi hagi una justificació que raoni l'entrada d'aquell fons, acceptar tot per tot a vegades pot devaluar la qualitat dels llegats i el prestigi del mateix arxiu.

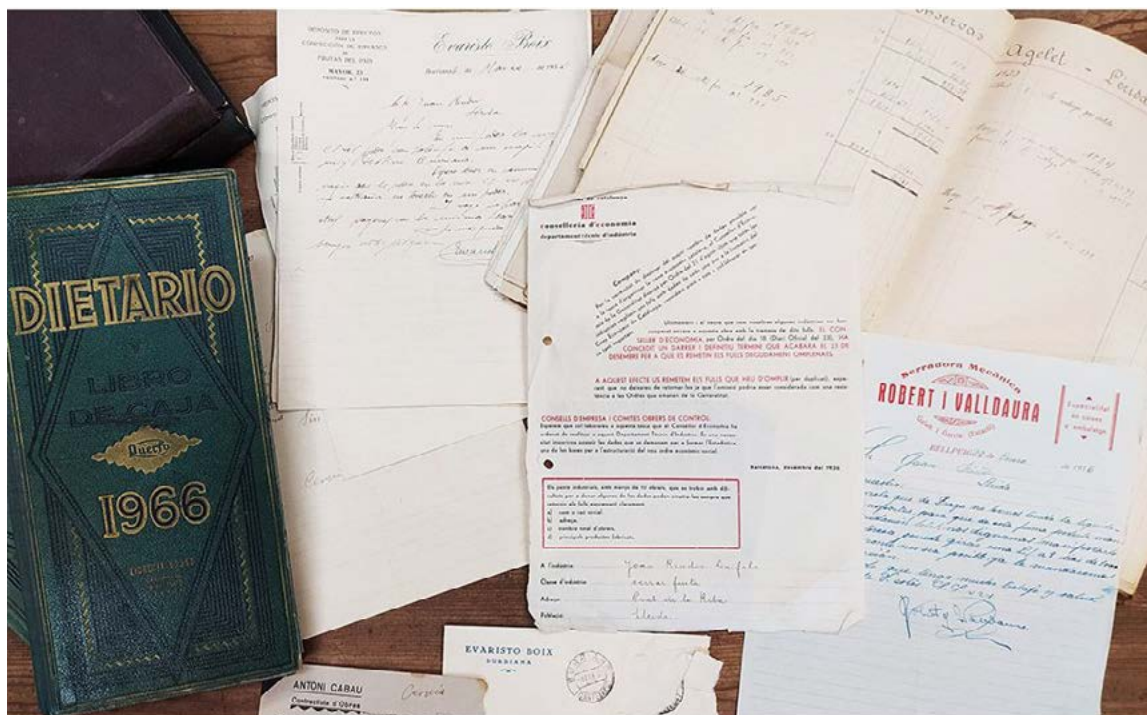
Totes les donacions que rebem es fan de forma altruista i gratuïta, nosaltres a canvi garantim la seva correcta conservació, realitzem el tractament arxivístic corresponent i si s'escau hi apliquem processos de restauració que permetin posar-lo a l'abast de ciutadans i investigadors i la seva posterior difusió a través dels nostres canals de divulgació. El codi deontològic dels arxivistes catalans ja diu que hem de *vetllar per la*

conservació dels fons i per la integritat i l'autenticitat dels documents d'arxiu de forma que es preservin tots els seus valors i puguin ser així útils a les diferents necessitats de la societat, és per això que procurem preservar el patrimoni que testimonia el valor històric.

És amb la incorporació de diferents fons particulars que l'Arxiu Municipal ha passat a ser *l'Arxiu de la Ciutat* vetllant per la preservació, conservació i difusió del patrimoni documental local, amb l'objectiu final d'esdevenir un centre de recuperació i difusió de la memòria del municipi. L'assoliment d'aquesta fita, al llarg dels anys, ha fet que l'Arxiu Municipal s'hagi enriquit amb l'ingrés de diversos fons documentals de múltiples característiques que han aconseguit que l'Arxiu vagi més enllà de conservar la documentació que li és pròpia. Afortunadament, des de l'activació de la campanya hem rebut nombroses donacions, de molt diferent contingut de l'àmbit empresarial, professional i familiar que han engrandit el fons de l'arxiu.

Del sector empresarial, per exemple, ha ingressat la documentació generada per les *Escoles Bressol Grimm i Vailet* abans que aquestes s'integressin a la xarxa d'escoles bressol municipals. Aquestes ens mostren les activitats educatives i lúdiques que realitzaven els infants dins i fora de les aules. Foren escoles pioneres en la implantació de nous corrents educatius als anys setanta i vuitanta del segle XX.

Hem rebut també la donació de dos fons personals, el primer el *Fons Josep Varela i Serra* compost per 170 cintes d'àudio i 48 DVD amb entrevistes que el mateix donant dugué a terme a persones notables de la ciutat i de la província de Lleida. L'ingrés d'aquest fons pren especial rellevància perquè és el primer íntegrament amb suport d'àudio i imatge que hi ingressa, i posa de relleu la importància de la història oral com a instrument de recuperació de la memòria històrica. Poc després, la família *Nòria Bertran* feu donació de 16 pergamins relacionats amb la vila de Cubells datats entre 1415 i 1649 i de 103 plànols de Lleida, compresos entre 1917 i 1935,

Arxiu Municipal de Lleida. Fons Serradora Joan Riudor Grifols

que serviran per ampliar l'escassa informació urbanística que tenim de la primera meitat del segle XX.

També ressaltar els dos llegats fotogràfics que hem adquirit, el *Fons Nasarre*, les imatges del qual ens permeten descobrir l'evolució i els canvis urbanístics des del punt de vista del ciutadà, perquè recullen moltes de les obres i enrunaments realitzats a Lleida durant el boom de la construcció de principis del segle XXI. I el *Fons Andreu Boté Baró* amb fotografies, diapositives i negatius que recullen reportatges de la dècada dels setanta i vuitanta en la que s'inclouen imatges com la diada de l'11 de setembre de 1977 i la riuada del riu Segre de novembre de 1982 al seu pas per Lleida.

Els fons fílmics també despunten entre les donacions que hem rebut els darrers temps a l'arxiu. Han ingressat, el *Fons Fontanet Manén*, una pel·lícula amb imatges de la ciutat que adquireix un valor especial perquè és el primer film sobre Lleida que es conserva a l'*Arxiu de la Ciutat*, i que ens mostra com era aquesta a cavall entre fi-

nals dels anys vint i principis dels anys trenta del segle passat. Un altre és el *Fons Agustí Mestre* format per 7 pel·lícules, datades entre 1972 i 1973 amb imatges que ens mostren tradicions de la nostra ciutat com la Festa Major, la Setmana Santa, el Corpus i altres aspectes de caràcter més particular com la construcció del centre comercial de la partida Copa d'Or propietat de n'Agustí Mestre o la construcció del Pont Nou. Finalment, destacar el *Fons Ramon Torralba i Sans* que mitjançant els seus films i fotografies podem explicar els últims cinquanta anys del barri de Balafia a través dels seus veïns, des d'una perspectiva molt més propera i íntima.

I, en darrer lloc, destacar l'ingrés de dos fons professionals, el primer el *Fons Ermengol*, del dibuixant i humorista Paco Tolsà argentí de naixement, però d'arrels lleidatanes que des de 1985 desenvolupa a Lleida tota la seva tasca professional en diferents camps artístics com l'humor gràfic, la caricatura i la il·lustració. Aquest llegat ens permetrà narrar la història més contemporània de la nostra ciutat en clau d'humor a partir dels seus dibuixos. Una

segona donació és el de l'*Alfons López*, també dibuixant i periodista que donà tota la seva obra gràfica impresa acompanyada de molts dels originals realitzats des de finals dels anys seixanta del segle passat fins a l'actualitat. La seva obra caracteritzada per un marcat i compromès to polític, crític amb el sistema i defensor de les causes socials a escala internacional és palès en les seves il·lustracions.

Amb aquesta campanya l'*Arxiu de la Ciutat* pretén mostrar que no solament ens preocupem els documents públics. Talment amb aquesta petita acció anhelem sensibilitzar a una part de la societat que atresora documents que, potser sense saber, contenen informació desconeguda i que la seva destrucció suposaria una pèrdua irreparable. Amb aquestes petites actuacions esperem fer més visible la tasca que desenvolupem els arxivers al servei de la ciutadania i posar el nostre granet de sorra per intentar que no desaparegui més patrimoni documental a Lleida.

Arxiu Municipal de Lleida. Fons Nasarre.

La memòria viva. Els Arolsen Archives

CLÀUDIA KIRCHNER VIVES,
coordinadora i arxivera del Verein für
Kommunale Archivpflege im Lan-
dkreis Regensburg

Els Arolsen Archives són els arxius més grans sobre la persecució nazi que des de fa uns anys busca ser accessible per a tothom i alhora treballa a favor del “respecte, la diversitat i la democràcia”.

Ara fa 78 anys va acabar la Segona Guerra Mundial, però per a molta gent encara els quedava un camí molt llarg per aconseguir el retrobament i la llibertat. Un paper molt important va desenvolupar l'*International Tracing Services* (ITS), el servei internacional de cerca de persones, essent l'origen dels Arolsen Archives i que aquest any celebra el seu 75è aniversari i el seu 10è com a Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO.

El 1943 els aliats van veure la necessitat d'establir una oficina que recollís la informació de deportats, desapareguts i víctimes del nacionalsocialisme, el *Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force* (SHAEF). A partir d'aquí l'oficina es va anar ampliant i canviant de residència fins que el 1946 s'establí a Bad Arolsen, localitat que limitava amb les quatre zones d'ocupació d'Alemanya. Un any més tard la institució va canviar el nom per *International Tracing Service*, oficina que encara ara és dirigida per una comissió internacional i regulada pel Bonner Abkommen de 1955.^{[1][2]}

La funció inicial del Servei Internacional de Recerca va ser la de buscar persones desaparegudes i facilitar-ne la informació a la família per tal de reagrupar-la. No obstant això, al llarg dels anys aquesta funció va anar canviant i va passar, a més a més, a facilitar informació per a la recerca o per a tràmits administratius. És per aquest motiu que l'any 2006 s'obrí els Arolsen Archives als investigadors i es posà a disposició dels Estats membres de la Comissió una còpia de la documentació

que incumbia al seu Estat.^[3] Actualment, els Arolsen Archives és regulat per l'Acord de Berlín del 2011.^[4]

L'arxiu compta amb 30 milions de documents i uns 2500 objectes personals, essent així l'arxiu més gran sobre el nazisme. La informació que se'n pot obtenir és principalment sobre presoners, deportats, desapareguts, treballadors forçats i represaliats internacionals perseguits pels nazis. La principal tasca és la de gestionar, classificar i digitalitzar totes les seves fonts i posar-les a disposició de tota la població. L'arxiu facilita tota la documentació a qualsevol familiar o investigador sigui per finalitats de recerca o per informar a familiars o descendents sobre en quins llocs van ser internats els presos, informes mèdics, trasllats, certificats de defunció, fitxes tècniques, etc. Actualment, bona part d'aquesta documentació pot ser consultada en línia a la web de l'arxiu, no gensemens, l'arxiu també respon als centenars de peticions que diàriament reben.

A banda de la consulta a l'arxiu, en els últims anys s'han engegat diferents campanyes i iniciatives algunes de les quals mereixen ser esmentades.

El 2016 es va iniciar una campanya i una exposició *#StolenMemory* que tenia per objectiu localitzar els més de 2500 objectes personals que es conserven als Arolsen Archives i que eren procedents dels camps de concentració. A partir de l'exposició mig miler de famílies van poder recuperar objectes de familiars seus desapareguts.^[5]

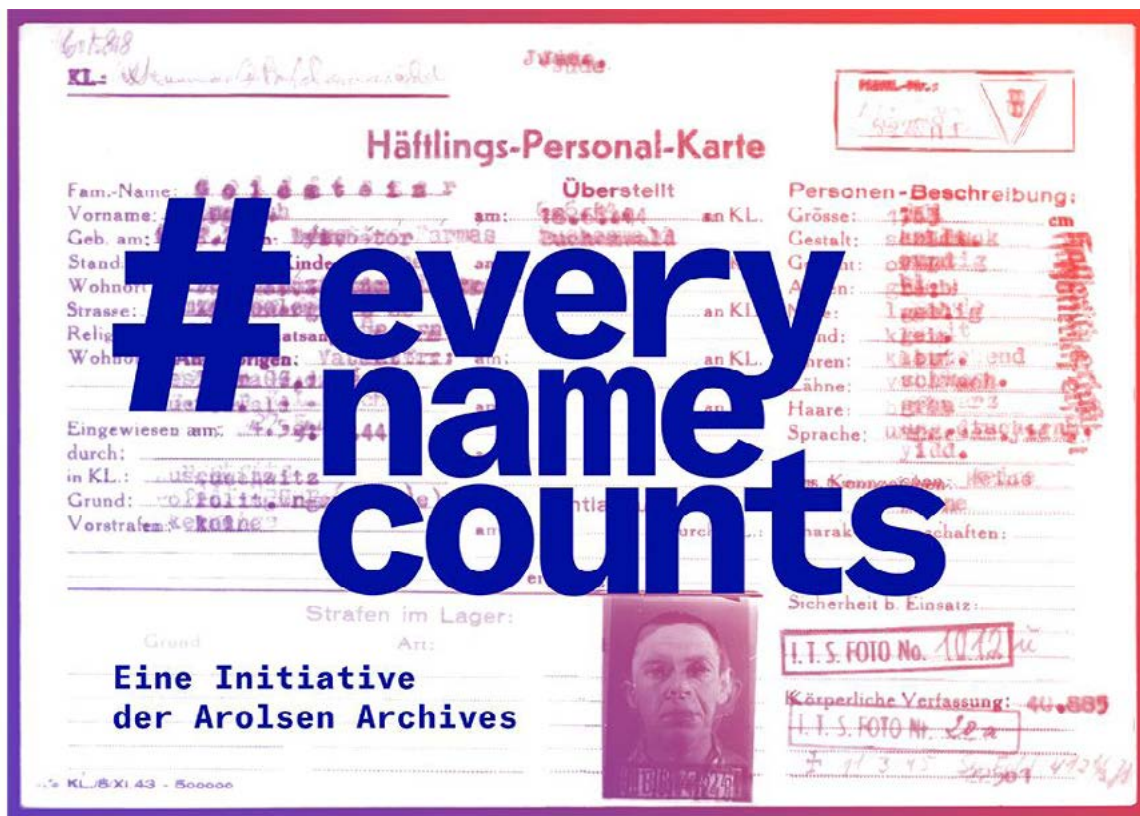
Fotocredit: Arolsen Archives, Foto: Cornelis Gollhardt

Una altra campanya encara vigent és la de *#LastSeen*, en què es pretén poder identificar els llocs i les persones de les fotografies que es conserven de l'època nacionalsocialista, en especial a les referents a les deportacions. No només, es fa a partir de les imatges conservades a l'arxiu, sinó també està obert a tothom que tingui imatges similars a casa. Així mateix, a partir de Workshops s'intenta amb la campanya *#LastSeen* apropar als estudiants al món de la recerca històrica i què prenguin consciència que va suposar aquell període històric.^[6]

La campanya *#everynamecounts* busca voluntaris que ajudin a buidar els noms de totes les persones que apareixen a la documentació de l'arxiu, per tal de preservar la memòria de cada persona. Per dur a terme aquesta tasca magna es busquen a voluntaris de totes les nacionalitats i edats. Molts voluntaris són alumnes de diferents nacionalitats que complementen les classes d'història amb el treball amb fonts primàries de l'arxiu. D'aquesta manera intenten desxifrar alguns documents, acostant-los al meneig de la documentació, al món de la investigació i a la reflexió. Nogensmenys, l'arxiu ofereix a les escoles material didàctic en diferents llengües per

tal de treballar el nazisme a partir dels documents d'arxiu amb el lema "*Setz ein Zeichen für Respekt, Vielfalt und Demokratie*" ("Posa un senyal pel respecte, diversitat i democràcia").^[7]

Un arxiu és viu si es fa accessible a tothom i s'adapta als nous temps, és per això, que els Arolsen Archives treballa contínuament per obrir l'arxiu a tot el món. Com a arxiu més gran sobre la repressió del nacionalsocialisme, no només cal conservar la documentació per a la seva memòria, sinó també treballar perquè una barbaritat com aquesta no es torni a repetir.

Fotocredit: Arolsen Archives.

^[1] Acord pel qual es crea una Comissió Internacional de Recerca: *Abkommen vom 06. Juni 1955 über die Errichtung eines Internationalen Ausschusses für den Internationalen Suchdienst und Folgeabkommen*, URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/internationales-recht/-/240234> (consulta 17.01.2023).

^[2] ITS, *Ein Archiv öffnet sich – Jahresbericht 2008*, Bad Arolsen 2008.

^[3] ITS, *Ein Archiv öffnet sich – Jahresbericht 2008*, Bad Arolsen 2008.

^[4] *Gesetz zu dem Übereinkommen vom 9. Dezember 2011 über den Internationalen Suchdienst*, Bundesgesetzblatt, Jahrgang 2012, Teil II, Nr. 31, ausgegeben zu Bonn am 17. Oktober 2012, URL: Bundesgesetzblatt BGBL Online-Archiv 1949 – 2022 | Bundesanzeiger Verlag (consulta 17.01.2023).

^[5] *#StolenMemory*, URL: *#StolenMemory – Arolsen Archives* (arolsen-archives.org) (consulta 17.01.2023).

^[6] *#LastSeen*, URL: *Home – #LastSeen | Arolsen Archives* (arolsen-archives.org) (consulta 17.01.2023).

^[7] *Setz ein Zeichen*, URL: *Setz ein Zeichen – ENC | Arolsen Archives* (arolsen-archives.org) (consulta 19.01.2023). La campanya *#everynamecounts*, URL: *#everynamecounts » Acerca de – Zooniverse* (consulta 19.01.2023).

XIX Congrés d'Arxivística i Gestió de Documents de Catalunya

Dades en acció: de la modelització a l'explotació

De professionals especialitzats en la governança de les dades cercant vies de col·laboració que poden obrir noves perspectives professionals als arxivers i arxiveres com seria el cas del CDO (Chief Data Officer), un dels perfils laborals més demandats en l'actualitat i que té per missió analitzar, classificar i convertir les dades en brut en actius rellevants per a l'elaboració d'estadístiques, models prescriptius i predictius en el marc de l'estratègia global de les empreses. Per aquest motiu, aquest perfil és objecte d'una ponència en exclusiva.

En paral·lel a la metodologia, la normativa, la tecnologia i la modelització completen l'eix del Govern de la dada, destacant en el primer cas les accions que ISO porta a terme des de la perspectiva de l'estandardització així com, en l'àmbit català, l'estratègia que la Generalitat de Catalunya desplega per definir un marc normatiu i tecnològic de governança. En el cas concret de la tecnologia, Blockchain torna a ocupar un paper destacat superat, dins de l'àmbit de les tecnologies disruptives, per la recerca orientada a sistemes bioinspirats tractat en una ponència sobre un cas real d'emmagatzematge massiu de dades a partir de molècules d'ADN als Arxius Nacionals de França. Finalment, en el terreny de la modelització, el comitè científic ha posat la mirada en el paradigma del Web semàntic com a model de dades i la seva repercussió en el camp de l'arxivística i les ciències de la informació en general.

Pel que fa al segon eix, el tractament de dades, abasta els camps de la intel·ligència artificial, les tecnologies semàntiques, les competències professionals així com la descripció i preservació. En el seu conjunt, aquest bloc integra la major part de les experiències i debats amb una nodrida participació dels professionals de l'arxivística. Pel que fa a la intel·ligència artificial i, en particular, el camp del *Machine learning*, el congrés és l'escenari d'experiències que van des de les humanitats digitals fins a l'administració electrònica passant per projectes d'àmbit internacional com *Interpares Trust AI* on l'AAC participa activament així com serà objecte d'una interessant taula rodona sobre les implicacions ètiques de la seva utilització.

En el terreny de les tecnologies semàntiques, s'analitzarà la seva utilització des de l'àmbit administratiu fins a l'històric amb exemples de Portugal i Finlàndia, respectivament, així com el seu paper imprescindible en l'obertura i interoperabilitat de les dades on la iniciativa Open Linked Data (OLD) adquireix un paper de primer ordre. Així mateix, destaca la difusió d'algunes de les primeres experiències pilot en fase de modelització d'aplicació de l'ontologia RIC (Records In Context) en sistemes d'informació tant a Catalunya, en el cas de l'Arxiu Nacional i la Xarxa d'Arxius Comarcals, com al País Basc.

JULIO QUÍLEZ MATA

Coordinador del Comitè científic del XIX Congrés i vocal d'innovació i recerca de l'AAC

SÒNIA TORREBLANCA VALVERDE

Membre del Comitè científic del XIX Congrés i vocal de formació de l'AAC

El congrés “Dades en acció: de la modelització a l'explotació” té com a finalitat conèixer i reflexionar sobre el govern, la gestió, el tractament i l'explotació de les dades, pensant en el futur de la professió però sense obviar el present de l'exercici professional.

19^è CONGRÉS D'Arxivística I GESTIÓ DE DOCUMENTS DE CATALUNYA

**SANT CUGAT
4, 5 i 6 DE MAIG
2023**

**DADES EN ACCIÓ:
DE LA MODELITZACIÓ
A L'EXPLOTACIÓ**

Com a derivació del punt anterior, des de la perspectiva de la descripció i la preservació, cal fer esment a un conjunt d'experiències punteres portades a terme per professionals de l'arxivística dels ajuntaments de Girona i Sant Feliu de Llobregat així com del Consorci d'Educació de Barcelona, completades per una ponència sobre la qualitat de les dades i diverses aportacions teòriques i pràctiques orientades al camp de visualització de dades com seria el cas de la Diputació de Barcelona i l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès. En paral·lel i com a extensió d'aquest àmbit, una taula rodona debatrà el paper dels professionals de l'arxivística en el camp del govern de la dada.

El tercer i darrer eix pivota sobre l'anàlisi dels nous paradigmes en el marc europeu i català. En el cas de la Unió Europea, el congrés comptarà amb la participació de representants de la Comissió Europea on es definiran les estratègies immediates de futur que seran traslladades al cas català a través de la ponència de cloenda, una ponència que servirà de rerefons per al debat en una taula rodona sobre l'oportunitat que el govern de la dada representa per a la professió arxivística i que comptarà amb personalitats d'alt nivell institucional com ara la presidenta del CIA-ICA, Josée Kirps o el Subdirector General d'Arxius i Gestió Documental, Joaquim Borràs, entre altres, i que serà coordinada pel president de l'AAC, Francesc Giménez.

El congrés serà inaugurat i clausurat per dos referents en el camp de l'arxivística internacional i catalana així com espanyola, repre-

sentats per Devon Mordell, de la McMaster University (Canadà) i Jordi Serra, del Consorci d'Educació de Barcelona, respectivament.

El programa científic del XIX Congrés es desenvolupa des d'un enfocament internacional amb la presència de setze ponents estrangers d'entre una cinquantena de participants, però també des d'una òptica local a través de dotze experiències, pensades per a la difusió d'aplicacions pràctiques nacionals. Aquestes compartiran espai amb setze ponències i tres taules rodones, que conviden al debat i a reflexionar sobre el futur professional més imminent. S'obre, així mateix, un espai destinat a donar veu a les empreses amb l'objectiu de conèixer de primera mà cap a on es dirigeixen els projectes més innovadors així com per esbrinar la seva visió de futur en entorns cada vegada més líquids, on els professionals de l'arxivística hem de destil·lar i preservar necessàriament el coneixement a través de les noves dimensions de l'anàlisi i la modelització dels sistemes d'informació.

D'altra banda, el programa constitueix una de les apostes per la tecnologia més importants en la història dels congressos organitzats per l'ACC com no podria ser d'una altra manera pel que fa al tractament de les dades enteses com a part d'un complex i nodrit ecosistema. No obstant això, l'essència humanista de la professió arxivística aflora pels seus intersticis com a garantia de preservació del context; i és que, històricament, la professió ha acompanyat la informació, a través de les seves diverses

manifestacions, en un incansable esforç per mantenir-lo o reconstruir-lo. Precisament en la confluència de la tecnologia amb el context és on emergeix la conciliació de les dues ànimes de l'arxivística.

Finalment, és important destacar que el XIX congrés està plenament obert a tota la comunitat professional i acadèmica de qualsevol àmbit –ciències socials, enginyeries, humanitats, etc.– que tingui en comú la preocupació per la gestió i la governança dels documents, les dades i la informació en general en un decidit esforç destinat a teixir sinergies i complicitats.

No és el nostre propòsit finalitzar aquest article sense apuntar dues primícies que formaran part del congrés: tres noves especificacions UNE per a l'impuls de l'economia de la dada (govern, gestió i qualitat) i el fet que l'esmentat esdeveniment serà un dels primers escenaris en l'àmbit internacional on es presentarà la nova i innovadora estratègia d'interoperabilitat europea dibuixada recentment (novembre de 2022) en la proposta de "Llei sobre l'Europa Interoperable" (COM(2022) 720 final).

Així, doncs, en nom del Comitè científic us convidem a participar amb les vostres inquietuds, el vostre coneixement i experiència i la vostra passió per la feina en aquest XIX Congrés d'Arxivística i Gestió de Documents de Catalunya.

Per a més informació sobre el programa, activitats i inscripcions: <https://arxiviers.cat>

Lligall 46: La governança de la dada. Una invitació al debat a les portes del Congrés

Un sil·logisme axial per a la nostra disciplina és el següent: si els arxivers gestionem documents, i els documents estan compostos de dades, aleshores els arxivers també gestionem dades. Aquesta afirmació ens ubica doncs al centre del que avui dia alguns autors consideren el quart sector econòmic, i sens dubte el que més notorietat ha adquirit en els darrers temps: la gestió de la informació, i especialment de les dades.

Les dades han passat a ser el petroli que mou el món actual, el germen de tota innovació, allò que ens converteix automàticament en futur, i un reguitzell d'epítets que farien les delícies de qualsevol publicista. I en aquest aparell de lluentons ens hi trobem novament els arxivers, a cavall de quelcom que coneixem, que probablement sabem gestionar, però que se'ns anuncia amb un lèxic que ens resulta sovint absolutament aliè.

La pregunta que, potser des del silenci, ens fem com a disciplina és: sabem realment gestionar dades? Estem realment al centre d'aquest nou món? O ens apropem a una perillosa perifèria que ens faci esdevenir marginals dins les nostres organitzacions?

Si donem un cop d'ull a la literatura de la nostra disciplina observarem com hem recorregut molt més camí del que creiem, i que debats que ara s'enceten ja eren candents en la disciplina a mitjans dels anys 90. Debats sobre el tractament de la informació estructurada (i sobre la sig-

nificació arxivística d'un conjunt de dades o *dataset*), sobre el paper de les metadades en la recuperació de la informació (actualment *data discovery* i construcció de catàlegs de dades), sobre la idoneïtat de la classificació funcional (actualment en l'àmbit dels *business glossaries* i dels models ontològics) i molts d'altres, que ens permeten albirar un futur probablement força més actiu del que el nom ens podria atorgar.

Convençuts que estem en un moment especialment important, des del consell de redacció de Lligall hem volgut donar veu als diferents perfils que participen actualment d'aquests debats. I ho hem fet, a més, amb la vista posada en el proper Congrés d'Arxivística de Catalunya, que posarà el focus precisament en això: la governança de la dada a les organitzacions, i el paper que hi juguem com arxivers i gestors de documents i, al capdavant, com a gestors d'informació expressada en totes les seves formes.

Per aquest motiu, durant el proper Congrés d'Arxivística de Catalunya farem públic el nou número de la revista Lligall, el número 46. En aquest número tractarem temes com les noves arquitectures de dades, l'evolució dels sistemes NoSQL i les tecnologies del Big Data, els models per a la governança de la dada, o la preservació de conjunts de dades. Sentirem també les veus dels protagonistes d'aquest canvi en el sector públic català a través dels propers canvis normatius, les implicacions jurídiques d'aquesta governança, i les

JORDI SERRA SERRA,
Director de Lligall

Les dades han passat a ser el petroli que mou el món actual, el germen de tota innovació, allò que ens converteix automàticament en futur.

experiències d'alguns dels agents que ja hi comencen a ser ben actius.

En primer lloc, el Dr. Ulrich Kampffmeyer ens introduirà en l'evolució del concepte de governança integrada de la informació, en els models i referents teòrics que inclou, i en com la governança de la dada ha estat una mena d'*spin-off* d'aquest concepte. A continuació, la Sònia Torreblanca ens ajudarà a aprofundir en els diferents models de governança de la dada, i en com s'incardinen en la gestió i definició de polítiques públiques.

Un element essencial de la governança és el control de l'accés. D'aquest control, i dels límits que la legislació actual hi posa, ens en parlarà en Carles San José. A continuació ens aproximarem a l'escenari tecnològic en el qual es desenvolupa aquesta governança, amb dos articles més. En Cesc Julbe ens detallarà com ha evolucionat el processament de la informació estructurada (i estructurable), des dels models

clàssics fins a arribar al Big Data, els llacs de dades i els nous paradigmes d'explo-tació de la informació. I en Luís Reina ho completarà explicant com es despleguen aquestes tecnologies en noves arquitectures empresarials per a la gestió de les dades, com la virtualització, el *data fabric* o el *data mesh*.

Però res d'això ens quedarà lluny quan llegim l'entrevista que Núria Palomar i Joan Pérez han fet a quatre representants dels ens protagonistes d'aquest canvi a les Administracions catalanes. A través del seu relat coneixerem com s'està configurant la governança de la dada a la Generalitat de Catalunya com a resultat del desplegament del Decret 76/2020 d'Administració digital.

Continuarem coneixent tres experiències de casa nostra vinculades a la governança de la dada i a promoure organitzacions orientades a dades (*data driven*). En primer lloc, Pilar Campos ens presentarà la guia que ha publicat l'Associació de Pro-

fessionals de l'Arxivística i la Gestió de Documents de Catalunya, en la col·lecció Textos, sobre el tractament arxivístic de conjunts de dades. A continuació podrem conèixer amb detall l'Índex de Maduresa Digital (IMD) que ha elaborat el Consorci AOC, i finalment coneixerem el projecte de governança de la dada que ha posat en marxa en el món local l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat.

El número es completarà amb una visió innovadora dels arxius privats, i probablement un nou camp d'acció de l'arxivística, amb l'article sobre els arxius dels *youtubers* que ens presentarà en Jordi Benach.

Confiem doncs que aquest nou número de Lligall contribueixi al debat que de segur encetarà un programa tan suggerent com el del proper Congrés d'Arxivística de Catalunya.

Review of the international symposium ARCHIVING EXHIBITING – GOING OFF-SCRIPT IN ART ARCHIVES, Barcelona, 16-17 March 2023

Under the title ARCHIVING EXHIBITING – GOING OFF-SCRIPT IN ART ARCHIVES, an international symposium on art archiving took place on 16 and 17 March 2023, in Barcelona in the Museu Picasso Barcelona and the Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC). The Professional Association of Archives and Document Management of Catalonia (Associació de Professionals de l'Arxivística i la Gestió de Documents de Catalunya) collaborated with the two organizing museums. Around four hundred people attended the symposium, either by participating physically in the sessions at the two museums, or via on line streaming.

The symposium revolved around two concepts or practices or theories: ARCHIVING and EXHIBITING, particularly in the domain of art. As Jorge Blasco wrote, “the archive and the exhibition maintain continual relationships”.³ In art as in many other domains, an “archival turn” has led to using archives as a methodological lens to analyze and present entities and processes, quite often under the rubric of “the archive” rather than archives (plural).⁴ Archivists sometimes feel uncomfortable about this change from archives (as used within the archival profession) to archive as used by artists, curators and scholars. However, archives and archive

are “boundary objects”, which “straddle many different communities of practice; any given object could be claimed by two or more communities.”⁵ In the field of art, “the archive *means* and *does* something quite different ... than it does when it circulates in, say, literature or philosophy,” as Sara Calahan argues in her recent book *Art+archive. Understanding the archival turn in contemporary art* (2022).⁶

Nothing close to a divide between archivists and artists was noticeable during the symposium. On the contrary, both “traditional” record keepers and (post)modern artists, curators and scholars could feel “at home” while at the same time collaborating in creating a common space. The scientific committee (consisting of curators and archivists from both museums plus two entrepreneurs in archives and art⁷) had ensured that different communities of practice, methodology and theory were represented. The differences between them are flattened, once one accepts that archival and artistic practices are basic human practices. As one of the keynote speakers Ernst van Alphen remarked: most if not all people are involved in acts of classification, arrangement, selection, etc. Think of arranging books on a bookshelf, or using a mobile phone to capture images, or throwing away the restaurant's receipt. They can be called archival prac-

ERIC KETELAAR,
Emeritus professor in archivistics,
University of Amsterdam

Last March 16 and 17, the international symposium Archive-Exposure – Going off the script in the Art archives took place. The following article reviews the main contributions of the day.¹

16-17.03.23

ARXIVAREXPOSAR

SORTIR-SE DEL GUIÓ
ALS ARXIUS D'ART

Simposi internacional sobre
la pràctica arxivística en l'art

tices. In my keynote speech *Archive Art* I proposed that not only archivists (*archiveros*), but various other people too, are 'archivers' (*archivarios*) participating in the recursive production and mediation of the archive(s). The same applies to archive-art: artists and curators in creating and caring for archive-art are engaged in archiving. As Jorge Blasco has quipped: artists are "convertidos en archiveros".⁸

Converted or not: artists, curators and archivists can learn from each other's practices. This is valid specifically with regard to the challenges of digital archive(s)/art, as I explained in my speech. A digital document is "an ephemeral manifestation. The same is true for digital instantiations of works of art — digital-born or digitized analogue materials. Preserving an art work or an archival document means enacting it by capturing the ephemeron, drawing on the reserves embedded in the originating instantiation of the work, at its inception."

Such enactment is an activation of the archive/artwork, and each instantiation will add to the meaning of the artefact. Meaning is something made by different people at different times. Ramon Alberch took this up in his keynote speech *Arxius polièdrics, continguts plurals* (Polyhedral archives, plural contents). He presented six cases, each showing an aspect of the multifaceted archives.

Laura Millar joined the symposium *live* from Canada to deliver a speech *Art, Artifice, Archives: Considering the links between facts, evidence and truth*. Drawing on her book *A Matter of Facts: The Value of Evidence in an Information Age* (2019) she made the case that without access to evidence, societies cannot understand fact-based truth. Records, archives, and data are not just useful tools, she argued, but also essential sources of evidence, today and in the future. Indeed, as I stressed in my speech, "Without evidence no accountability and no memory. Accountability and memory reside in records, because records are evidence." Laura also discussed how archivists can manage the transformation of the traditional archival role influenced by digital technologies. Archivists and curators (and to a certain extent: artists too) could benefit from her insights.

The morning sessions were devoted to archiving, in the afternoon sessions the presentations were focusing on exhibiting. Beatrice von Bismarck (Germany), in her keynote speech *Archives on show, discussed curatorial procedures and strategies that participate in the reformulation of the aesthetic, social and political meaning and function of archives*. Some of this came back in the presentation by Debra Rossi, head of La Biennale di Venezia Archives (Italy), titled *The Muses and the Archive*. For quite some time, the Biennale

Archives were overlooked by the artistic directors of the Biennale (many archivists will recognize this dilemma of record creators not being much interested in their own archives). However, in 2020, a special exhibition was organized in the Central Pavilion at the Giardini, *Le muse inquiete* (The Disquieted Muses) curated for the first time together with the artistic directors of the six Biennale departments.

The keynote speech by Ernst van Alphen (Netherlands) focused on archival practices by artists, *how they challenge the problem of archival homogenization and classification, and how they make use of archives in order to explore alternative historical knowledge and narratives*. Among the cases Van Alphen discussed were Walid Raad's Atlas Group project ("close to being part of an icon of archive art"⁹): an imaginary archive, kept by an imaginary archivist and augmented with new material by imaginary donors. Another case was the Ringelblum Archive, created in the Warsaw ghetto and then buried as a monument for future memory.

Not imaginary at all were the cases presented at the symposium by practicing artists and curators and archivists. Each of the two museums presented a project of archiving art. *Cas Arxiu Brigitte Baer: una estratigrafia* (Archive Brigitte Baer Case: a stratigraphy) presented by Silvia

Domènech, and Núria Solé Bardalet, of the Museu Picasso, and *Els límits de la voluntat en els arxius dels artistes. El fons Hermen Anglada Camarasa com a exemple* (*The limits of willingness in the archives of artists. The Hermen Anglada Camarasa collection as an example*), presented by Pilar Cuerva of the Museu Nacional d'Art de Catalunya. The latter presentation served also as an introduction to the visit to the museum's exhibition *Anglada Camarasa. The premeditated archive*. Camarasa (1871-1949) created his archives to preserve and dignify his work and his artistic career, but also as a means of creating an image for posterity. The exhibition was put up in a make-believe archival repository, with on one side shelf after shelf full of (empty) grey archival boxes and glass cases with documents from the archives, and on the opposite wall paintings and other works by Camarasa. One might interpret the installation in different ways, for example as a critique of the archival rules that generally prohibit access to the repository.

Two artists were “live” at the symposium. Perejaume (Pere Jaume Borrell i Guinart) had provided the organizers with no more than a title *La vida de les obres* (*The life of the works*), thus shielding himself from *excessive anticipation* that might spoil the *possible vividness and possible surprise of everything that the word can come to tell us*. And telling he did—and very poetically too—about the healing capacities of archives. The other artist “in residence” was Mireia Saladrígues who staged a performance *Into sugar we could have turned*, centering on the attack on Michelangelo's Pietà (21 May 1972) and its archival follow-up. Constantly moving between a few objects on the floor of the imposing oval hall of the MNAC, Saladrígues was *activating documents, narratives and other materials, while navigating between police and scientific archives, speculative fiction, autobiography and geology*.

Another performance was presented by the French historian Philippe Artières: *Maniements d'archives* (*Handling of archives*). In 2017 Artières set up a simple bureau at (or in front of) the Centre Pompidou in Paris, every Thursday for a couple of hours, by his performance inviting people to bring documents and souvenirs which would constitute les *Archives populaires du Centre Pompidou*. These archives, so

he hoped, would ultimately preserve all the impressions that people have or have had in their relationship with the Centre Pompidou. This experience served as a case study investigating how we could *transfer vernacular archival practices to institutional places of heritage (the museum or archive centre)*.

One of the presented case studies concerned the *Sala Colonial Project*. Catarina Simao was invited by the museum in Lamego (Portugal) to develop an artistic and pedagogical project called “Sala Colonial” in reference to the room where, from 1938 onwards, a collection of African artifacts belonging to the former National Lyceum of Lamego had been on display. The project had to deal with various archival and museological challenges, linked to identifying, naming, decolonizing, structuring and restoring objects.

(De)colonization was also a concern of Michael Karabinos (Netherlands) in his presentation *Reactivating Historical Archives in Art and Design Museums*. Through cases at two Dutch museums (the Van Abbemuseum in Eindhoven, and *Het Nieuwe Instituut* in Rotterdam) Karabinos explored various projects that involved reimagining the archival collections. The Van Abbemuseum was founded by Henri van Abbe (1880-1940), a successful manufacturer of cigars. Absent from the official histories of his collection and the museum are the indigenous workers in Sumatra (Indonesia) who harvested the tobacco for Van Abbe's cigars. To what extent should the colonial provenance of the Van Abbe museum be taken into account? Karabinos also paid attention to the Collecting Otherwise working group at *Het Nieuwe Instituut*.¹⁰

While various papers dealt with art in the archives, José Luís Bonal presented *archives in art El documento a través del arte: un recorrido por las representaciones de los documentos de archivo en las obras de la National Gallery* (*The document through art: a tour of the representations of archive documents in the works of the National Gallery*). Among the artefacts in the National Gallery in London, Bonal has identified 266 artworks which show an archival document. These artworks were classified (in itself an archival operation) using different parameters. Especially in religious artworks a document may serve

as a prop, bearing a special connection to the portrayed subject. Sometimes, a very specific and even identifiable document is included in the artwork. I would have loved to hear more about the reception of these ‘documentary artworks’ by contemporaries of the artist, because that might expose ‘the image’ of documenting and archiving in society.¹¹

It will not be a surprise: the symposium has been archived (via YouTube), and will be archived by a forthcoming publication of the conference papers.

1 Eric Ketelaar, emeritus professor in archivistics, University of Amsterdam. Email eketelaar@xs4all.nl
2 I have used the summaries in the programme (<https://simposiarxiusdart.cat/en/>), blending with my own arguments. The four discussion panels are not reviewed.

3 Jorge Blasco Gallardo, ‘Notes on the possibility of an exhibited archive’, in: Jorge Blasco Gallardo and Nuria Enguita Mayo (eds), *Culturas de archivos. Archive cultures* (Fundació Antoni Tàpies and Ediciones Universidad Salamanca, 2002), p. 194.

4 Eric Ketelaar, ‘Archival turns and returns. Studies of the archive’, in: Anne J. Gilliland, Sue McKemish and Andrew J. Lau (eds.), *Research in the archival multiverse*, (Monash University Press, Clayton 2016), pp. 228-268.

5 Geoffrey Yeo, ‘Concepts of record (2): prototypes and boundary objects’, *American Archivist* 71 (2008): 131.

6 Sara Callahan, *Art+archive. Understanding the archival turn in contemporary art* (Manchester University Press 2022), p. 291.

7 The members of the Scientific committee were Pilar Cuerva (head of Centre de Recerca i Coneixement (CREC) of the Museu Nacional d'Art de Catalunya), Sílvia Domènech (head of the Centre de Coneixement i Recerca of the Museu Picasso Barcelona), Jorge Blasco (researcher, writer and curator), Mela Dávila (curator and consultant on art archives and artist's publications), Remei Barbero (archivist of the Museu Nacional d'Art de Catalunya), Núria Solé Bardalet (archivist of the Museu Picasso Barcelona).

8 Jorge Blasco Gallardo, ‘Ceci n'est pas une archive’, <https://revistafakta.wordpress.com/2013/12/17/ceci-nest-pas-une-archiver-por-jorge-blasco-gallardo/> [Texto original publicado en Estévez, Fernando y de Santa Ana, Mariano (eds.) *Memorias y olvidos del archivo*, Las Palmas de Gran Canaria, Lampreave, 2010, p. 11-19]

9 Callahan, p. 270.

10 <https://nieuweinstituut.nl/en/projects/collecting-otherwise/activiteiten>

11 Eric Ketelaar, ‘Accountability portrayed. Documents on regents' group portraits in the Dutch Golden Age’, *Archival Science* 14 (2014): 69-93. <http://link.springer.com/article/10.1007/s10502-013-9210-0/fulltext.html>

Semiòtica i identitat a l'Arxiu: tradició vs. modernitat

CORAL CUADRADA MAJÓ,
directora de l'Arxiu dels
Marquesos de Santa Maria
de Barberà

... Càndid rampell,
m'exalta el nou i
m'enamora el vell.

J.V. Foix, 1947²

L'Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà (AMSMB), com és prou conegut, organitza anualment un Simposi relacionat amb els fons que custodia.³ El primer, *Ramon Llull i la Mediterrània del seu temps*, se celebrà el 2018, fent-nos ressò i continuació de l'Any Llull. El segon, el 2019, fou el sobre *Els Arxius Patrimonials a Catalunya*. Després de l'entreacte forçós de la COVID, el tercer, *El capbreu dels castells de Vilassar i Burriac: Arxius i Humanitats Digitals*, tingué lloc el proppassat octubre de 2022. Per la propera tardor estem preparant el d'enguany, *Semiòtica a l'Arxiu: tradició vs modernitat*,⁴ que ara us presento.

Els Arxius nobiliaris són l'expressió de la història i la memòria d'una família noble. Família extensa, en el seu sentit més ampli, que inclou tant generacions vives com els avantpassats –el llinatge– i amb un fort arrelament territorial. En els seus arxius han quedat reflectides les activitats personals i públiques dels seus membres, l'administració del seu patrimoni i l'exercici de les seves prerrogatives senyorials i jurisdiccionals. Josep Fernández Trabal⁵ distingeix entre Arxius Patrimonials i Arxius senyorials. Els senyorials estan produïts generalment per un llinatge de la noblesa, i contenen els títols jurídics d'un patrimoni senyorial –d'arrel feudal, els més antics, d'arrel mercantil o per privilegi reial als altres–, la seva transmissió i la seva administració. Quan es refereix als patrimonials, que assimila als de les cases pairals, diu:

... els arxius patrimonials testimonien que el nostre és un país d'arrels multiseulars i que els seus habitants han transmès la identitat, la memòria i la tradició de pares a fills a través de moltes generacions. Pel que fa a la seva part escrita, aquesta memòria s'ha conservat en els arxius i biblioteques [de les cases pairals].⁶

Si substituïm «cases pairals» per palaus o castells la definició és completament aplicable als Arxius nobiliaris. No és sobre aquest aspecte del qual vull parlar, sinó de la transmissió de la identitat, la memòria i la tradició, però no pas referint-me a «la seva part escrita» sinó a la seva part semiòtica, un element axial de la identitat aristocràtica. La tradició heràldica és mostra de la importància de la semiòtica en la mentalitat dels magnats. Una semiòtica que és comunicació, ús, producció, transmissió i interpretació dels signes i de la seva significació. És sobre els signes del que tractarà el proper Simposi, dels signes de la noblesa que generen identitat, car penso que quan ens referim als arxius immediatament imaginem «la seva part escrita», els documents, siguin en suport de pergamió o en paper, unitats simples o compostes, més no ens venen d'antuvi al cap els signes identitaris.

A la NODAC, quan es refereix als elements de descripció, la D8 Regla de l'apartat 4.3 *Llengües i escriptures dels documents* de l'Àrea de condicions d'accés d'ús de la NODAC, considera «aconsellable d'esmentar, també, els signes, símbols i altres grafies especials que apareixen en

els textos documentals a fi d'aclarir-ne el significat»; la D8a exposa que «Les formes gràfiques alienes al text pròpiament dit, com és ara caplletres miniades, escuts dibuixats, sanefes decoratives o similars, capçaleres amb logotips d'identificació del productor o de l'autor, aspectes vinculats amb tràmits en el procediment, com ara segells de conformitat o diligències, etc., s'han de consignar, si cal, a l'element Abast i contingut o a Notes». ⁷ Queda ben clar que la primacia es dona al text, i que els signes són formes «alienes». Si cerco segell, el trobo inclòs dins de les unitats documentals, a la E2 Regla de l'apartat 1.5 Volum i suport de l'Àrea d'identificació: «Són unitats lògiques: auca, carta o lletra (correspondència), carta de navegació, carta nàutica, cartell, crom, dibuix, dossier, esquela, expedient, fotografia, goig, gravat, mapa, partitura, plànol, postal, recordatori, segell, etc.». La F1 Regla de l'apartat 1.5 Volum i suport de l'Àrea d'identificació contempla el suport:

En els documents textuais es pot indicar el suport, especialment si difereix del paper. S'hi poden fer constar les mides, el nombre de pàgines, la presència de segells, el tipus d'enquadernació, l'existència de filigranes o marques de comerç i totes aquelles al-

tres característiques formals que es considerin importants per identificar la unitat de descripció. ⁸

És a dir, l'important és el document de text, allò escrit. En canvi, els instruments semiòtics se'ls considera formes gràfiques deforeres o «característiques formals» identificatives.

La imatge corporativa d'una empresa és la síntesi de la seva identitat.

«... una imatge cuidada ens condueix a l'èxit comunicatiu. Crec que aquesta perspectiva de les descripcions arxivístiques actuals respon a la manera com entenem avui en dia la producció documental, que no es correspon amb els signes identitaris dels magnats del passat, en extrem més atents a la simbologia que no pas al text. Aquesta diferència ens podria fer caure en l'error de pensar que els nostres ancestres tenien una mentalitat molt més semiòtica que la nostra. No. També a l'actualitat vivim inmersos/es en un món semiòticament dominat. Per a fer aquests aspectes més entenedors, he fet una recerca on line recollint diversos enunciats d'identitats corporatives.»

Vegem-ne algunes:

«... es detecta la necessitat d'una actualització de la seva identitat. Una nova identitat més forta, més moderna i amb més personalitat, que potenciï la imatge de creixement econòmic i millori el seu reconeixement i identificació amb les tasques que durà a terme.»

«La creació d'aquesta nova imatge corporativa s'emmarca dins de les línies estratègiques del Pla estratègic...»

«... tots els professionals tindran el paper d'ambaixadors respecte a la nova marca...»

Aquests exemples parlen d'identitat, comunicació, personalitat, identificació, estratègia, representació. Si bé és cert que ens donen ja manta elements definidors del signe, hi ha mostres a bastament més ambiciosos, com reflexa el *Manual d'identitat Corporativa* del Consell de Mallorca:

Per què és important la marca? Avui dia, encara hi ha la tendència de confondre una marca amb un logotip. No obstant això, una marca és molt més... La marca és sinònim de reputació, és la suma de la

nostra estratègia, personalitat, identitat, comportament i la nostra pròpia activitat.

Les mostres de marques corporatives més simbòliques es troben a la Universitat Ramon Llull i a la Universitat Rovira i Virgili:

La identitat visual de la marca Blanquerna es construeix a partir de tres elements: el nom «Blanquerna», el rectangle de la «Universitat Ramon Llull» i la lletra «b» inserida en un cercle.

Estilísticament, la «b» s'inscriu en les tipografies de tipus gòtic. Es pretén evocar el context humanístic de l'obra del beat Ramon Llull en el segle XIII. La connexió entre Ramon Llull i la institució ja és donada per la marca «Blanquerna», nom d'un personatge d'una de les obres més conegudes del filòsof. El color granat del cercle estableix una segona associació amb la figura de Ramon Llull. És un color vinculat a força, energia i religió.

La Universitat Rovira i Virgili s'identifica públicament a través de la imatge dissenyada expressament per l'artista Antoni Tàpies, que la va cedir a la Universitat poc després de la seva creació, l'any 1992.

És una imatge singular. Ens identifica amb claredat. És intemporal per la càrrega simbòlica que té. Aquesta imatge conté els principals trets de l'obra de Tàpies, avantguardista, simbòlica i exploratòria del coneixement humà.

La imatge representa en un vermell fort la lletra alfa. És la primera lletra de l'alfabet i simbolitza l'inici de la codificació de tot coneixement, condició per transmetre'l. Per tant, representa els dos objectius primers de la Universitat: generar i transmetre coneixement.

En un segon pla, amb traços negres, hi ha delimitat un camp que conté la lletra tau, símbol de Tarragona i representatiu de la identificació i el compromís de la Universitat amb la societat i el territori des d'on treballa, les comarques del sud de

Catalunya. Alhora la presència de la lletra omega, representa el camp d'actuació de la Universitat, que abasta tot el coneixement, de principi (alfa) a fi (omega) i és necessàriament universal.

Totes les figures remarquen intencionadament que estan fetes a mà, personalment per Tàpies, subratllant simbòlicament el fet que les persones són el centre, el subjecte primer i principal de la institució.

Enumero ara les intencionalitats simbòliques d'ambdós signes: reputació, estratègia, personalitat, identitat, comportament, acció; evocació, força, energia, religió; atemporalitat, avantguardisme, transmissió, referència territorial, totalitat, universalitat, persona-centre. En síntesi, totes les virtuts llistades de les quals fan bandera les marques i logos es podrien correspondre en gran manera amb les que pretenien l'heràldica, les filigranes o les marques de mercaders medievals i moderns. Si ens proposem reflexionar sobre els signes antics que l'Arxiu conserva amb zel –escuts, segells, signatures, marques–

Blanquerna

UNIVERSITAT RAMON LLULL

i entrar en diàleg amb les marques i logos d'avui en dia, llavors, la pregunta a formular-se és la següent: s'hauria d'anteposar tradició a modernitat? A actualitat?

He rebut un parell de respostes notables:

La decisió de prioritzar la tradició, la modernitat o l'actualitat és una elecció personal basada en les creences i les preferències personals. No hi ha una resposta única o correcta per a aquesta pregunta, ja que depèn de les circumstàncies i dels valors i preferències de cada persona.

La tradició ens acota i ens limita, la modernitat ens depassa i l'actualitat és vigent, constatable i pròxima.⁹

Sense pensar-ho massa. Un arbre ha d'estar ben arrelat (tradició?) perquè li creixin ben ufanosos brots nous (modernitat? actualitat?). Tradició i modernitat-actualitat no tenen perquè excloure's, més aviat interactuen. Hem entrat en una part de la història que ja fa temps que és ben viva (tradició) i que nosaltres hem de fer créixer i portar a terme de forma més humana. Adaptada als temps actuals (modernitat), però no vol dir prescindir dels temps reculats.

I és clar que és una decisió personal, però ha d'estar basada en uns criteris objectius, seriosos, assenyats que busquin realment el bé de la persona, de la societat i de la humanitat...¹⁰

El proper Simposi al castell, amb títol *Semiòtica a l'Arxiu: tradició vs. modernitat*, es celebrarà a la Sala Vidriada el dimecres 8 de novembre de 2023. Gaudirà de les col·laboracions de l'Escola Eina (UAB), el Museu del Disseny de Barcelona, l'Arxiu Comarcal del Maresme i el Museu-Arxiu de l'Ajuntament de Vilassar de Dalt. A través d'una exposició efímera que es convertirà en permanent virtual a la web de l'Arxiu, generarem diàlegs sobre els escuts, els segells, les signatures, les filigranes i les marques, en un exercici dialèctic entre allò antic i allò actual. Perquè l'aristocràcia vivia en un entorn heràldic que es palesava arreu, envoltada del que enguany en diríem *merchandising*: als murs, a les campanes de les llars de foc, als artesanats, a les portes, al mobiliari, als objectes decoratius, als tapissos, vaixelles, coperteries... com també habitaven els mercaders, en palaus on la marca de la companyia o l'escut del mercader campaven a dojo:

Nelle vestigia di decorazione del palazzo Datini e negli inventari dei beni mobili, un altro segno gioca un ruolo privilegiato: lo stemma del mercante, a volte associato a quello della moglie. I blasoni si offrivano

*allo sguardo dei padroni, dei servi e degli ospiti sulle volte, sulle pareti, sulle tavole dipinte, sui tapeti che rivestivano le panche, sulle maioliche e sugli argenti.*¹¹

De tot això i més, parlarem.

1 <https://arxiumarquesosdebarbera.cat/> i <https://urv.academia.edu/CoralCuadrada>. Aquest article s'insereix en el projecte d'I+D *Genesis*, PID2019-104157GB-I00/ AEI/10.13039/501100011033, en el marc del Grup de Recerca Medieval i Postmedieval de la Universitat de Barcelona GRAMP-UB (Generalitat de Catalunya 2021SGR236).

2 Agraïxo el record de la cita al Sr. Josep M. Palau, Institució Catalana de Genealogia i Heràldica, ICGenHer.

3 <https://arxiumarquesosdebarbera.cat/activitats/simposis/>

4 En cas de voler rebre més informació al respecte, escriviu a archivo@archivomarquesosdebarbera.com

5 «Els arxius patrimonials catalans, de què estem parlant?» *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, Núm. XXVIII (2017), p. 93-101.

6 *Idem*, p. 95.

7 p. 133-134.

8 p. 67.

9 Ignasi Ametlla, ICGenHer, a qui agraïxo la col·laboració.

10 Josep M. Alentà, teòleg, a qui agraïxo la col·laboració.

11 HAYEZ, Jérôme. «Un segno fra altri segni. Forme, significati e usi della marca mercantile verso il 1400», assaig-prefaci per Elena Cecchi Aste, *Di mio nome e segno. 'Marche' di mercanti nel carteggio Datini (secc. XIV-XV)*, Prato, 2010 (Quaderni di storia postale, 30), p. IX-XLVI.

XX Trobada d'arxiviers/es de les Diputacions Provincials a Saragossa

NÚRIA POY SANS,
Tècnica de l'Arxiu General de la
Diputació de Tarragona

Crònica de la
XX trobada d'arxiviers/
es de Diputacions
provincials, consells
insulars i cabildos
a la Diputació
de Saragossa.

El 23 i 24 de març es va dur a terme la vintena trobada d'arxiviers/es de diputacions provincials, consells insulars i cabildos a la Diputació de Saragossa. Aquest grup de treball de professionals de l'arxivística i la gestió documental va néixer amb l'objectiu de tenir un punt de trobada i compartir experiències i problemàtiques professionals.

L'any 2001 es formalitzava la seva creació a l'Arxiu Històric d'Àlaba i el 2002 es consolidava en la segona reunió del grup de treball a la Diputació de Tarragona. A partir d'aquest moment es va establir una periodicitat anual i bianual per a realitzar les trobades.

L'any 2019 va ser l'últim en què es van realitzar aquestes jornades a La Corunya, ja que el 2020 a causa de la situació sanitària es van haver d'anul·lar i, per tant, enguany es retrobava tot el grup després de quatre anys sense poder-se reunir.

La Diputació de Saragossa era l'encarregada d'organitzar la trobada i on van assistir més de 30 arxiviers/es de tota Espanya. L'acte es va iniciar amb la benvinguda per part de la diputada delegada d'Arxius i Biblioteques, Mercedes Trébol i una conferència del secretari general, Jesús Colás, dedicat a la transparència i a l'accés. A continuació es va donar pas a l'arxiviera de la Diputació de Girona, M. Assumpció Colomer, que va realitzar una presentació sobre la transparència versus els arxius. Seguidament, l'arxivier de la Diputació de Barcelona, Jordi Vilamala, va exposar com

havien treballat amb el seu equip la publicació de dades en obert de funcionaris/es depurats i diputats/des.

La sessió va continuar amb la presentació del llibre *Bicentenari de la creació de les diputacions* presentat per Carmen Molina, arxiviera de la Diputació de La Corunya i la mostra del catàleg electrònic de procediments per a l'administració local, a càrrec de Rafael Martínez i Maria Dolores Fuentes de la Diputació de Sevilla. El matí va seguir amb la ponència de Lledó Felip, arxiviera de la Diputació de Castelló, que exposava la situació dels arxius municipals de Castelló i la tasca feta per a l'elaboració d'un quadre de classificació comú per tots els arxius municipals. En acabat, l'arxivier de la Diputació d'Albacete va explicar l'estat actual de la plataforma d'Administració Electrònica Sedipualb@.

A la tarda, la jornada va començar amb la intervenció de José A. Sainz, arxivier de la Diputació d'Àlaba, que mostrava com des de l'arxiu difonien les fotografies en el seu portal de patrimoni fotogràfic Photo-Araba. Tot seguit, l'arxiviera Soledad Amaro de la Diputació de Badajoz, també compartia com tractaven els fons fotogràfics dipositats a l'arxiu. I per últim, un col·loqui basat en les experiències de l'administració electrònica posava punt final al primer dia.

Les sessions van continuar el divendres 24 amb la presentació novament d'Alejandro Delgado, de la Diputació d'Albacete, que exposava què era la classificació multidimensional. Després, Pilar Rubio,

De fet, l'exposició contenia una reconstrucció real de l'aspecte d'un arxiu municipal i algunes imatges de com s'havien produït les transformacions d'aquests arxius. Així com altres objectes que s'havien localitzat en dependències municipals, com un tallador de quintes que s'utilitzava per pesar i mesurar en el reconeixement mèdic els joves majors d'edat que havien de fer el servei militar.

Finalitzades aquestes visites es va seguir treballant i posant en comú la situació i les necessitats dels arxius de les diputacions provincials, consells insulars i cabildos per tal d'unificar esforços i criteris.

La procedència dels professionals que van acudir-hi representava bona part del territori espanyol. Les Diputacions presents van ser Àlaba, Almeria, Badajoz, Barcelona, Càceres, Castelló, Girona, Jaén, La Corunya, La Rioja, Lugo, Madrid, Màlaga, Osca, Salamanca, Sevilla, Soria, Tarragona, Tenerife, Toledo, València i Valladolid.

Com a resultat de la XX Trobada d'Arxivers/es de les Diputacions es van crear uns grups encarregats de treballar les noves propostes acordades que es desenvoluparan durant tot l'any i es posaran en comú en les pròximes jornades.

de la Diputació de Màlaga, va presentar el projecte *Comunitat Valora*. I l'última ponència, la va realitzar Beatriz Buesa de la Diputació d'Osca, sobre els nostres arxius en dades. La trobada d'arxivers finalitzava amb un nou col·loqui sobre les conclusions i noves propostes de treball i la seva posterior clausura.

Aquestes jornades van tenir també un vessant cultural, la Diputació de Saragossa va permetre als assistents visitar el Palau de la Diputació on se celebrava la trobada. Un edifici situat a la plaça Espanya i que havia estat l'antic convent de Sant Francesc. L'any 1840 se cedia el solar i l'edifici del convent a la Diputació de Saragossa que iniciaria les obres de rehabilitació l'any 1843, finalitzant-les el 1857.

De tota la visita guiada el que més va sorprendre als participants va ser la biblioteca del Palau de Sástago i l'exposició dels 40 anys de suport i assistència als arxius municipals.

La biblioteca Ildefonso Manuel Gil està situada al Palau dels Comtes de Sástago, un immoble que és propietat de la Diputació provincial i que es connecta amb l'edifici per la part del darrere. Aquesta biblioteca modernista dissenyada per Ricardo Magdalena l'any 1889 va néixer com a biblioteca del Casino Principal de Saragossa. Té una gran bellesa per la seva estructura i el seu mobiliari original, sobretot per l'escala de ferro forjat i les llibreries originals.

El seu fons bibliogràfic està format per més de 10.000 monografies. Les temàtiques de les obres són diverses: política, història, medicina, literatura, etc. I destaca la presència dels autors aragonesos dels segles

XVI- XVIII com Zurita, Jerónimo Blancas o Diego José Dormer. Així com una col·lecció de literatura espanyola i francesa d'autors dels segles XIX i XX com Balzac, Azorín, Blasco Ibañez o Pardo Bazán.

Pel que fa a l'exposició que es trobava a la galeria d'accés a la biblioteca, la Diputació commemorava els seus 40 anys de col·laboració i acompanyament als arxius municipals des de 1983. A través de diferents panells informatius, es podia observar l'evolució dels arxius municipals al llarg d'aquests 40 anys i com els arxivers itinerants havien organitzat i conservat els fons documentals de 230 ajuntaments saragossans i informatitzat més d'1,5 milions de registres. I com la seva tasca havia evolucionat de tenir com a objectiu inicial salvar els fons documentals que es trobaven en perill, a rebre, conservar, organitzar, consultar i difondre la documentació municipal.

Biblioteca Ildefonso Manuel Gil. Fotografia: Sergi Borrallo

Ciència i paritat de gènere. El congrés d'arxivística com a mirall d'un biaix preocupant.

JULIO QUÍLEZ MATA,
coordinador del comitè científic
del 19è Congrés d'Arxivística
de Catalunya.

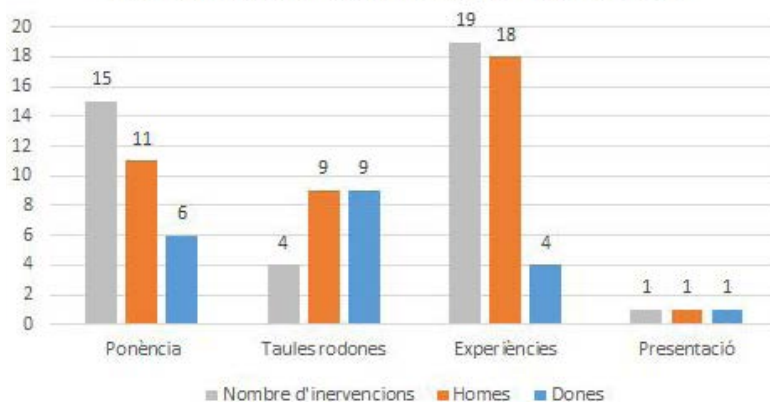
És necessari aturar-se a reflexionar sobre la paritat de gènere en el cas dels i de les ponents, un aspecte abastament debatut en el comitè científic.

A una setmana de la celebració del 19è congrés d'arxivística de Catalunya i amb el programa totalment tancat, és necessari detenir-se a reflexionar sobre la paritat de gènere en el cas dels i de les ponents, un aspecte abastament debatut en el comitè científic. Així, les primeres xifres no conviden a l'optimisme; més aviat al contrari. I és que de les 52 persones que intervenen – sense comptar la representació de les empreses que participen en els showrooms- 34 són homes (un 65,4%) i 18 dones (34,6%). Aquestes dades són encara més decebedores si es té en compte que la participació de les dones en cap cas supera a la dels homes en les diferents tipologies d'intervenció i només s'aconsegueix la paritat en un parell de casos. Així, si realitzem una anàlisi desagregada, de les 15 ponències, 11 les realitzen homes (64,7%) i només 6 dones (35,3%); en el cas de les experiències,

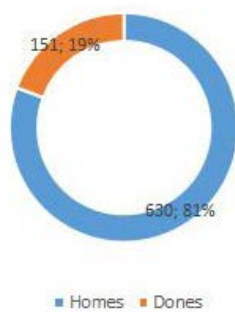
la disparitat és encara més accentuada amb 18 homes (81,4%) i només 4 dones (18,2%). Només s'assoleix l'equilibri en el cas de les taules rodones així com en l'única presentació del congrés, amb 9 i 1 participants per cada sexe, respectivament.

Si traslладem el focus a les persones de procedència estrangera, la diferència es redueix però a favor també dels homes: 9 homes (56,25%) i 7 dones (43,75%). Hem de recórrer a una anàlisi del nivell de responsabilitat en el cas de les taules rodones, entesa com l'exercida pel càrrec de qui modera, per trobar una inversió radical de l'estadística; així, en la moderació de les 4 taules rodones, 3 són dones (75%) i només 1 home (25%). Tot i això, la tendència a la disparitat s'imposa de forma aclaparadora a favor dels homes en el cas de la taula rodona del dia 6 de maig que aplega una representació d'alt nivell

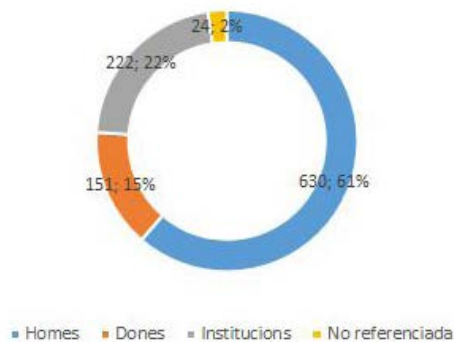
Paritat de gènere per tipologia d'intervenció

Autoria de les ontologies en LOV: únicament persones

Autoria global d'ontologies en LOV

institucional, amb un 80% d'homes i només un 20% de dones –un fet molt significatiu i demostratiu del sostre de vidre del món laboral- que es compensa amb el mateix percentatge a favor, en aquest cas, de les dones en la primera de les taules rodones del congrés –aula polivalent, 4 de maig- integrada exclusivament per joves professionals de l'arxivística i que podria ser indicatiu d'un canvi de tendència.

A la vista dels resultats convindria plantejar-se un seguit de qüestions legítimes: ha existit un cert biaix en la tria de les persones per part dels i les integrants del comitè científic? S'ha treballat prou en la selecció paritària dels i les intervinents al congrés?

La resposta a aquesta darrera pregunta és afirmativa atès que les alertes sobre la descompensació en matèria de gènere han estat una constant al llarg de les sessions de treball del grup, per la qual cosa considero que és necessari analitzar la situació de la correlació de gènere dins de l'àmbit acadèmic i, especialment, en el camp de les ciències com a resposta a la primera de les qüestions. Aquesta anàlisi s'abordarà a dos nivells: un més superficial, de context, sobre la situació de la segregació de gènere

dins de l'àmbit científic i un altre molt més acurat en el cas d'un dels àmbits temàtics prioritaris del congrés.

L'actual congrés d'arxivística és, probablement, el congrés més orientat al camp de les ciències de la computació de la seva història, motiu pel qual, bona part de les ponències i intervencions provenen de l'òrbita de les ciències de la computació que s'integren dins dels àmbits STEM (acrònim en anglès de ciència, tecnologia, enginyeria i matemàtiques), àmbits on tradicionalment la preponderància dels homes és molt superior a les de les dones. Aquesta realitat es manifesta en el camp laboral així com, especialment, en l'acadèmic, on té una forta repercussió en el nombre de publicacions científiques portades a terme per representants del gènere femení, sempre molt inferior al del gènere masculí. Existeixen estudis que posen de manifest aquesta realitat i que són la base de plans d'acció a escala governamental. Així, per exemple, en el cas espanyol, el nombre d'estudiants matriculats en carreres d'informàtica és d'un 86% en el cas dels homes; en el món de la recerca, només el 6% de les joves investigadores s'inscriuen en el camp de l'enginyeria i la tecnologia. Les xifres a es-

cala internacional segueixen els mateixos patrons. A Catalunya, les dones representen només el 25% de l'alumnat en carreres STEM i només el 28% en la direcció de grups de recerca en l'àmbit de les ciències de la vida i la salut. Les causes d'aquests biaixos són múltiples i cal posar el focus en trencar el sostre de vidre de gènere així com treballar en el camp del foment de les dones en la formació STEM des dels estudis d'ensenyament primari. Per tant, el congrés és un reflex d'una menor representativitat de les dones en el món tant acadèmic com laboral, on són menys freqüents les seves publicacions així com són menys visibles en l'àmbit professional.

Però si aquestes dades són prou significatives, una anàlisi d'un dels àmbits principals del congrés com és el de les tecnologies semàntiques és encara més revelador. Per portar-ho a terme, s'ha procedit a l'estudi del principal repositori d'ontologies a escala internacional en el marc de la iniciativa Linked Open Data (LOD): Linked Open Vocabularies (LOV).

Linked Open Vocabularies és una eina iniciada al llarg del mes de març de 2011 com a part del projecte de recerca DataLift en el

marc de l'Open Knowledge Foundation. En l'actualitat es troba administrat i mantingut per l'Ontology Engineering Group de la Universitat Politècnica de Madrid des del que s'han realitzat contribucions importants al seu desenvolupament especialment per una enginyera, María Poveda. LOV permet la publicació, descobriment i reutilització d'ontologies, procés fonamental per fer accessible i harmonitzar la descripció de la semàntica de les dades en el marc concret de LOD però, en general, en el si de tot l'ecosistema d'aplicacions i desenvolupament del Web Semàntic.

L'anàlisi es va portar a terme entre els mesos de febrer-abril de 2023. Mitjançant el punt d'accés SPARQL, es van descarregar la totalitat de les ontologies així com, posteriorment, es va recollir la informació relativa a l'autoria com a la profunditat i extensió d'aquestes. Les dades són sorprenents i abunden en la confirmació de la disparitat de gènere ja descrita.

De les 783 ontologies o vocabularis disponibles, 146 informen de la seva autoria a nivell exclusivament institucional; en 635 s'indica els noms i cognoms dels desenvolupadors i únicament en 2 casos no consta menció d'autoria. En total, l'autoria en el seu conjunt està conformada per 1.027 autors i autores, dels quals 630 són homes (61,3%); 151 dones (14,7%); 222 institucions (21,7%) i 24 casos on no s'ha pogut identificar el gènere a conseqüència de la utilització exclusiva d'abreviatures. El percentatge entre

homes i dones denota una clara inclinació a favor dels primers; així, de les 781 persones que consten com autores, un 80,66% són homes i només el 19,3% el conformen dones. Aquesta disparitat s'incrementa quan s'examina l'autoria de les ontologies exclusivament per gèneres: 443 ontologies desenvolupades només per homes davant de 29 dissenyades exclusivament per dones, és a dir, un 56,6% i un 3,7%, respectivament, de totes les ontologies existents al repositori semàntic. Tenint en compte que en 222 de les ontologies només consta exclusivament l'autoria de forma institucional és raonable concloure, per extrapolació, que d'haver disposat dels noms dels autors i autores aquesta desproporció seria encara més àmplia.

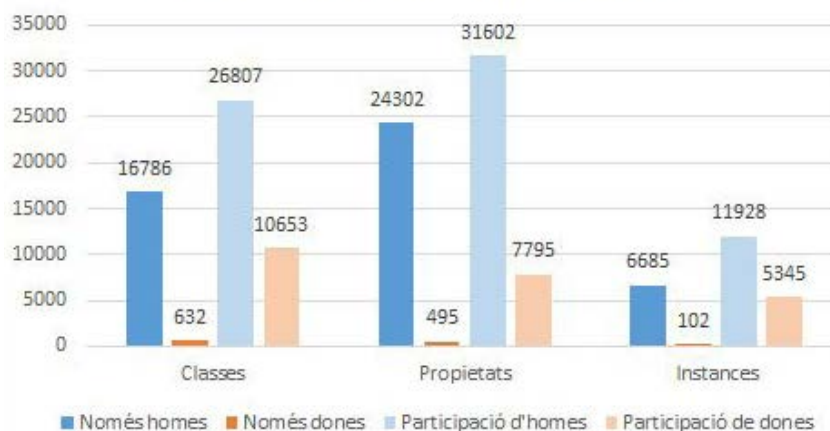
Pel que fa a les ontologies de desenvolupament compartit per gèneres –desenvolupament mixt– consten 163 (20,8%) de les que només 23 (2,94%) compten amb una participació de dones superior a la dels homes; 19 (2,42%) igual nombre de participants per sexes i 52 (6,6%) més homes que dones. Així mateix, el nombre d'ontologies on participen dones és de 192 (24,52%) i on participen els homes és de 606 (77,39%).

Des del punt de vista de la contribució d'homes i dones al desenvolupament d'ontologies sobre el total d'autors no institucionals (781 autors i autores), 223 (28,5%) homes i 51 (6,53%) dones consten com a autors de més d'una ontologia mentre que 399 (51%) homes i 99 (12,7%) dones consten com a autors d'una única ontologia.

Un fet interessant és analitzar la riquesa semàntica de les ontologies en funció de la contribució per gèneres i partint de les dades ja desglossades. La riquesa semàntica i abast d'una ontologia ve determinada, fonamentalment, pel nombre de classes o conceptes; les propietats d'objecte o relacions així com els individus o instàncies. El conjunt dels 783 vocabularis o ontologies de LOV sumen 35.490 classes, 42.082 propietats d'objecte, 221 propietats de dades i 13.710 instàncies. Partint d'aquestes xifres, es pot valorar l'aportació per sexes. Així, les ontologies dissenyades exclusivament per homes (443) representen respecte a les desenvolupades per dones (29): 16.786 classes (47,3%) davant de 632 (1,8%); 34.302 propietats d'objecte –relacions– (57,7%) davant de 495 (1,2%) i 6.685 instàncies (48,8%) davant únicament 102 (0,74%). En el cas de les ontologies desenvolupades amb participació d'homes (606) i dones (192), les dades, demostren un més que evident desequilibri: 26.807 classes (75,5%) davant de 10.653 (30%); 31.602 propietats d'objecte (75%) davant de 7.795 (18,5%) i 11.928 instàncies (87%) davant de 5.345 (39%).

Tot i que no es tracta d'una anàlisi exhaustiva del repositori, es podria realitzar una aproximació a la contribució per gèneres al desenvolupament d'ontologies que cobreixen l'activitat de les GLAM (per les seves sigles en anglès, arxiu, biblioteques, museus i galeries). S'han identificat com a ontologies GLAM totes les resultants de les

Components d'ontologies dissenyades per:

extensions de CIDOC CRM (FRBR, FRAD, FRBRER), en el cas dels museus; BIBFRAME i la família de les RDA (biblioteques) així com l'ontologia RIC-0 en el cas dels arxius. Així mateix, també s'han inclòs d'altres més específiques orientades a àmbits concrets, com LOCAH, o bé d'altres –més dubtoses– que descriuen la forma de tractar recursos d'informació des d'una perspectiva més genèrica, d'entre els que destacaria DCterms, probablement l'aportació més important i decisiva dels i les professionals de les ciències de la informació –de l'àmbit de les biblioteques en aquest cas– al desenvolupament del Web Semàntic. En total s'han identificat 49 ontologies GLAM que representen el 6,2% del total d'ontologies en LOV amb una semàntica definida per un total de 1.333 classes (3,7%); 6.084 propietats d'objecte (14,45%) i 128 instàncies (0,93%). El nombre total d'autors d'aquestes 49 ontologies és de 73, dels quals 55 són de tipus persona i la resta institucions. Per gèneres, sobre els 55 indicats, consten 38 homes que representen el 69,9% i 17 dones amb el 30,9%.

Però, malgrat aquestes dades tant decebedores cal destacar que dins de l'àmbit de l'enginyeria ontològica consten dones amb una aportació extraordinàriament rellevant. Un cas seria Deborah Mcguinness, una de les primeres personalitats implicades en el desenvolupament del Web Semàntic i, en el cas concret dels arxius, Florence Clavaud, presidenta del grup EGAD i autora de l'ontologia

Records In Context la qual participarà al congrés amb un seguit de novetats de la pròxima versió que apareixerà al llarg d'aquest mes de juny.

Com a conclusió, les xifres de participació de dones al congrés són superiors en tots els casos als de la seva presència dins de l'àmbit STEM, com a marc de referència global, i també molt significativament per sobre del camp de l'enginyeria ontològica, com a camp d'anàlisi concreta. En aquest darrer cas, el percentatge de participació de ponents femenines al congrés és molt superior a tots els indicadors analitzats amb uns 20 punts percentuals de diferència en la majoria dels casos; l'única excepció la constitueix la relació entre homes i dones en el desenvolupament d'ontologies GLAM on la xifra ascendeix al 30,9%, inferior en tot cas al 34,4% de dones del congrés.

D'altra banda, calen molts més estudis i més aprofundits en relació amb la segregació per gènere. En el cas del present article i en relació amb LOV, l'anàlisi no és completa atès que no s'han tingut en compte l'edat dels dissenyadors i dissenyadores de les ontologies –seria motiu d'una investigació paral·lela atès que no queda recollida a les metadades del repositori–, que poden aportar llum sobre el sostre de vidre, el nivell de responsabilitat, la formació, l'evolució de les polítiques de gènere en funció de l'edat, de la procedència geogràfica, etc.

Finalment, cal reflexionar sobre els biaixos en la representació del coneixement. Si tenim en compte que les ontologies són representacions de la realitat sotmeses a la interpretació dels humans que imprimeixen un primer nivell de biaix a raó de la seva idiosincràsia, un factor preocupant és que a dins d'aquesta distorsió es troba la del biaix de gènere, és a dir, que segons les dades procedents de LOV, ara mateix la realitat està sent dibuixada, en la seva immensa majoria, per homes. No cal insistir en el fet que aquesta disfunció té un impacte directe en la manera en què les màquines, a través de la intel·ligència artificial, processen i infereixen coneixement en un entorn invisible i transparent als humans que al seu torn incrementa i retroalimenta aquesta visió esbiaixada malgrat tot els esforços polítics i socials. Tot un espai obert per al debat.

L'arxiu de TV3 a l'era digital, una mirada al seu valor, preservació i especificitats

MONTSE BAILAC PUIGDELLÍVOL,
documentalista, responsable
de l'arxiu històric de la CCMA

ELS INICIS

El Departament de Documentació de la CCMA té com a missió preservar, com a dipositari únic, una part del patrimoni audiovisual de Catalunya: la producció i les emissions de tots els seus canals (ràdio, TV, webs, xarxes socials...). Comprèn diferents seccions: Videoteca, L'Arxiu de ràdio, Servei de venda d'imatges, Documentació escrita, Arxiu històric, Servei d'Indexació i Arxiu administratiu.

La Videoteca neix abans que comencessin les emissions de la televisió. Un grup de 5 documentalistes van desplaçar-se l'any 1983 a l'INA (Institut National de l'Audiovisuel) per rebre formació en documentació audiovisual. Això va permetre que, ja des de les primeres emissions en proves, s'establís una política de conservació i documentació dels seus fons (televisió), que s'ha mantingut, amb les adaptacions necessàries i les millores que han aportat els canvis tecnològics, fins avui. A poc a poc, i amb la inauguració de les noves instal·lacions a Sant Joan Despí, es va ampliar la plantilla de l'arxiu i se'n van millorar les dependències.

La manera de treballar a l'arxiu ha anat evolucionant, de les fitxes manuals a les primeres bases de dades referencials fins a l'arxiu digital. L'any 2003 es

va implementar a TV3 el procés de producció i arxiu digital, el Digiton. Amb la digitalització els fitxers van substituir les cintes, la xarxa va suplir les còpies, les matrius i el transport de cintes, i els discs i robots van substituir el magatzem de cintes. El Digiton és un sistema de gestió de continguts audiovisuals (MAM) propi de la CCMA. Permet tres entorns diferenciats però compatibles: el de producció, el d'emissió i el d'arxiu. Redactors i documentalistes treballen amb el mateix conjunt integrat d'eines de programari. En aquell moment, aquest disseny va ser revolucionari. Digiton està compost per una base de dades central i múltiples eines de gestió i tractament de vídeo. També integra els components perifèrics del sistema (ingesta i gestió de continguts, visualització immediata de vídeo i *keyframes*, edició d'àudio i vídeo, emissió, tractament documental, recuperació immediata, intercanvi de fitxers, etcètera). En la darrera versió de Digiton, la gestió i consulta del tesaurus passa a ser un element perifèric, que, amb el nom de GMD (Gestor de metadades), dona servei a totes les aplicacions de l'empresa, amb l'objectiu de consensuar i unificar el lèxic utilitzat en les metadades de tota l'empresa.

El sistema permet múltiples usuaris simultanis, perfils d'usuari personalitzats, grups de treball privats i transferència d'àudios a Dalet, la plataforma per a l'elaboració de contingut de ràdio.

Departament de Documentació a la seu de Numància. Arxiu fotogràfic TV3

A tall d'exemple, en l'any 2022: El nombre de recerques a Digiton va ser de 10.379 i el nombre de clips fets pels nostres usuaris va ser de 177.793.

Fins al 2006 van conviure el format digital i les cintes de vídeo. Aquell any que s'iniciaria el procés de digitalització del fons de l'arxiu en cintes, per incorporar-lo a l'arxiu digital. El 2023 podem afirmar que l'objectiu d'arribar a l'arxiu sense cintes de vídeo pràcticament s'ha assolit. Ens queden pendents de digitalitzar alguns originals de rodatge.

La digitalització del fons de l'arxiu de TV3 compleix un doble objectiu, que permet trencar la dicotomia entre preservació i ús: assegurar la conservació de les imatges amb la millor qualitat possible i facilitar-hi un accés fàcil, ràpid i permanent, requisit primordial per a la producció d'una empresa de comunicació.

Els fons de la Videoteca compleixen, doncs, una doble funció: patrimonial, testimoni de la programació dels diferents canals i de la història del país, i de producció, fent les nostres produccions d'imatges d'arxiu (reemissions de programes, ús

d'imatges d'arxiu en informatius, esports i programes) i també de cessions d'imatges a tercers (centres educatius, organismes i institucions), així com vendes a particulars i empreses.

Del fons se'n conserva una doble còpia, emmagatzemada en robots diferents, que actua com a còpia de seguretat. A finals del 2022, disposàvem de 450.060 hores digitalitzades en cintes LTO8 amb capacitat de 12 Terabytes.

La major part del contingut de l'arxiu és de producció pròpia, però també tractem contingut extern, necessari per a la producció, com el material d'agència o de productores així com de diferents tipologies: originals de rodatges, programes, editats, fotografies, pel·lícules i sèries.

Pel que fa a Catalunya Ràdio, la política de conservació de les emissions de ràdio ha estat força diferent de la de televisió: consistia a guardar una mostra dels programes emesos i talls de veu, cosa que fa que no tinguem una col·lecció homogènia i completa de la nostra programació. A més, el tractament ha estat superficial, fet que impedeix la recuperació de continguts es-

pecífics. Amb la desaparició del Departament de Documentació de la ràdio el 2016, el Departament de Documentació, situat a Sant Joan Despí, es fa càrrec d'aquest patrimoni sonor i incorpora la col·lecció existent. Actualment, s'ha constituït un arxiu únic, transmèdia, amb estàndards similars als de l'arxiu de televisió, però, en el cas de l'àudio, amb un tractament documental al màxim d'automàtic possible, i en el cas de la visual ràdio (vídeos que es graven en els estudis de ràdio durant la producció del programa), incorporant també processos automàtics fruit de la introducció de les noves tecnologies.

L'Arxiu Central Corporatiu Administratiu i de Gestió va néixer el 2005 a requeriment de la Subdirecció d'Arxius de la Generalitat, amb la intenció d'aplegar la documentació administrativa i de gestió de la CCMA i les seves empreses filials. El 2017 l'Arxiu passa a dependre del Departament de Documentació. En aquests anys s'ha treballat per recuperar la màxima documentació possible, per establir circuits de transferència i per incorporar un gestor documental.

ELS ARXIUS DE TV

Els arxius de televisió som una *rara avis*. Compartim problemàtiques amb arxius, biblioteques i centres de documentació, però tenim moltes característiques i necessitats específiques. En fòrums i trobades professionals sempre tenim la sensació de ser diferents, exceptuant les trobades pròpies d'arxius de televisió.

Som un arxiu que combina producció i arxiu. En una empresa de comunicació tot gira entorn de l'actualitat, el que passa ara mateix o el que es necessita per a l'emissió. Al mateix temps que es genera contingut, ja l'estem conservant. El ritme de les redaccions de notícies és frenètic, amb actualitzacions i peticions constants marcades per l'actualitat.

La comunicació ha canviat molt des dels anys noranta, amb la incorporació d'internet i la producció multicanal de les notícies. Abans parlàvem de programa/notícia; ara parlem de contingut, que ha de tenir tots els elements per poder ser difós en diferents canals.

La digitalització ha estat molt útil. Ha millorat l'accessibilitat als continguts, l'intercanvi, però és important que això no ens

faci perdre la consciència de la preservació. Tenir còpies de seguretat en robots, o en servidors externs al núvol, no equival a documentar. Molts petabytes d'informació sense tractar no deixen de ser "un forat negre tecnològic".

Els formats digitals varien, queden obsolets i s'ha de continuar fent migracions com en els formats antics de cintes de vídeo. Els nostres esforços han d'anar cap a la preservació i el tractament; si no, la informació digital serà il·localitzable. I convé alertar que els fitxers digitals són fàcils d'eliminar, potser més i tot que no pas una cinta de vídeo.

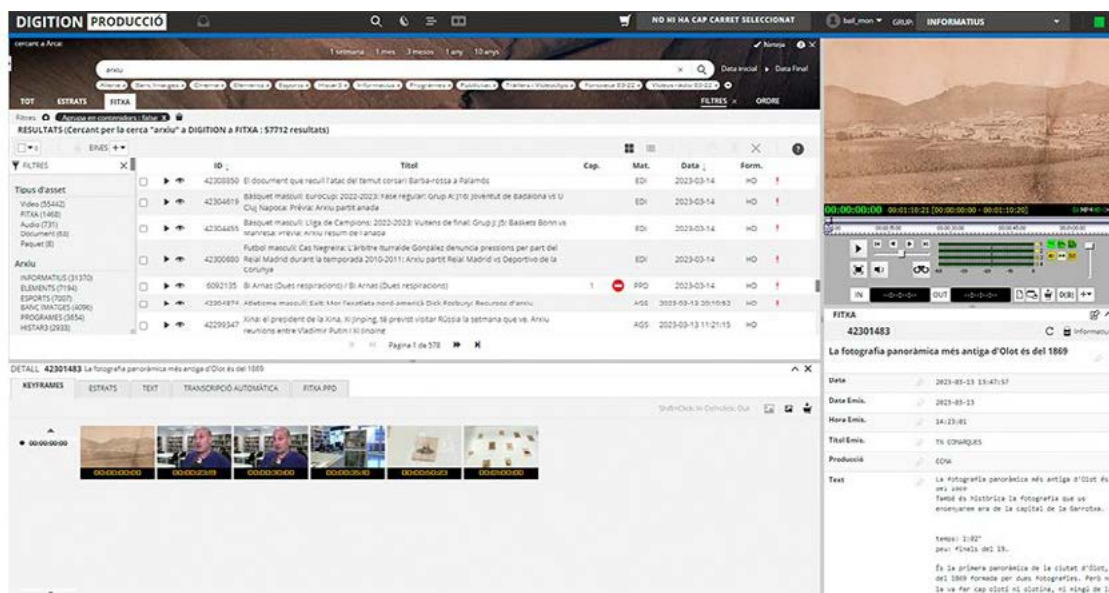
A les televisions, aquest ritme de producció fa poc probable que el periodista pensi en passat, els preocupa l'emissió. L'arxiu de TV esdevé rellevant en la cadena de producció quan no es pot anar a gravar (va quedar molt palès durant la pandèmia), quan volem recuperar fets passats (efemèrides, biografies, cronologies), quan recordem contingut propi o ara, amb l'aparició de les plataformes.

Les OTT necessiten contingut per publicar i... On es troba aquest contingut? En bona part, a l'arxiu. Ha arribat el nostre moment i l'hem de saber aprofitar!

Els arxius de TV som diferents, però som arxius, i els fons s'han de conservar. Les emissions de TV estan emparades legalment per la Llei de patrimoni, però no tenen Dipòsit Legal. Els arxius de TV només estan obligats a conservar les emissions durant 6 mesos per fer front a possibles reclamacions legals. Tanmateix, no podem córrer el risc que, per manca de pressupostos, decisions empresarials, polítiques o per desconeixement, perdem aquest patrimoni audiovisual.

Les fonts de notícies locals, televisions independents i alternatives corren un risc més gran de no ser conservades, amb l'inconvenient de perdre un registre més proper i crític sobre els fets d'actualitat. Totes les veus són poques per evitar versions úniques de la història pública.

Tenim esperances en el projecte de llei de cinema i cultura audiovisual que s'està debatent al Congrés, on es fa referència explícita a la protecció del patrimoni audiovisual i s'amplia el concepte de Patrimoni Audiovisual.

Pantalla de Digiton. Captura de pantalla

ELS REPTES

Com a departament, ens plantejem molts reptes.

1.- Un dels reptes principals que tenim actualment és preservar una mostra del contingut publicat a les nostres webs, a les xarxes socials, canals Twitch, Instagram, TikTok i als canals que puguin aparèixer en el futur. El circuit de la televisió per antena el teníem molt ben definit i estructurat. Estem dissenyant el circuit d'aquests continguts més "vulnerables" per conservar-ne, si no tot, una mostra significativa. No podem confiar que les plataformes externes (Facebook, Twitter, etc.), preservin per sempre el nostre contingut publicat gratuïtament. Actualment, TV3 té presència a YouTube, Facebook, Twitter, iTunes, Twitch, Instagram i TikTok. L'arxiu també té un canal de Twitter propi, força exitós, on publiquem contingut d'arxiu, peticions d'usuaris, efemèrides i ens serveix per relacionar-nos amb la comunitat professional.

No hi ha pràctiques establertes per conservar aplicacions de notícies interactives i dinàmiques. És necessari un debat pro-

fessional de què s'ha de conservar i amb quina freqüència s'ha de capturar una còpia d'un web o un compte de Twitter, i si s'han de conservar o no els comentaris dels lectors, etc.

2.- Els temes de drets d'autor són complexos i amb els mitjans digitals s'han complicat més. Hem de tenir informació clara dels drets del contingut que preservem. Tenir un arxiu molt ben tractat documentalment, però sense els drets informats no ens permetrà difondre'l o reutilitzar-lo. Els contractes antics no recollien totes les formes de difusió actuals

Estaria bé disposar d'una política de risc d'empresa, escrita i consensuada entre departaments, per saber com cal actuar davant de dubtes, problemes de drets d'autor i quins riscos assumir.

En aquest sentit, a la CCMA hem fet un esforç per renovar drets, localitzar propietaris i redactar contractes nous d'algunes produccions antigues i poder-les publicar a la web. Ha estat una prova que ha mostrat la dificultat que suposaria fer-ho en grans volums de contingut: <https://www.ccma.cat/tv3/alicanta/franco-i-el-franquisme/>

[el-franquisme-del-silenci-a-la-memoria/coleccio/3550/5500252/](https://www.ccma.cat/el-franquisme-del-silenci-a-la-memoria/coleccio/3550/5500252/)

3.- El nostre rol en el circuit de tractament de contingut està canviant. La tecnologia va suplir algunes de les tasques més mecàniques que fèiem fins ara els professionals de la informació. Però tot i que la IA tracta grans volums d'informació, les respostes que ofereix, malgrat ser molt ràpides, no sempre són acurades. El nostre paper com a professionals de la informació s'ha de focalitzar en la verificació de la informació, en la recerca de fonts fiables i en el pensament crític davant les dades o les fonts.

La tecnologia no ens farà la feina. Ens alliberarà de tasques repetitives i facilitarà la recuperació de la informació. Tenim el repte d'aprofundir, més que mai, en la col·laboració estreta de documentalistes amb enginyers i informàtics per poder aplicar i prioritzar les eines més adequades per a les necessitats de l'arxiu. Hem de reflexionar quina és la millor manera d'utilitzar les noves tecnologies i no reproduir el mateix sistema de treball de quan treballàvem manualment.

Robot amb les cintes LTO. Arxiu fotogràfic TV3

Control de realització de TV. Istockphoto

La tecnologia ens presenta noves formes d'accés a les col·leccions: bots de text i veu, xarxes neuronals, cerca d'imatges per similitud, però encara falta veure com evolucionarà la IA en aquest sentit. A TV3 estem provant diferents aplicacions tecnològiques, com ara:

Speech to text per a la transcripció i traducció automàtica de l'àudio.

Reconeixement facial d'imatges.

Incorporació dels subtítols com a punt d'accés en la recerca.

Són aplicacions prometedores, però no podem confiar-hi plenament; falta més entrenament en català. L'acció humana és imperativa i insubstituïble, i no podem

evitar haver d'avaluar, revisar i corregir els resultats de les aplicacions tecnològiques.

4.- Com a departament, tenim el repte de redactar les polítiques documentades aplicades fins ara, sobre la selecció de continguts, criteris de digitalització, tipologies de documents, etc., de cara a afrontar els canvis de producció i el relleu generacional que s'acosta amb la jubilació de bona part de la plantilla de l'arxiu sense perdre el coneixement de la presa de decisions i criteris documentals.

5.- A més, cal repensar els circuits i les activitats de l'arxiu per fer-les més sostenibles.

6.- D'altra banda, convé afavorir la col·laboració entre biblioteques, museus, institucions culturals i organitzacions del sector audiovisual per planificar estratègies, circuits de treball, i prendre decisions sobre què cal preservar i qui conserva que i en quines condicions per no duplicar esforços ni malbaratar els insuficients recursos que tenim tots.

7.- I finalment, amb la nova OTT, tenim el repte que l'arxiu aconsegueixi més visibilitat i rellevància

Per fi comencem a conèixer l'algorisme de Twitter

Fa unes setmanes Elon Musk va complir el seu anunci i per fi vam començar a conèixer l'algorisme de Twitter. Una reclamació de fa molts anys que ni Jack Dorsey ni Parag Agrawal havien complert per molt que parlessin de més obertura de la xarxa social i sobre que els usuaris havien de conèixer millor com se'ls ofereix el servei d'una xarxa social.

Publicar algorismes no és res nou, de fet com a exemple rellevant Google ja ho va fer fa anys quan va publicar el funcionament de PageRank, el seu senzill algorisme per determinar quines pàgines web s'havien de destacar als resultats del famós cercador. La fórmula de Google era relativament senzilla, basant-se en un càlcul entre quants enllaços es dirigien a una pàgina web i quants enllaços d'una pàgina web anaven a parar a altres pàgines web. Aquest algorisme va arribar a ser tan rellevant que encara avui podem veure mitjans de comunicació evitant enllaçar a pàgines web externes per no perdre posicionament en els cercadors. Però millor posem-nos a explicar per què és rellevant pel món de l'arxivística conèixer l'algorisme de Twitter.

Doncs bé, per fer-ho ens n'hem d'anar al món de la criptografia i la seguretat. D'aquest sector en rebem les signatures digitals, les funcions resum (els *hashs*) i les connexions xifrades segures. I és en aquesta seguretat que trobem dos pols o vessants que van fluctuant segons la situació: la transparència i l'ofuscació. Els qui aposten per la transparència creuen que la seguretat ve de conèixer les entranyes del sistema per tal de confiar-hi plena-

ment i poder-lo millorar de forma oberta. En canvi, els qui aposten per l'ofuscació creuen que la seguretat ve de dificultar el coneixement de les entranyes del sistema per tal de no facilitar-hi l'accés crític que pugui perjudicar-lo.

També hi ha un posicionament mixt que és el que practiquen grans companyies com Google, Apple, o en els últims anys Microsoft, que és publicar en obert bona part de les peces més crítiques i nuclears del sistema per tal d'assegurar-se una gran supervisió pública que els aportï millores. Però per l'altra mantenir ofuscades altres parts del sistema més auxiliars que no arriben a ser tan estables ni perdurables i que, per tant, no necessiten una supervisió profunda per tal de mantenir-les a llarg termini. És també la gran batalla que durant dècades han mantingut els defensors del codi lliure i els del codi privatiu, però ja ens hi esplaiarem en una altra ocasió.

En el nostre àmbit, el dels arxius i gestió documental, els algorismes ens afecten sobretot quan automatitzen sistemes de disposició de dades i d'informació que tenim recollida als dipòsits. És per això que la Unió Europea fa anys que treballa en l'elaboració d'un seguit d'exigències, perquè aquests algorismes de disposició i discriminació d'accés a la informació es facin públics. En principi no es pretén que siguin lliures i que qualsevol se n'aprofiti gratuïtament, sinó que es pugui conèixer el seu funcionament intern i determinar quins judicis previs, discriminacions i biaixos acaben aplicant. Tal com ja s'ha legislat en matèria d'accés a les dades personals que es recopilen en bases de

ANIOL MARIA VALLÈS,
Arxiver i membre del Grup de Treball sobre Transparència i Dades Obertes de l'AAC

Fins ara pensàvem que veure un algorisme seria conèixer una fórmula matemàtica, segurament més complexa que la del PageRank de Google. Però no ha estat ben bé així.

dades de grans empreses. És per això que es va inaugurar també l'European Centre for Algorithmic Transparency (ECAT), a Sevilla el passat 18 d'abril, el qual hauria d'ajudar a interrogar-nos sobre l'ús que es fa dels algorismes en els serveis digitals més coneguts, com Facebook, Instagram o TikTok, entre d'altres.

I aquí és on Twitter ha marcat una fita, ja que fins ara pensàvem que veure un algorisme seria conèixer una fórmula matemàtica, segurament més complexa que aquell PageRank de Google. Però no ha estat ben bé així. El que hem rebut per ara d'Elon Musk és tot un seguit de codi informàtic, que ens pretén indicar a través de diverses variables com s'ho fa Twitter per determinar quins tuits acaben apareixent a la nostra línia temporal de la xarxa social.

No tenim encara en obert tots els components que hi interactuen, però sí que tenim la recepta o les instruccions que els van relacionant. És per això, que a l'hora d'exigir transparència i obertura dels algorismes, ara sabem que haurem de fixar-nos bé que a més de fer públiques les instruccions, es facin públics els components. És aquesta la novetat, haver vist amb els nostres ulls que els algorismes ja no són una fórmula matemàtica que s'ha anat recaragolant al llarg d'actualitzacions, sinó que poden ser diversos elements relacionats.

De l'algoritme de Twitter se n'han escodriyat molts detalls, però també s'han obert molts debats per arribar a esbrinar cap a quin sentit anaven algunes de les seves funcions. Per exemple en sabem que cada m'agrada a un tuit fa que aquest guanyi

30 vegades la seva visibilització, que cada retuit li fa guanyar 20 vegades la visibilització, i que, en canvi, cada resposta tan sols li fa guanyar 1 vegada de visibilització. Per tant, dóna més impacte aconseguir m'agrades, que no pas retuits o respostes.

També sabem que tant les imatges com els vídeos fan augmentar fins a 2 vegades els tuits, o que afegir enllaços web a un tuit pot perjudicar la seva visibilització en cas de no rebre interaccions, ja que s'interpretarà com a contingut brossa. Que silenciar o deixar de seguir penalitza, com també reportar per contingut brossa i denúncies per abús, tot i que encara no sabem si penalitza només a la persona que ho rep o afecta d'alguna manera positiva o negativa a l'usuari que ho fa arribar a Twitter. Que la desinformació fa baixar molt la visibilitat en cas que es detecti, però alhora que pagar per la subscripció a Twitter augmenta fins al doble la visibilitat.

Com ja sospitàvem després de l'aparició de nombrosos articles científics que ho analitzaven, les xarxes socials ens encasellen en bombolles o cambres d'eco, i l'algoritme de Twitter ho ha acabat de corroborar. Aquest encasellament l'anomenen SimClusters. Però és que ara a més sabem que quan interactuem amb aquesta gent que Twitter considera que són similars a nosaltres se'ns premia, i que, en canvi, se'ns penalitza quan en sortim.

També s'han trobat curiositats com que escriure vocabulari desconegut i que Twitter no sap reconèixer en quin idioma és, també pot penalitzar. O que seguir a qui et

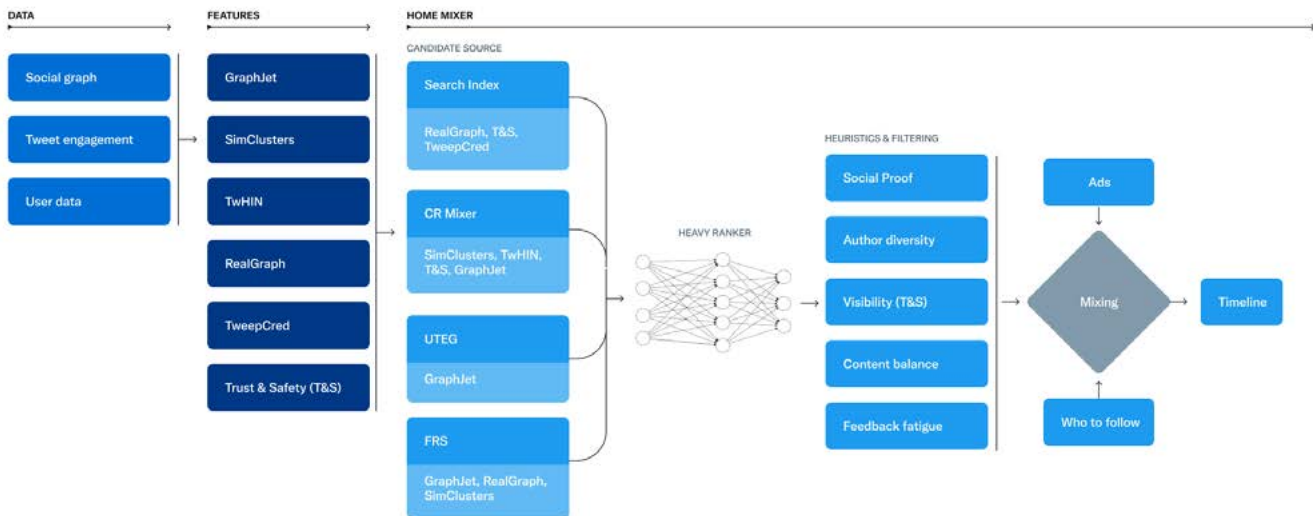
segueix importa, però que seguir més gent de la que et segueix et perjudica.

Obrir un tuit i visualitzar-lo més de 2 minuts fa que aquest guanyi 22 vegades més visibilitat que tan sols donant-li a m'agrada. Que visualitzar un perfil afavoreix 24 vegades més que donar-li m'agrada a un tuit. També que la vida d'un tuit fins que s'enfonsa la seva visibilitat si no rep interaccions, és d'unes sis hores després de les quals perdrà la meitat del seu valor.

Tot plegat ha acabat revelant que aquella famosa valoració que Twitter feia de la nostra rellevància, però que no ens apareixia mai a les cerques a l'API, resulta que es diu TweepCred. I és aquest càlcul el que s'obté de seguir totes les instruccions de l'algoritme. Pel que ha explicat Twitter es van basar en el ja anomenat PageRank, però adaptant-lo a una xarxa social de microblogging. Els usuaris són tractats com a nodes i els vectors que els connecten són les interaccions entre ells (mencions, retuits, etcètera).

L'algoritme consta de dues etapes: preparació i iteració. En la preparació es construeix el gràfic dels usuaris i les seves interaccions, per tal d'iniciar la puntuació de cada usuari a un valor determinat, que s'anomenarà *PreparePageRankData*. I llavors la iteració implicaria calcular i actualitzar repetidament les puntuacions de cada usuari en el qual s'anomenaria *UpdatePageRank*, i que s'executa diverses vegades fins que van coincidint els processos amb els diversos usuaris.

Acció de l'usuari	Resposta	Valor
Donar a m'agrada a un tuit	Positiva	0.5
Fer retuit a un tuit	Positiva	1
Fer clic a un tuit i respondre o dir-li m'agrada a un tuit o romandre-hi més de 2 minuts	Positiva	11
Fer una ullada a un perfil i donar-li a m'agrada o respondre un tuit	Positiva	12
Respondre un tuit	Positiva	27
Respondre un tuit i provocar interaccions amb aquesta resposta	Positiva	75
Sol·licitar "mostra amb menys freqüència" a un tuit, bloquejar-lo o silenciar-lo	Negativa	-74
Reportar un tuit	Negativa	-369

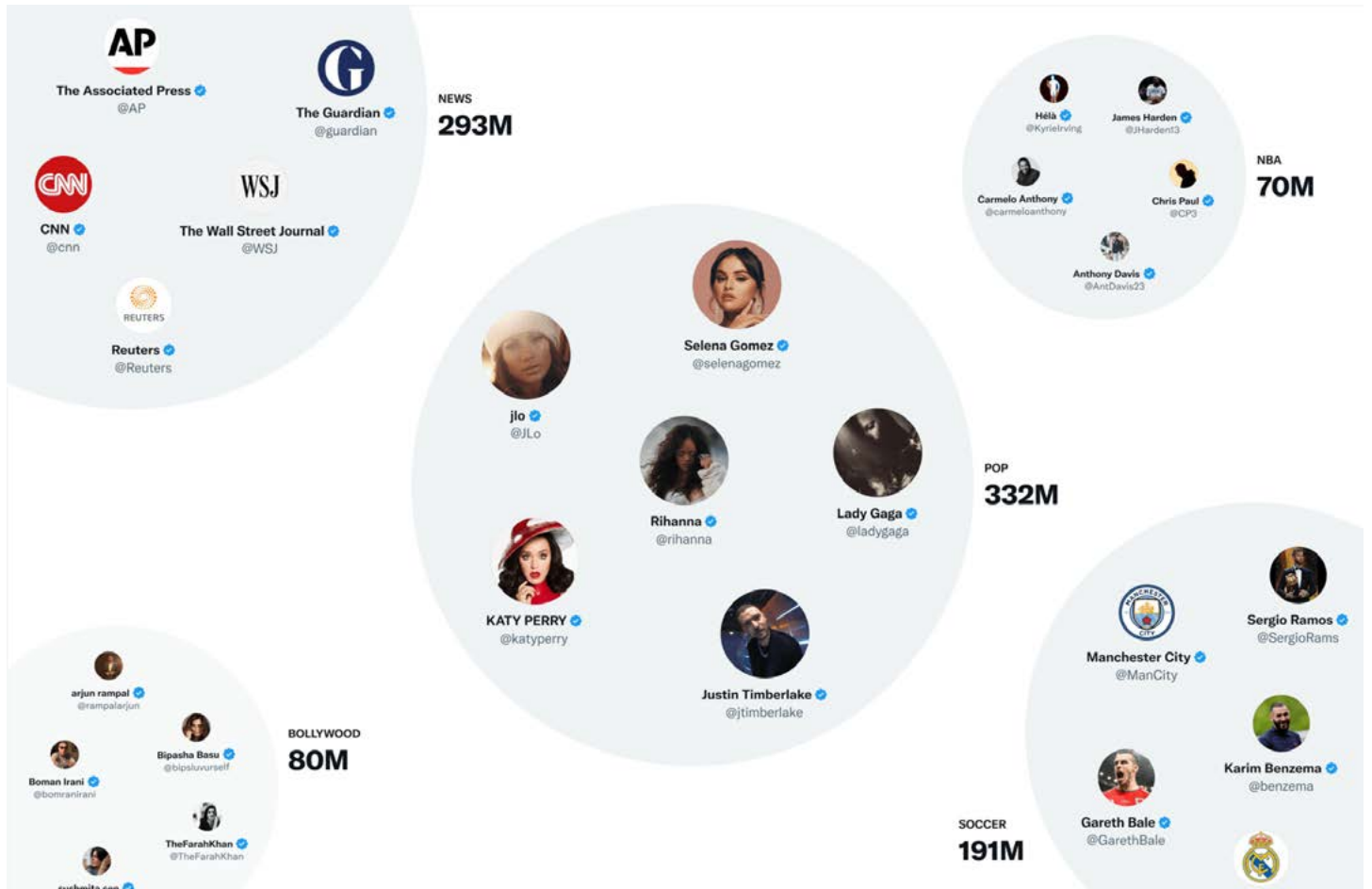

Twitter System Diagram – the-algorithm/system-diagram.png at main · twitter/the-algorithm <https://github.com/twitter/the-algorithm/blob/main/docs/system-diagram.png>

Com veiem, un munt de curiositats sobre el tractament de Twitter a les nostres publicacions que fa que entenguem bastant més de com ens han tractat les xarxes socials i com han modelat el nostre comportament a Internet. Saber tot això no ens hauria de fer caure en el desànim sinó el contrari, ja que ara sabem al que ens atenem i no és rumorologia. Si el preu que havíem de pagar són les dades que s'han utilitzat per entrenar les intel·ligències artificials, ara sabem també que el sistema pel qual ens van convèncer per extreure'ns-les és aquest algorisme tan arbitrari.

Estic d'acord amb qui aquests dies argumenta que no ens podem permetre el luxe d'abandonar un espai de conversa i visibilitat simplement perquè hem descobert que les regles per participar-hi no eren del tot justes. No ens podem rendir al fet que decideixin per nosaltres què és el que rebrem i haurem de conèixer. Si l'algorisme falla i sabem com funciona l'algorisme, ara podem millorar-lo, i si no ens en sortim ja inventarem alguna eina nova que sí que sàpiga funcionar com volem. De fet, ja hi ha algunes propostes publicades a partir del que es coneix de l'algorisme com la de promocionar més els tuits que promoguin el programari lliure. També que Twitter sigui reescrit per complir amb l'estàndard ActivityHub i es pugui obrir i descentralitzar.

Però estiguem alerta, perquè també hi ha qui ha publicat com a proposta migrar els servidors de Twitter del sistema GNU/Linux a Windows Server, o pitjor encara Windows NT 3.51. O el que és més greu, dins de les novetats de l'era Musk com a propietari de Twitter, també estem rebent notícies sobre limitacions que s'estan imposant a l'accés de l'API i que dificulten la tasca de diverses eines d'investigació. Però aquest és un altre tema que també n'hauré de parlar en una altra ocasió, quan tinguem més clara la situació en la qual ens deixa Twitter respecte projectes com Twitter Academic.

Satuluri, Venu, Yao Wu, Xun Zheng, Yilei Qian, Brian Wichers, Qieyun Dai, Gui Ming Tang, Jerry Jiang, and Jimmy Lin. "Simclusters." *Proceedings of the 26th ACM SIGKDD International Conference on Knowledge Discovery & Data Mining*, 2020. <https://doi.org/10.1145/3394486.3403370>

#UNARXIUES emprèn el vol.

Un conte il·lustrat per ajudar a descobrir els arxius als més petits

El 23/05/23 finalitzava amb un èxit rotund la campanya de finançament col·lectiva del conte il·lustrat per a infants #UNARXIUES. Un projecte emprenedor que em fa especialment feliç poder-lo compartir des de l'emoció amb els qui llegiu 'LaDada' i pel que em concedeixen el XI Premi CI-EU-FEiE 2023 a la persona més emprenedora en la categoria general de la UAB, juntament amb el company de professió Bernat Muntés que li atorguen en la categoria d'arxivística.

Els motius d'aquesta alegria? Potser perquè fa uns quants anys que em rondava la idea d'escriure. Potser pels gairebé 20 anys de treball amb passió pels arxius universitaris. O potser pel fet vivencial de ser mare de dos infants que estimo 'fins a la Lluna i més enllà'! O potser m'hi he trobat gràcies a les connexions i a les persones que de sobte, apareixen en el teu camí i... màgia! Connectes amb aquelles veus que aporten, que sumen, que t'animen a seguir endavant. Perquè com diu un bon amic: 'enfoca't sempre en allò positiu, tot el que no suma, resta. Així de fàcil. Simplifica'.

Els ingredients principals per tirar endavant aquest projecte emprenedor per mi han estat:

LES PERSONES

Amb la il·lusió de l'Anna, la il·lustradora, la música dels Afers Domèstics amb la cançó 'Un arxiu és...', la coordinació i eines que ens ha proporcionat l'Anna amb la plataforma Edita.cat, l'empenta econòmica de les persones a títol individual o en representació de la seva empresa o institució... Empreses especialitzades en l'àmbit arxivístic com *Artyplan* o *Arte y Memoria* també n'han volgut formar part. I a nom dels Afers Domèstics, del que en soc cofundadora, hi inverteixo els diners del Premi ESAGED-AAC al millor TFM el novembre passat, donant un bon impuls a la campanya de crowdfunding. Un a un, entre tots, hem sumat i hem arribat fins aquí.

LA IDEA

Tot comença fa uns quants anys, entre les parets d'un arxiu universitari que va néixer molt amagat i a poc a poc, amb treball i constància va creixent, consolidant-se i esdevenint més transparent. El somni és relatar en imatges què és un arxiu. Pas a pas, cal que es pugui anar materialitzant. No cal tenir pressa i és important focalitzar bé l'objectiu a on es vol arribar. Ho dic perquè sovint, al llarg del trajecte, passen coses. Les velocitats en el projecte varien. No tot depèn d'un mateix i, per tant, allò que no pots controlar cal que t'afecti el mínim i en cas que es detecti un problema, trobar-ne la solució. Així que el trajecte que fas és un aprenentatge constant i sobretot, és essencial enfocar-se i destinar esforços al que un mateix pot controlar.

NÚRIA CAÑELLAS TERRADELLAS,
Arxivera emprenedora, cofundadora
d'Afers Domèstics

L'autora ens explica el procés de creació del llibre "Un arxiu és", un conte il·lustrat per als més petits.

EL GUIÓ

Començo a escriure la sinopsi de la història i després en segueix la filigrana d'anar escrivint el guió més acotat de cadascuna de les escenes. Que complicat sintetitzar una idea de guió! L'Anna comença a dibuixar a partir d'aquest primer esbós d'escenes. Ens trobem algun dia a Barcelona o a Mataró per posar-ho en comú. També programem algunes per parlar-ne. Li trasllado tot un seguit d'escenes on descriu el que hi imagino, influenciada per la meua vivència professional, i acompanyant la descripció amb algunes imatges reals per contextualitzar-li espais i objectes (per exemple, com és una caixa de PH neutre per a conservar material fotogràfic o un armari compacte o el dipòsit d'arxiu amb el meu petitó descobrint els passadissos en el marc d'una visita el Dia Internacional dels Arxius).

Un cop hi ha una primera proposta de guió, ja tinc una base per demanar consell al respecte. En aquest moment és quan m'orienten i em fan algunes recomanacions dues professores emèrites de la UVic-UCC amb una carrera consolidada en l'ensenyament de literatura catalana. Elles són

la Carme Rubio i la Maica Bernal. Els seus consells serveixen per incorporar algunes qüestions que en un primer moment no havia contemplat, com per exemple, una realitat social més plural o una aula més adequada a la realitat actual, potenciar els 'racons' on es treballen projectes i inclusió de les noves tecnologies (pantalla digital, chromebooks...).

A poc a poc les escenes es van tancant i el guió va quedant prou enllestit per a començar a fer les primeres correccions lingüístiques amb les quals m'ajuda una gran amiga, poeta, traductora i coeditora de Salze Editorial! L'osonenca Marta Vilar-daga. No puc estar més tranquil·la amb la seva revisió i els seus consells, sempre constructius.

LES IL·LUSTRACIONS

En aquesta aventura tinc l'enorme fortuna que s'hi engresca l'Anna Domenich, amb qui havíem estudiat plegades la nostra primera carrera universitària a la Facultat d'Humanitats de la UAB. L'Anna és la peça clau de tot aquest projecte perquè ella, amb el seu traç, ha vectoritzat durant infinites hores tots els personatges

i escenes del conte #UNARXIUES. Total d'hores de dedicació? Infinites!!! A poc a poc i amb paciència, fa néixer en digital l'arxivera Angelina, la figura del rector de la Universitat, el mestre Bernat, una colla de mares i pares i alguns dels alumnes de l'escola rural El Gurri que esdevenen els protagonistes aventurers d'aquesta visita cap a un Univers desconegut per ells, un arxiu universitari, tot aprofitant que se celebra el Dia Internacional dels Arxius (un 9 de juny!). En la creació de tots aquests personatges, hi poden dir la seva fins i tot els petits de casa, els meus fills, que tenen la sort d'escollir com volen anar vestits dins dels cànons d'estil de l'Anna. En Jan, per exemple, li demana que li dibuixi una moto a la samarreta!

APRENT D'EMPRESÀRIA

Fent números, màrqueting, comunicant i reunions per sumar mecenes.

Tot comença a prendre cos i, per tant, entro en aquell moment en què desplomes els pètals d'una margarida i et dius: "cerca d'editorial, autoedició, cerca d'editorial, autoedició,...". Després d'escoltar el parer d'algunes persones que han viscut amb-

dues experiències, prenc la decisió que cercar una editorial és preferible a l'autoedició, ja que t'ofereixen l'experiència d'un equip editorial, contempen la distribució de la publicació i la inclusió del llibre en el seu catàleg editorial. Per contra, el cost de fer-ho amb una editorial és més elevat, ja que sovint l'editorial t'estableix l'edició d'un mínim d'exemplars. L'editorial ja té la seva impremta, el seu equip de maquetació, el seu distribuïdor, etc. L'autoedició, en canvi, et permet més flexibilitat. Però cal que ho coordinis tot més de primera mà. En ambdós camins, demano pressupostos i així, fer la comparativa. Envio uns quants correus electrònics després d'haver buscat aquelles editorials que em semblava que per la seva mida (petit) i línia editorial (més enfocada a la literatura infantil) poden encaixar amb el nostre projecte. Algunes em responen que no, d'altres et regalen un silenci en la resposta i sortosament, algunes responen i et proposen parlar-ne perquè els hi expliqui el projecte. Com l'Anna, que ens respon el 29 de desembre de 2022 i em proposa de fer una videotrucada. Ella és l'editora que gestiona la plataforma de mecenatge de llibres Edita.cat, que gestiona l'editorial de Vilanova i la Geltrú 'El Cep i la Nansa'. Durant la reunió, em trasllada que li agrada el que li explico, la passió que hi poso, m'explica les condicions, m'envia el pressupost i signem el contracte (la il·lustradora i jo mateixa). Així comença el ball (mai millor dit!) de correus, WhatsApp i més videotrucades per preparar i agendar la campanya de finançament col·lectiu de 40 dies intensos que duem a terme a través de la plataforma Edita.Cat. Ens preparem un 'booktrailer' ben eixerit amb una breu sinopsi de la història i de rere fons, la cançó dels Afers Domèstics 'Un arxiu és' que serveix per vendre el projecte. La campanya finalitza el 23 de maig. Assolim exitosament un 108% de recaptació gràcies a un total de 74 mecenes amb un temps rècord. Durant la campanya obrim perfil d'Instagram @unarxiues des d'on anem explicant el projecte i anem fent pedagogia sobre el que #unarxiues, reforçant també des dels altres canals com #Linkedin, Twitter (@lanuriac i @AdomenichC) o Instagram (@nuadedins i @annadomenich).

Paral·lelament a les negociacions amb l'editorial, agendo reunions de tarda amb algunes empreses de la comarca, alguns ajuntaments (com el de Taradell on hi ha l'escola dels alumnes protagonistes de la

història), la universitat on s'ubica l'arxiu (amb qui signo un acord per fer ús de la 'marca'), companys de professió, amics i família. Aquí també em trobo amb algunes negatives. En tot cas, m'aferro a tots els qui s'hi sumen. Novament, un agraïment de part de les autores! I també vaig a explicar el projecte en algun mitjà de comunicació de la comarca perquè se'n pugui fer ressò, com per exemple a El 9 Nou o al diari digital de Taradell.com.

UN PROJECTE D'ÈXIT. I ARA QUÈ? MÉS ENLLÀ DE LA CAMPANYA...

Un cop assolit l'objectiu econòmic que s'enfila als 5.150 €, encetem segona fase de treball amb l'equip editorial que està previst que duri aproximadament uns 3 mesos. L'Anna, l'editora, serà qui coordinarà amb els responsables respectius la maquetació de totes les escenes entre els mesos de juny i juliol. Un cop revisat i llest, i tenint en compte que entrem en període de vacances d'estiu potser ens n'anem a setembre, ho duran a la impremta que en farà néixer un primer tiratge de 600 exemplars que seran distribuïts per un distribuïdor cap a les llibreries del país. En aquest punt també tinc prevista una reunió per explicar a la direcció de les biblioteques de la Diputació que poden adquirir pel seu fons aquest llibre. Paral·lelament, el llibre un cop editat també queda incorporat al catàleg en línia d'El Cep i la Nansa i es podrà adquirir a través de la seva pàgina web!

Potser s'obren nous horitzons idiomàtics, el temps ho dirà. Ja que aquest conte incorpora una cançó que està traduïda a quatre idiomes! Català, castellà, anglès i francès.

UN SOMNI FET REALITAT. TEMPS DE PRESENTACIONS

Tenim previst que durant el primer trimestre del nou curs escolar es faci la primera presentació del llibre i es pugui fer arribar a tots els mecenes aquest llibre, ja palpable! Per tant, ara ja comencem a reservar dates i el lloc per fer la presentació (escola i biblioteca de ben segur!), de la que també caldrà preparar-ne el format amb la idea que sigui amena i adreçada als infants, mestres, professorat i familiars. Com veieu, encara ens queda feina!

ARXIUS I CENTRES EDUCATIS

És essencial comunicar ben clar el valor que hem aportat sempre els arxivers, incorporant la gestió de la memòria com una eina del present per garantir-ne el futur. Explicar ben clar que sense conèixer d'on venim, es fa difícil tenir una identitat i saber qui som i cap on volem anar.

Volem que aquest llibre esdevingui una primera llavor a plantar a les escoles per explicar què són els arxius, quina documentació s'hi guarda, quins professionals hi treballen, què s'hi conserva, què expliquen els documents... Desitgem cuidar aquesta 'llavor'. Pensem que cal cuidar-la, regar-la, amb l'objectiu que vagi creixent. I a poc a poc, els infants, mestres, professorat, famílies, vagin coneixent cada dia millor la nostra feina que està al servei de tota la ciutadania.

Ja per cloure, voldria posar en valor un fragment de la novel·la 'El riu i els inconscients' de l'escriptora i recentment vigatana il·lustre Maria Dolors Orriols on la veu del riu Gurri ens parla i diu:

"si en algun moment, regant el teu jardí, faig brotar una flor, la meva joia serà immensa".

I com la veu del riu, la nostra veu també us vol dir que si amb aquest conte sembrem l'interès pels arxius tan sols a un infant, a un mestre o professor, o a algun familiar... tot aquest esforç i aquest projecte emprendor que us he traslladat ja haurà

valgut la pena!

Us animo a sumar-vos en aquesta aventura a tots els qui vulgueu. Ja sigui comprant el llibre, reservant-lo a la biblioteca, explicant-lo als de casa, fent-ne difusió, dissenyant-ne algun mòdul didàctic per treballar-ne algun aspecte, cantant-la o tocant la cançó 'Un arxiu és'...

A cadascun de vosaltres, gràcies per sumar. I no tingueu por a emprendre! Tot està per fer i tot és possible!

Podeu trobar més informació a: <http://afersdomestics.cat/index.php/petits-afers/>

El programa de archivos y derechos humanos del Consejo Internacional de Archivos (ICA):

El Grupo de Trabajo sobre Archivos y Derechos Humanos (ICA-HRWG) y la Sección Profesional de Archivos y Derechos Humanos (ICA-SAHR)

PERRINE CANAVAGGIO
ANTONIO GONZÁLEZ QUINTANA
miembros del Comité Ejecutivo
de ICA-SAHR

Tras la caída de los regímenes comunistas en Europa Central y del Este, desde el Consejo Internacional de Archivos, en colaboración con UNESCO, los archiveros se plantearon el reto de conservar y proteger el gigantesco legado documental que testimoniaba la actuación de las policías políticas de estos estados y hacerlo accesible en aras de las políticas de reparación y justicia que se han agrupado en torno al concepto de “Justicia Transicional” y en el marco de la lucha contra la impunidad de los crímenes contra los derechos humanos, auspiciada por Naciones Unidas.

En efecto, a partir de una de las resoluciones aprobadas en la Conferencia Internacional de la Mesa Redonda de Archivos (CITRA) celebrada en México, en 1993, la UNESCO y el Consejo Internacional de Archivos encargaron a un grupo de expertos^[1] la redacción de un informe sobre la gestión de los archivos de los servicios de seguridad de desaparecidos regímenes represivos. El grupo, encabezado por Antonio González Quintana, entregó su informe, *Los archivos de la seguridad del estado de los desaparecidos*

regímenes represivos, en 1995^[2]. En él se subrayaba el papel fundamental de estos archivos para garantizar a los ciudadanos sus derechos colectivos e individuales en los procesos de transición política, ya que los archivos policiales, utilizados en el pasado para mantener a las personas bajo coacción, serían en democracia, irónicamente, las mejores armas para asegurar la persecución de los perpetradores de violaciones de derechos humanos, la rehabilitación individual y la reparación de los daños sufridos por las víctimas de esos regímenes. A partir de ese momento, los derechos humanos se incorporarían a la agenda de los archiveros de modo irreversible.

Las recomendaciones finales del informe incluían la relación de los derechos que esos documentos podían ayudar a sustentar, tanto colectivos, como el derecho a la verdad, como individuales, entre ellos los de las víctimas y sus allegados a conocer el paradero de los familiares y amigos desaparecidos, a la rehabilitación, a conocer qué información existe sobre ellos, a la amnistía en el caso de tener la condición

Taller sobre los Archivos y la Declaración Universal de los Derechos Humanos, a cargo de Trudy Peterson. Conferencial anual del ICA, México, 2017 (Foto AGQ)

de presos políticos y a la reparación y la restitución de bienes decomisados.

En 1997, publicaba Louis Joinet su informe sobre la cuestión de la impunidad de los violadores de derechos humanos informes como relator especial de Naciones Unidas^[3] En él se hacían importantes reflexiones y recomendaciones sobre los archivos y la necesidad de preservar las evidencias que sus documentos pudieran aportar en la lucha contra la impunidad. Los informes de Joinet y González Quintana fueron redactados por personas con dos perfiles completamente diferentes, uno desde una perspectiva legal y el otro desde una perspectiva archivística. Estos informes, redactados con total independencia entre sí, llegaron a conclusiones muy similares, aunque presentadas de forma ligeramente diferente. Sin embargo, esa convergencia pasó más o menos desapercibida durante un tiempo.

No fue, sin embargo, hasta 2003, en Ciudad del Cabo, Sudáfrica, cuando, por primera vez, las nociones de archivos y derechos humanos se abordaron conjuntamente en una conferencia internacional. La invitación de Sudáfrica para acoger la Conferencia de 2003 fue una oportunidad ideal, sobre todo tras la transferencia de los documentos de la Comisión de la Verdad y la Reconciliación a los Archivos Nacionales

de Sudáfrica^[4]. Para la comunidad de los archivos, la conferencia fue un evento emblemático y las palabras del arzobispo Desmond Tutu, presidente de la Comisión de la Verdad y la Reconciliación y ganador del Premio Nobel de la Paz, en el discurso inaugural en esa Conferencia, han quedado grabadas en nuestra memoria colectiva: “Nos avergüenza parte de nuestra historia, pero es nuestra historia de todos modos. Y está allí grabada en nuestros Archivos Nacionales... Los documentos son cruciales para hacernos responsables... Son un potente baluarte contra las violaciones de derechos humanos. Debemos recordar nuestro pasado para no repetirlo^[5]”

La Conferencia de Ciudad del Cabo tuvo un papel decisivo en la identificación de los vínculos entre los archivos y los derechos humanos y del papel vital que juegan los archivos en las sociedades en transición como instrumentos para la defensa de los derechos individuales y colectivos en países que anteriormente fueron escenario de graves violaciones de derechos humanos. También reveló claramente la necesidad de reconocer la vulnerabilidad de tales documentos y de adoptar un enfoque profesional para su conservación. La conferencia concluyó con una serie de resoluciones dirigidas a las autoridades públicas y organismos internacionales, instándoles a garantizar la custodia y preservación de

los fondos de archivo que aporten pruebas documentales de los delitos cometidos, en particular los de los servicios de seguridad del Estado, la policía, las comisiones de la verdad, los tribunales penales internacionales, las organizaciones internacionales y las organizaciones no gubernamentales de defensa de los derechos humanos. También se les instaba a dar a conocer su existencia y permitir el acceso a esos documentos.

DEL GRUPO DE TRABAJO SOBRE ARCHIVOS Y DERECHOS HUMANOS (ICA-HRWG) A LA SECCIÓN DE ARCHIVOS Y DERECHOS HUMANOS (ICA-SAHR), DEL CONSEJO INTERNACIONAL DE ARCHIVOS

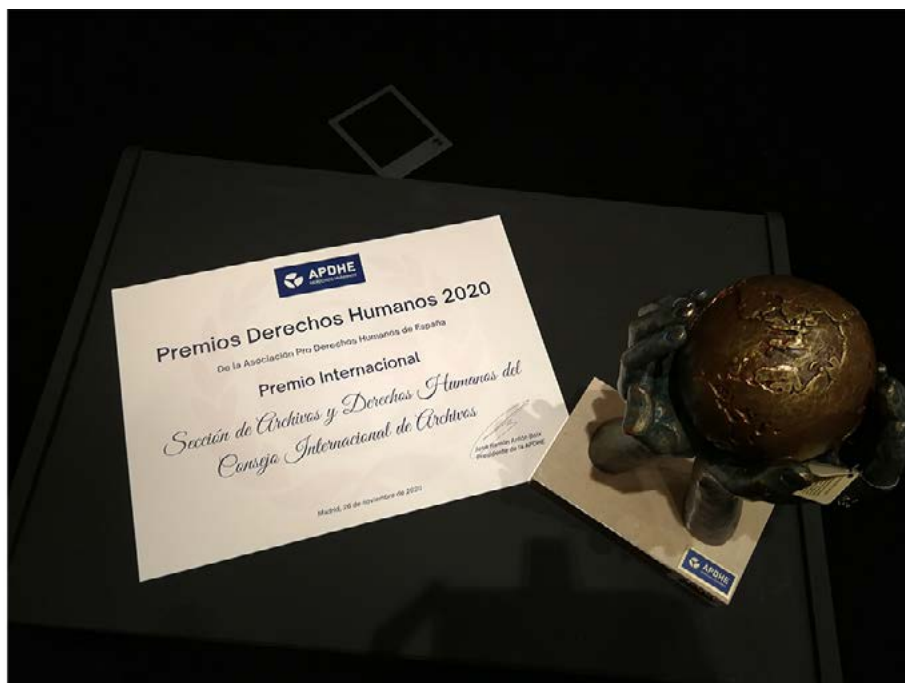
La Conferencia de El Cabo aprobó la creación de un pequeño grupo de trabajo sobre archivos y derechos humanos dentro del Consejo Internacional de Archivos (ICA-HRWG)^[6] para dar seguimiento a las resoluciones de la Conferencia y mantener el impulso de aquel evento^[7].

El informe de 1995 sobre los archivos de los servicios de seguridad debía actualizarse y ampliarse para tener en cuenta otras consideraciones. Así, Antonio González Quintana publicó, con el apoyo de los miembros del Grupo, un nuevo documento en 2009 con el título Políticas archivísticas en la protección de los derechos humanos^[8]. El libro ya no se centraba exclusivamente en los archivos de la policía y los servicios de inteligencia, sino que también incluía referencias a los archivos de las propias instituciones de justicia transicional (comisiones extrajudiciales de investigación y tribunales penales internacionales) y a los de las organizaciones defensoras de derechos humanos.

También se intensificaron las actividades de comunicación y, desde 2008, el grupo publica un boletín mensual, redactado por Trudy Peterson, con información sobre noticias de carácter nacional e internacional relacionadas con derechos humanos y los archivos. El boletín se distribuye ampliamente en tres idiomas (inglés, francés y español) que se pueden descargar del sitio web de ICA. También el grupo, o los componentes del mismo, han elaborado diversas publicaciones. Trudy Huskamp Peterson, presidenta del grupo de trabajo

durante muchos años, ha publicado importantes monografías relacionadas con archivos y derechos humanos, entre ellas, una guía para preservar los archivos de las comisiones de la verdad^[9], un informe sobre los archivos de los tribunales penales internacionales^[10] y una guía para proteger los archivos policiales^[11]. Es autora, igualmente, del libro *La Declaración universal de los Derechos Humanos: un comentario archivístico*^[12]. Por encargo del Alto Comisionado de Naciones Unidas para los Derechos Humanos, Trudy Peterson asumiría la redacción de un manual sobre "Archivos", igualmente con el apoyo del HRGW, dentro del conjunto de instrumentos para el Estado de Derecho publicados por ese organismo de Naciones Unidas en su programa para orientar los procesos de transición política y las actuaciones de la justicia transicional^[13].

Cada dos meses, el primer martes, ICA-SAHR organiza una *Conversación sobre Archivos y Derechos Humanos*. Estas conversaciones son encuentros virtuales en los que, a partir de la experiencia de un experto en la materia sobre un caso concreto de utilización de los archivos a favor de los derechos humanos, poder intercambiar impresiones con ella o él. Las conversaciones que se han llevado a cabo hasta ahora se pueden ver el canal de YouTube del ICA.

Premio Derechos Humanos 2020, de la APDHE. Categoría internacional: ICA-SAHR (Foto AGQ)

Convertido el grupo de trabajo en Sección Profesional del Consejo Internacional de Archivos, ha publicado dos obras que suponen un sumario y recopilación de las múltiples iniciativas abordadas desde 1993 por sus integrantes. En primer lugar, un número especial de la revista *Comma* del ICA, coordinado por Blanca Bazaco en nombre de la Sección y dedicado de forma integral a los derechos humanos. En segundo lugar, la monografía *Archivos y derechos*

humanos, una perspectiva mundial, obra de varios autores dirigida y editada por Jens Boel, Perrine Canavaggio y Antonio González Quintana, en representación de la Sección de Archivos y Derechos Humanos del ICA, publicada en inglés, español y francés. En este libro se recoge una amplia crónica del trabajo que en la materia han realizado los profesionales de los archivos en las últimas tres décadas. En un primer bloque, la obra analiza las principales referencias éticas y profesionales que en la forma de recomendaciones han surgido no solo del mundo de los archivos, sino también de las organizaciones internacionales (Naciones Unidas principalmente), la judicatura, el periodismo o el activismo social. Ese conjunto de iniciativas han ido conformando el consenso sobre buenas prácticas en esta materia que nos sirve de guía en la actualidad y que, un poco a modo de colofón, queda plasmado en los Principios Básicos sobre el Papel de Archiveros y Gestores de Documentos en la Defensa de los Derechos Humanos. En una segunda parte, el libro recoge una veintena de contribuciones de diversos autores sobre experiencias concretas en el uso de los archivos en favor de la causa de los derechos humanos, haciendo un recorrido muy amplio por Europa, Asia, África y América.

Antonio González Quintana y Louis Joinet. Lyon, 2006 (Foto de Perrine Canavaggio)

Reunión del Grupo de Trabajo sobre Archivos y Derechos Humanos del ICA. 2016. (Foto AGQ)

Los encuentros entre archiveros, defensores de los derechos humanos y juristas, como el celebrado en Lyon en 2006^[1], han resultado muy fructíferos y se han traducido rápidamente en acciones. A través de la intermediación de Louis Joinet, los contactos establecidos con la Oficina del Alto Comisionado para los Derechos Humanos y la Comisión de Derechos Humanos han permitido poner en marcha en Naciones Unidas las bases para obtener el debido reconocimiento a la importancia de los archivos en relación con el derecho a la verdad y han hecho posible la adopción de las recomendaciones y directrices antes mencionadas.

El Grupo de Trabajo mantendría igualmente contactos con el relator especial de Naciones Unidas sobre el derecho a la verdad, la reparación y la no repetición, Pablo de Greiff, quien en sus informes de los años 2013^[1] y 2015^[2] incorporaría numerosas recomendaciones para la conservación y uso de los archivos. El principal encuentro de miembros del ICA-HRGW con el relator sobre el derecho a la verdad se produjo en el año 2014 en Ginebra, auspiciado por Cruz Roja Internacional.

También se han realizado esfuerzos para profesionalizar la conservación y el procesamiento de los archivos de organizaciones no gubernamentales y entidades privadas dedicadas a la promoción de los derechos humanos, mediante la publicación de una guía titulada *Los archivos de las ONG: memoria para compartir* que existe en inglés y francés, y el desarrollo de una aplicación

de código abierto para la descripción y el acceso de archivos basados en estándares internacionales, en un entorno multilingüe que se denominó AtoM (Acceso a la memoria) y que fue diseñado para posibilitar y simplificar el proceso de carga de referencias de los fondos de archivo. Hoy Atom es, posiblemente, la aplicación informática de software libre, para la descripción de documentos de archivo, más extendida en el mundo.

En 2016, el Grupo de Trabajo culminaba un dilatado y complejo proceso de elaboración de uno de los textos esenciales de su producción: los Principios básicos sobre el papel de archiveros y gestores de documentos en la defensa de los derechos humanos^[3], que han sido ampliamente difundidos en numerosos foros y eventos y han sido editados en múltiples lenguas.

Una vez superado el número de treinta componentes, el grupo de trabajo decidió, en su reunión de abril de 2019, celebrada en Bruselas, solicitar al Comité Ejecutivo del Consejo Internacional de Archivos, su transformación en una Sección Profesional del Consejo, a la que abiertamente se pudieran adherir los miembros del ICA, tanto instituciones, como asociaciones profesionales o miembros individuales, interesados en el tema. La conversión del Grupo en la Sección de Archivos y Derechos Humanos del ICA, fue definitivamente aprobada en la Asamblea General del ICA celebrada en Adelaida (Australia) en noviembre de 2019. En 2020 la labor del grupo y la Sección obtuvo el reconocimiento de

la Asociación Pro Derechos Humanos de España al otorgarle su premio anual en la categoría internacional.

El grupo de trabajo y la sección, desde la web del ICA, en la que cuenta con un espacio propio (<https://www.ica.org/en/about-archives-and-human-rights>), ha intervenido en numerosos asuntos relacionados con archivos y derechos humanos, tomando posiciones claras y demandando actuaciones respetuosas con los derechos humanos y la protección de los documentos que aportan evidencias de su violación. Así, ha hecho diversas aportaciones a las peticiones de información y sugerencias formuladas por diversos organismos y relatores de Naciones Unidas sobre temas relativos a la protección de los derechos humanos.

La Sección de Archivos y Derechos Humanos desarrolla, en el momento actual, diversos proyectos. Además de las publicaciones, ICA-SAHR pretende realizar un directorio de los archivos que cuentan con destacados fondos documentales relacionados con violaciones de derechos humanos. También la Sección ha apoyado la creación de una normativa internacional sobre Refugios Seguros para archivos y conjuntos documentales en riesgo. La Sección ha desarrollado un trabajo piloto sobre las consecuencias que el cambio climático pueden tener para los archivos, sobre todo en aquellos países o lugares más amenazados por las posibles consecuencias negativas derivadas del mismo.

También ICA-SAHR se ha marcado como objetivo reivindicar el papel esencial que los archivos pueden y deben tener en la lucha contra las violaciones de derechos humanos en el mundo de los negocios; particularmente impactantes son las violaciones con incumplimiento del consentimiento libre e informado de las comunidades campesinas, muchas veces indígenas, en los grandes proyectos de las empresas transnacionales dedicadas a las industrias extractivas o a la explotación de los recursos naturales. El objetivo esencial en esta materia es incorporar a las recomendaciones internacionales elaboradas por los relatores de Naciones Unidas, o a los tratados en estudio, referencias sólidas a la necesidad de que las empresas y los organismos públicos de control mantengan y gestionen sus documentos correcta-

Presentación de los "Principios básicos sobre el papel de archiveros y gestores de documentos en la defensa de los derechos humanos", por Giulia Barrera, presidenta de ICA-HRWG, en el Congreso Internacional de Archivos de Seul, 2016 (Foto AGQ)

mente y administren sus archivos de modo que pueda demostrarse positivamente el cumplimiento de la *debida diligencia* en la actuación de las empresas y se garantice el acceso a los mismos por parte de los reclamantes de reparación, cuando las violaciones se hayan producido, dolosa o accidentalmente.

ESTRUCTURA DE ICA-SAHR

La estructura de la Sección de Archivos y Derechos Humanos se acomoda a la regulación que de las Secciones Profesionales hacen los estatutos del Consejo Internacional de Archivos. Se compone, de acuerdo con el régimen estatutario, de miembros institucionales e individuales, todos ellos a su vez miembros de ICA. No obstante, la Sección admite socios observadores, estos sin derecho a voto. La Sección cuenta con un Comité ejecutivo de dieciséis miembros, presidido desde 2021 por Vitor Fonseca.

[1] De Greiff, Pablo.- *Informe del Relator Especial sobre la promoción de la verdad, la justicia, la reparación y las garantías de no repetición*, Pablo de Greiff. Naciones Unidas, 28 de agosto de 2013, A/HRC/24/42.

[2] De Greiff, Pablo.- *Informe del Relator Especial sobre la promoción de la verdad, la justicia, la reparación y las garantías de no repetición*, Pablo de Greiff. Naciones Unidas, 7 de septiembre de 2015, A/HRC/30/42.

[3] ICA, 2016 https://www.ica.org/sites/default/files/ICA-HRWG_PrincipiosB%C3%A1sicos_Espa%C3%B1ol_Documento-de-trabajo_Septiembre2016_Espanol.pdf

[4] *Archives, Justice et Droits de l'Homme. Actes du colloque international organisé par l'Association française d'histoire de la Justice, l'Association des Archivistes français et le Conseil international des Archives*. La Gazette des archives, n°206, 2007-2

[5] Componían el grupo de expertos, además del mencionado Antonio González Quintana, Jefe de la Unidad de Archivos Militares del Ministerio de Defensa; Dagmar Unverhau, del Comisionado Federal para la administración de los archivos de la Stasi; Vladimir Kozlov, de los archivos estatales de la federación rusa; Lazlo Varga, director del Archivo Municipal de Budapest; Narisa Ramdahni, directora del Archo del Congreso Naconal Africano, de Sudáfrica; Elisana Resende Furtado de de Mendoza, directora del Archivo Público del Estado de Rio de Janeiro; Alejandro González Pobrete, presidente de la Corporación Nacional para la Reparación y la Reconciliación de Chile; y Mary Ronan de los Archivos Nacionales -NARA- de los Estados Unidos de América

[6] González Quintana, Antonio.- *Archives of the Security Services of the Former Repressive Regime = Los archivos de los servicios de seguridad del Estado de los desaparecidos regímenes represivos* Paris, UNESCO, 1997. También en francés en: *Janus*, 2. Paris, ICA, 1998

[7] Joinet, Louis.- 1997. *Informe final revisado acerca e la cuestión de la impunidad de los autores de viola-*

ciones de los derechos humanos (derechos civiles y políticos) preparado por el Sr. L. Joinet de conformidad con la resolución 1996/119 de la Subcomisión. Naciones Unidas, 2 de octubre de 1997. E/CN.4/Sub.2/1997/20/Rev.1,

[8]<http://www.national.archives.gov.za/citra/programme.htm>

[9] Archbishop Desmond Tutu keynote, Capetown, South Africa, 21 October 2003. <https://www.ica.org/en/archbishop-desmond-tutu-keynote-cape-town-south-africa-21-october-2003>

[10] Véase también: Canavaggio, Perrine.- "Du groupe de travail à la Section Archives et droits de l'Homme. Le Cap 2003 – Adelaïde 2019", publicado en: *Comma*, 2020, 1-2. *Archives and Human Rights*.

[11] ICA. "Proceedings of the XXXVIIIth International Conference of the Round Table on Archives (CITRA), Cape Town, South Africa, 21-25 October 2003". En: *Comma* 2004-2.

[12] González Quintana, Antonio.- *Políticas archivísticas para la defensa de los derechos humanos*. Paris, ICA, 2009

[13] Peterson, Trudy H.- *Final Acts: A Guide to Preserving Records of Truth Commissions*, Johns Hopkins University Press, 2005

[14] Peterson, Trudy H.- *Temporary Courts, Permanent Records: Special Report*. Washington, United States Institute of Peace, 2006

[15] Peterson, Trudy H.- *Salvaguarda de archivos policiales: una guía para profesionales*. Swispeace, 2013

[16] Peterson, Trudy H.- "The Universal Declaration on Human Rights: an archival commentary". En: *Comma*, extra *Archives and Human Rights*, 2020-21

[17] UN-HCHR.- *Instrumentos del estado de derecho para las sociedades que han salido de un conflicto: Archivos HR/PUB/06/04*, Geneva: United Nations High Commissioner for Human Rights.

El paper de la dona en la salvaguarda del patrimoni cultural

L'interès a organitzar aquesta jornada era el de ser un punt de trobada de totes les persones interessades a conèixer i fer visible el paper de la dona en la salvaguarda del patrimoni cultural i fent especial esment a les donacions. Les dones, les grans desconegudes en el paper de donants de patrimoni cultural. Voleu saber més? Continueu llegint.

El dia 20 d'abril es va celebrar la 9a. Jornada de Museus, Gestió documental i Arxiu, que organitza el Museu Marítim de Barcelona amb la col·laboració de l'Associació de Professionals de l'Arxivística i la Gestió de Documents de Catalunya i l'Associació de Professionals de la Museologia de Catalunya amb la intenció de continuar amb la idea iniciada en la 8a. Jornada en la qual es debatia sobre el paper de les dones en els arxius dels museus. Més de 134 assistents amb un tema tan concret i específic com aquest ens demostra l'interès que desperta la vinculació femenina en el patrimoni cultural.

En aquesta novena edició virtual es va optar pel tema del paper de les dones en la preservació del patrimoni cultural enfocant-lo en concret en les donacions com a mètode de continuïtat, com a sistema de preservar la memòria. L'ingrés de fons culturals vinculats amb la dona en centres patrimonials perquè aquests en tinguin cura, en facin el tractament tècnic necessari i en puguin fer difusió a la societat.

La primera ponència fou de la Maria Eugènia Mena, directora Regional de Coquimbo (s) del Servicio Nacional del Patrimonio Cul-

tural, en la que ens explica la creació del Archivo de Mujeres y Género el 2010 com a iniciativa del Archivo Nacional de Xile i de les diferents campanyes que fan de motor en la cerca de fons de dones. Aquestes campanyes són de conscienciació, de sensibilització de la societat i de participació a Xile de les dones en l'espai públic i privat així com una manera per anar descobrint els documents generats per dones. La primera campanya fou el 2011, però se'n van derivar dues més fruit de la inicial els anys 2017 i 2018.

Aquest activisme que actua com a descobridor de molts fons documentals de moviments socials feministes i que ens ofereix la seva riquesa documental, també comporta un acompanyament a les organitzacions i famílies durant tot el procés de la donació. En aquests moments ja en són 22 els fons documentals que l'Archivo de Mujeres de l'Archivo Nacional de Chile custodia, dels quals el 90% són donacions i un 10% en són de compra.

La segona ponència fou impartida per Anna Gironella, arxivera a l'Arxiu Municipal de Girona. Ens va fer una panoràmica de les donacions de fons documentals de dones tant des del punt de vista de productores com de donadores com de curadores fent especial esment que la major part d'aquestes donacions han estat a partir de l'any 2000.

Vam poder gaudir de l'explicació dels tipus de documents que es troben en aquestes donacions i aportant la dada que els fons produïts per dones són un 8% del total dels fons i que les donacions fetes per dones són el 25% del total dels fons

FINA SOLÀ GASSET,
Arxivera del Museu Marítim
de Barcelona

La condició femenina de preservar, de conservar, de tenir cura del patrimoni cultural, del rol de donadores de fons de tercers, com a productores i com a productores-donadores, peça clau de la Jornada.

donats a l'Arxiu Municipal de Girona i del CDRI. I per acabar va reivindicar que cal buscar noves maneres de fer aflorar, de fer parlar i fer noves mirades a les dones en els documents per visibilitzar-les.

Va continuar la 9a. edició de la Jornada amb l'experiència del Museu Marítim de Barcelona, explicada per la Fina Solà, arxiviera de l'MMB. Va explicar que la donació ha estat un sistema molt emprat en els mètodes d'ingrés del patrimoni museístic, arxivístic i bibliogràfic al museu i es reflecteix en els expedients que documenten aquests ingressos, expedients custodiats a l'Arxiu General del Museu Marítim de Barcelona. Les dades sobre donacions fetes per dones al llarg del segle XX (1929-1999) són representatives del paper de la dona en la salvaguarda del patrimoni cultural si tenim en compte que el món marítim ha estat tradicionalment un món masculí i, tot i això, hem identificat que un 13,55% del total són donacions fetes per dones, moltes d'elles en qualitat de vídua. Però hi ha un canvi a partir del nou mil·lenni (del 2000 al 2023) en què les dades evolucionen i ja podem parlar d'un 21% del total de donacions. Dones que donen.

La jornada va continuar amb la intervenció de la Laura Irigoyen, tècnica d'arxiu del Museo Histórico Nacional de Uruguay. Ens va explicar la importància de la relació documental entre els diferents directors i les donants de patrimoni cultural en la creació de la col·lecció del museu. Va remarcar la importància de les memòries de la institució per a obtenir informació sobre el paper de les dones en les donacions i com oscil·len les dades extretes sobre donacions en femení, com és el cas que l'any 1915 que hi

ha un 35% de donacions per part de dones mentre que l'any 1925 no arriba a l'1%.

La sessió va continuar amb la intervenció de Maria José Badenas, cap d'Arxiu del Museo Nacional de Cerámica. Va explicar com es va anar configurant aquest museu amb la donació de la col·lecció inicial l'any 1947 de Manuel González, i com aquest fa un agraïment especial a la seva esposa per la col·laboració en la cura de la col·lecció. El paper d'ella queda invisible. En les col·leccions del museu han identificat 314 ingressos de dones en el paper de donadores, en el paper de productores i de donadores-productores com a guardianes de la seva memòria.

Cristina Bausero, directora del Museo Juan Manuel Blanes, inicia la seva intervenció esmentant que la línia d'acció, des que ella és a la direcció del museu, és la d'integrar a les dones artistes a la quotidianitat del museu. Introdueix en el guió museogràfic a les dones. Una dada molt interessant és que en la col·lecció del museu hi ha un 7% d'obres de dones artistes, però el 80% de les obres tenen representació femenina.

Ens explica la donació del fons de l'artista Maria Freire, per part de la seva família. Va ser el primer fons d'una dona que va ingressar. S'ha identificat que el seu arxiu consta de 5124 documents. I afegeix que com a novetat es va nomenar amb el seu nom la sala que s'exposa la seva obra, que fins al moment no hi havia en tot el museu cap sala amb nom de dona.

I continuà la jornada amb en Pedro Larregle, arxiver de la Fundació Joan Miró. Va començar la seva intervenció amb els pro-

jectes de les fundacions. Aquests projectes ho van fer conjuntament en Joan Miró i la seva esposa, Pilar Juncosa. Fins i tot la Fundació Miró Mallorca, inclou el nom de Joan Miró i Pilar Juncosa. La Pilar Juncosa va ser membre del patronat des de l'inici i va formar part de tots els acords que es van fer amb l'Ajuntament de Barcelona.

I per finalitzar el torn d'experiències, Gabriela Lozano, arxiviera, és qui ha estat executant un projecte d'organització dels fons de l'Aeroclub Barcelona-Sabadell destacant la importància dels fons vinculats amb el món de l'esport i de la important informació que se'n pot extreure. La donació de fons personals i, per tant, la seva cura implica d'una responsabilitat i aquest rol en les famílies sol anar lligat amb les dones, com és el cas concret de l'Aeroclub Barcelona-Sabadell, en què l'acord de donació del fons d'un soci per part de la seva esposa en el rol de vídua del productor.

Totes les experiències que van anar escoltant ens van fer pensar que ens manca molt per la paritat, però que les dades parlen i es va avançant.

La condició femenina de preservar, de conservar, de tenir cura del patrimoni cultural, del rol de donadores de fons de tercers, com a productores i com a productores-donadores va ser la clau de volta de tota la jornada.

Ara podem dir que ja sabem una mica més de les dones en el paper de donants o productores de patrimoni cultural.

Ja tenim aprovat "Arxius 2030. El Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya"

El passat 25 de juliol, el Govern de la Generalitat de Catalunya va aprovar el pla estratègic "Arxius 2030. Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya" que reuneix el conjunt de mesures estructurals, polítiques, jurídiques i econòmiques que cal dur a terme per a la modernització global del Sistema d'Arxius de Catalunya (SAC), dels seus òrgans, dels recursos humans, dels instruments i dels seus equipaments, tant físics com tecnològics.

El pla es començà a plantejar l'any 2018 quan des del sector professional es va traslladar al Departament de Cultura la necessitat de poder bastir un pla que permetés reflexionar i fer avançar els arxius catalans en el marc d'un nou context tecnològic, jurídic i social. El Departament, mitjançant la Direcció General del Patrimoni Cultural, liderà el procés d'elaboració del Pla d'Arxius i Gestió Documental. Per a formalitzar aquest projecte, s'elaborà l'Acord del Govern pel qual s'aprova iniciar la tramitació del Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya. Aquest acord ja definia uns cinc primers eixos de debat, unes fases de treball, la creació de les taules territorials i les taules d'experts i un calendari en el qual s'hauria de tenir enllestit el Pla. El primer calendari preveia finalitzar el Pla a desembre de 2020, malauradament la pandèmia mundial causada per la COVID-19 va alterar aquesta previsió.

L'Acord de Govern també establia que el procés d'elaboració havia de ser participatiu i obert al conjunt de les administracions públiques catalanes als professionals, a les institucions, a les associacions i a les empreses de l'àmbit dels arxius i la gestió de documents, i a la ciutadania en general. Atesa la transversalitat del Pla, l'impuls de l'elaboració anava a càrrec del Departament de Cultura en coordinació amb el Departament de la Presidència i el Departament de Polítiques Digitals i Administració Pública. Internament, es va crear un grup d'impuls del Pla amb representants d'aquests departaments que assegurava la coordinació i el seguiment del Pla. En aquest punt cal dir que una de les figures clau per a l'èxit del projecte ha estat el coordinador del Pla d'Arxius i Gestió Documental, el Sr. Josep Fernandez i Trabal.

Pel que fa pròpiament al procés d'elaboració del Pla es van organitzar 7 taules territorials obertes a tots els professionals del sector. En les taules, celebrades l'any 2018, hi van participar 237 persones que treballaven als arxius locals, de la Generalitat, de les universitats, de l'església catòlica així com professionals d'empreses privades proveïdores de serveis i docents universitaris. Així mateix, es van organitzar 9 taules d'experts on van ser convidades 99 persones especialistes en cadascun dels àmbits específics de cada taula. Aquests temes van ser: Els arxius del segle XXI; Els arxivers del segle XXI; La Indústria dels arxius, la gestió documental i la gestió de dades; Administració

JOAQUIM BORRÀS GÓMEZ,
Subdirector General d'Arxius i
Gestió Documental

LLUÍS CERMENO MARTORELL,
Cap del Servei de Suport al
Sistema d'Arxius de Catalunya

Arxiu Comarcal de la Garrotxa

electrònica i gestió documental; Accés a la informació i la transparència; La funció social i cultural dels arxius; La projecció dels arxius catalans a l'exterior; El Sistema d'Arxius de Catalunya.

El resultat dels debats d'aquestes taules va ser sistematitzat i sotmès a consulta pública mitjançant el portal Participa.cat on es van rebre 45 propostes de les quals 17 es van incorporar al Pla d'Arxius i Gestió Documental. Aquest procés va finalitzar amb l'elaboració d'un primer document "Arxius 2030. Pla d'Arxius i Gestió Documental" i el "Pla d'actuacions 2023-2026" que, com s'explica més endavant, va ser presentat a aprovació del Consell Nacional d'Arxius i Gestió Documental (CNAGD).

La principal fita d'aquest Pla és esdevenir l'eina mitjançant la qual el Govern ha de fer possible que els arxius i els seus professionals puguin adaptar-se al canvi de paradigma resultant de l'avenç tecnològic (com ara la transformació digital, la intel·ligència artificial) i els canvis que aquest provoca a nivell jurídic en els àmbits del Patrimoni, l'Administració oberta, l'apoderament i l'adquisició de nous drets de la ciutadania.

Atesa la important envergadura del projecte, el "Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya" requereix ser realitzat a través de dos plans d'actuacions quadriennals, un primer pel període 2023-2026 i un segon pel període 2027-2030.

Pel que fa al Pla d'actuació (2023-2026) s'identifiquen 8 eixos estratègics i 80 actuacions que s'han de dur a terme fins a 2025. El compromís del Departament de Cultura és el d'impulsar les actuacions que s'han aprovat del pla i, periòdicament, re-

tre comptes del seu avenç al Consell Nacional d'Arxius i Gestió Documental i a la societat en general.

Del conjunt de les actuacions previstes en destaca la que es refereix a la previsió de l'elaboració d'una nova llei d'arxius que ha de venir a evolucionar i posar al dia l'actualment existent. Aquesta actuació serà clau, ja que és a través de la llei com es podran assolir alguns dels canvis estructurals que planteja el pla com ara la Governança del sistema d'arxius. L'estudi de la llei es podrà iniciar ara un cop aprovat el Pla, i en paral·lel als avenços de la nova Llei del Patrimoni Cultural.

Una Governança que es basarà en una clara definició del que ha de ser la futura direcció del sistema d'arxius de Catalunya; de la potenciació del rol i dels mitjans dels òrgans col·legiats del sistema com són el Consell Nacional d'Arxius i Gestió Documental i la

Comissió Nacional d'Accés, Avaluació i Tria Documental i, també, l'aposta per vertebrar un sistema de treball en xarxa que permeti ser receptiu a la diversitat social, institucional i cultural del país.

En tot aquest procés una data assenyalada és el dia 12 de juliol de 2022 quan el plenari del CNAGD va aprovar la proposta presentada pel Departament de Cultura "Arxius 2030. Pla d'Arxius i Gestió Documental" que incloïa com s'ha dit el "Pla d'actuació 2023-2026". Cal assenyalat que l'Associació de Professionals de l'Arxivística i la Gestió de Documents de Catalunya votà en contra de l'eix 6 de la proposta del Pla.

Un cop aprovat el Pla, es va obrir una altra etapa que havia de dur a l'aprovació d'aquesta proposta per part del Govern de la Generalitat de Catalunya. Aquesta fase va comportar l'elaboració d'un seguit de documents interns imprescindibles per tal que el Govern l'aprovi. Ens referim a la memòria justificativa, la d'impacte econòmic, social i la memòria pressupostària. L'elaboració d'aquestes memòries ja es va iniciar poc abans de l'aprovació del Pla per part del CNAGD. Per aquesta tasca es va poder comptar amb un professional extern de suport que va participar en les sessions de les taules d'experts com a suport del coordinador del pla i va enllaçar, posteriorment, amb l'elaboració d'aquestes memòries. Es va poder avançar fins a pràcticament enllestir la memòria justificativa, procediment en el qual es va rebre

Arxiu Comarcal Berguedà

Arxiu Comarcal del Solsonès

el suport de l'Assessoria Jurídica del Departament de Cultura, i també es va poder deixar pràcticament tancada la Memòria d'impacte econòmic i social. Per a l'elaboració d'aquesta es comptà amb el suport i guiatge de tècniques de l'Àrea d'Avaluació Econòmica de Polítiques Públiques de la Direcció General de Pressupostos del Departament d'Economia i Hisenda. Tota aquesta tasca es va dur a terme en el darrer quadrimestre de l'any 2022 seguint el calendari previst d'aprovació del pla per a primer de 2023. Ara bé, la memòria amb la qual no es va poder avançar en aquell moment va ser la memòria pressupostària.

El Pla d'actuacions 2023-2026 implicava un increment de despesa notable per a l'exercici 2023 el que comportava haver de disposar d'un nou pressupost, ja que en la situació de pròrroga pressupostària no es podia acreditar la sostenibilitat del Pla. Com és públic el Parlament de Catalunya va aprovar la LLEI 2/2023, del 16 de març, de pressupostos de la Generalitat de Catalunya per al 2023 a mitjans de mes de març el que va acabar impactant de forma determinant en el calendari de tramitació i aprovació del Pla d'Arxius i

Gestió Documental. Des del Departament de Cultura es va tenir molt present que, per a poder fer efectiu el Pla d'arxius, calia reforçar la plantilla. Així, en paral·lel a la tramitació del Pla s'ha estat treballant en la creació d'un programa temporal. Aquest programa permetrà disposar de 6 places destinades exclusivament a donar compliment a les actuacions aprovades

en el Pla: un coordinador/a general que dirigirà l'equip i avaluarà els resultats, i cinc tècnics/ques superiors d'arxiu amb responsabilitats concretes dels diferents eixos del Pla. El programa també ha estat aprovat el dia 1 d'agost de 2023 per Acord de Govern i també des de la Subdirecció General d'Arxius i Gestió Documental s'ha hagut d'elaborar el projecte d'Acord i les

corresponents memòries justificatives i econòmiques.

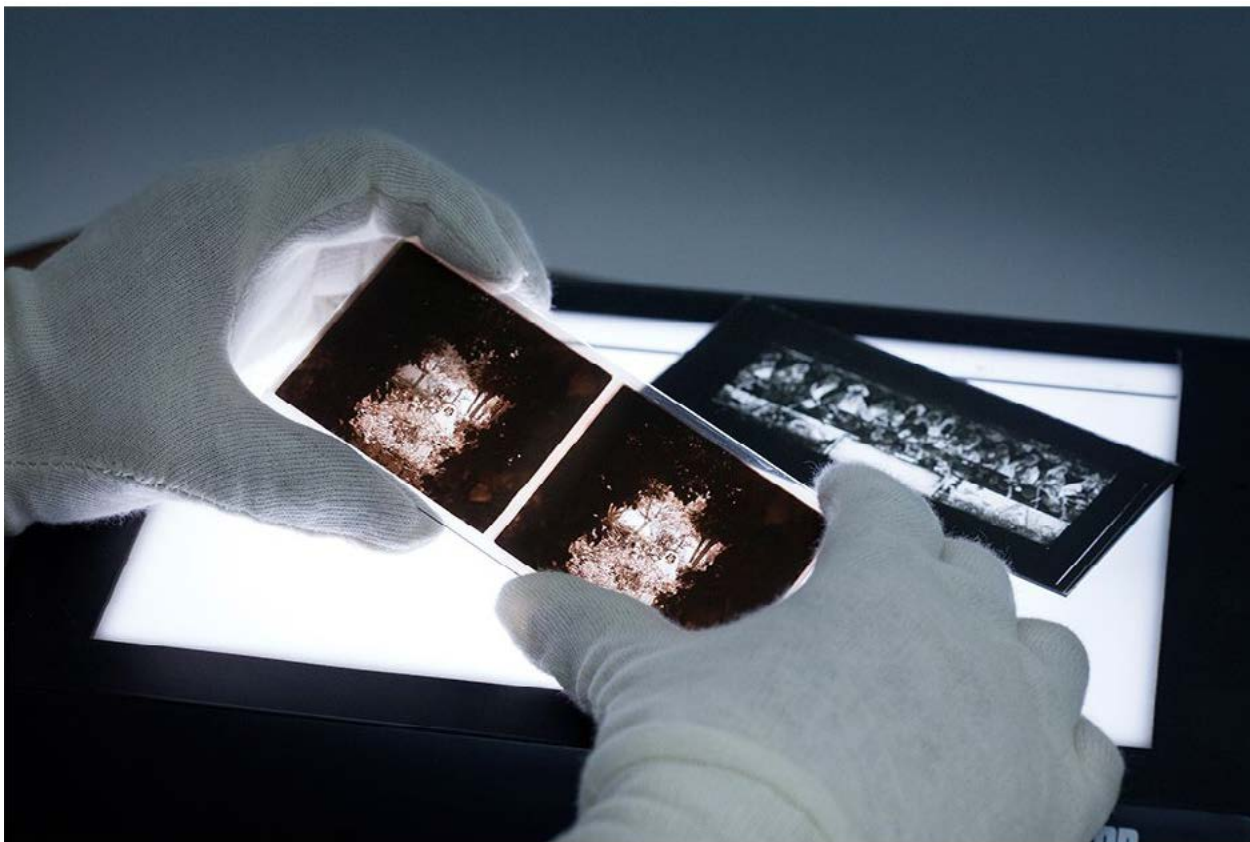
Aquest programa serà per un termini de tres anys que comprendrà el Pla d'actuació (2023-2026). Així doncs, l'equip treballarà sempre a partir dels objectius del Pla i amb uns indicadors clars que s'emmarcaran en el quadre de comandament integral, eina de gestió bàsica per fer el seguiment i retre comptes al CNAGD, com ja s'ha esmentat.

El nucli operatiu per a la implementació de les actuacions serà l'equip del programa, però ja el mateix Pla preveu la participació de tots els professionals del SAC per projectes concrets; així mateix, es té en compte la creació de les taules territorials.

La previsió de despeses pel Pla d'actuacions 2023-2026 ha estat ajustada segons el pressupost actual aprovat al Departament de Cultura per l'exercici 2023 i aplicant els increments teòrics previstos pels propers exercicis 2024, 2025 i 2026. El Pla d'actuacions 2023-2026 suposa una previsió de despesa total de 73.540.370,17 €.

La vocació del Pla d'Arxius sempre ha estat ser transversal dins la mateixa organització; destaquem el *Projecte de gestió documental 2.0* que serà finançada per la DG d'Administració Digital del Departament de la Presidència gràcies al fons del Pla Next Generation (MRR), juntament amb altres departaments de la Generalitat.

Per tancar aquest breu article, volem convidar-vos a l'acte de presentació oficial del "Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya", que tindrà lloc el dia 3 de novembre d'enguany, amb el lliurament a totes i tots els convidats de la seva publicació com a primícia. Disposeu de la informació del Pla d'Arxius i Gestió Documental a: https://cultura.gencat.cat/ca/temes/arxius-i-gestio-documental/sistema-arxius-de-catalunya/pla_arxius-00001/index.html

Arxiu Comarcal Solsonès

El Grup d'Arxivers de Lleida tanca la paradeta a Internet, però continua al carrer

Al llarg d'aquests temps ha realitzat diverses iniciatives i propostes per tal d'apropar els arxius lleidatans al públic, una d'elles el bloc dels arxivers que, ara, catorze anys més tard, ha tancat. Però la vida d'aquest grup no s'ha aturat, continua la seva singladura amb propostes diferents i mantenint el seu esperit original: la col·laboració entre arxivers.

El Grup d'Arxivers de Lleida va néixer allà pels 90, com un grup de suport de professionals de les comarques de Lleida que se sentien molt soles en els arxius on treballaven. Se sentien lluny dels nivells alts dels organigrames o, fins i tot, de les institucions a les quals pertanyien; lluny del col·lectiu arxiver que era abundant i creixent a terres barceloneses i fort i savi a les comarques de Girona. Aquesta solitud ens generava inseguretats en la pràctica d'un ofici en el qual la majoria eren novelles i del que sabíem quasi tota la teoria, però ens faltava la pràctica. La de ser arxiveres, ni historiadores, ni documentalistes, ni auxiliars o ajudants dels o de les cronistes tradicionals. Volíem i sabíem – potser més aviat ho intuïem – que l'arxivística tenia molt més a veure amb el servei públic, amb la preservació dels drets i deures ciutadans i amb la guarda d'una memòria que fins aquell moment havia estat maltractada per l'oblit que les transicions polítiques i socials havien imposat.

Així, primer va aparèixer la solidaritat entre nosaltres i ens va fer resilents per escometre les novetats que ja anaven apareixent. Més tard, la coneixença i la con-

fiança va portar la col·laboració entre les professionals i, per tant, entre els arxius i si preguntem ara tant a arxiveres com a les persones usuàries dels diferents arxius de les terres de Ponent estic convençuda que respondrien que qui ha guanyat ha estat el servei públic, perquè els dubtes expressats en un lloc s'han resolt en un altre només amb una trucada de telèfon o un correu i d'aquesta manera donar una contesta ajustada a aquella qüestió documental que qualsevol ens pot plantejar.

D'aquesta forma vam connectar molts dels arxius, principalment de la ciutat de Lleida, quan la connectivitat no només no existia, vam treballar en xarxa quan aquest concepte provocava desconfiança en les nostres institucions. Va ser aquesta desconfiança entre institucions, administracions... la que va impedir obtenir millors resultats i tirar endavant projectes comuns transversals dels quals haguessin sortit beneficiats tant les organitzacions com els ciutadans.

Malgrat aquesta falta d'entesa d'allò que preteníem pels que ens havien de donar suport, el progrés en les tecnologies de la informació i la comunicació ens va obrir la possibilitat de tirar endavant algunes de les que fins aquell moment no eren més que projectes sense concretar:

– Donar a conèixer a tothom les diferents classes d'arxius que hi havia a terres de Lleida, com es podia contactar i què es podia trobar grosso modo.

MARIA JESÚS LLAVERO PORCEL,
Arxivera de l'Arxiu Històric de Lleida

El Grup d'Arxivers de Lleida va néixer com un grup de suport de professionals de les terres de ponent.

11 MARÇ 2009 by GRUPARXIVERSLLEIDA

Els arxivers/es de les comarques de Ponent a la xarxa!

GRUP D'ARXIVERS DE LLEIDA
BLOC GALL
4 COMENTARIS

★★★★★ 10 Vots

Avui posem la primera pedra del bloc del Grup d'Arxivers de Lleida (GALL). Un grup creat ja fa més de deu anys i que va nèixer amb l'objectiu d'aglutinar, cohesionar i servir com a plataforma d'intercanvi d'experiències i coneixements entre els arxivers i arxivieres de les comarques de Ponent.

Al llarg de tots aquests anys el GALL ha anat fent les seues trobades, amb les quals s'ha facilitat la relació entre els arxivers de Ponent i per tant entre els arxius dels quals formem part.

Ara el Grup fa un altre pas endavant amb l'edició d'aquest bloc, amb el que es pretén millorar la comunicació del grup, facilitar l'intercanvi d'informació i coneixement entre els arxivers de les comarques lleidatanes.

Per altra banda el bloc també pretén ser un finestra cap a l'exterior. Amb l'objectiu de donar a conèixer una mica més els nostres arxius, entre tots aquells que esteu dintre del món dels arxius, o bé tingueu interès o curiositat per conèixer aquest tipus de

– Obrir una finestra a la difusió de les activitats, documentació i projectes que es duen a terme a cada un dels arxius.

– Posar a disposició dels arxivers i arxivieres de Ponent un lloc per publicacions professionals que ajudessin a donar a conèixer la feina que fem i l'arxivística en general.

En aquell moment que tots els arxius obrissin perfils a les xarxes socials (Facebook i Twitter) semblava una bajanada. Amb la feina que hi ha en un arxiu qui es posaria a

obrir un blog i establir estratègies de difusió a través de les xarxes? Era el moment de tirar endavant un projecte conjunt que no depenia de les nostres institucions, sinó de nosaltres. Les eines eren gratuïtes i es va crear un grup per tirar endavant el treball voluntari.

L'11 de març de 2009 iniciàvem la nostra singladura per l'espai d'Internet amb un blog *Grup d'Arxivers de Lleida* <https://gruparxivierslleida.wordpress.com>. No era qüestió de complicar-se amb el nom, volíem que ens coneguessin i era millor fer-ho senzill i atraient, això ho vam aconseguir amb el logo, que ha estat distintiu no només del bloc sinó també dels nostres perfils a xarxes.

En aquests 14 anys, els blogs/web als arxius s'han anat imposant, primer de forma molt simple i ara amb pàgines que ofereixen moltes funcionalitats que afavoreixen la consulta de qualsevol ciutadà, tant de la informació de contacte com de documents o informació concreta que necessiti. Ara és difícil trobar un arxiu de qualsevol mena (comarcal, local, institucional, religiós, de col·legi professionals, associació,...) que no tingui perfil a les xarxes socials, a les més antigues -Facebook i Twitter- a Instagram, YouTube... i fins i tot ja n'hi ha que s'atreveixen amb TikTok. Totes aquestes eines s'han incorporat al dia a dia de la nostra feina perquè ens ajuden a tenir les portes i les finestres obertes a tothom.

És per això que vàrem decidir tancar el blog i els nostres "antiquíssims" perfils a les xarxes socials perquè ja no és necessari

que fem d'aparador, de pregoners, perquè ja tots els nostres serveis estan en aquesta plaça pública que és Internet.

Però el Grup d'Arxivers de Lleida no ha desaparegut, potser els entebancs ens ha reduït el territori o els participants -sempre ha estat voluntari ser-hi-, però continuem treballant la col·laboració i la connectivitat dels nostres arxius. Ara ho hem fet des d'un projecte amb el qual hem col·laborat i que han organitzat des de l'Ateneu Popular de Ponent i el Centre d'Estudis Comarcals del Segrià amb la col·laboració del Vicerectorat de Cultura i Extensió Universitària de la Universitat de Lleida: Club de Lectura de Documents. Hem participat set arxius dels nou que hi ha a Lleida ciutat: Arxiu Municipal de Lleida, Arxiu de la Diputació, Arxiu de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, Arxiu històric de Lleida, Arxiu Diocesà de Lleida, Arxiu Capitular de Lleida i Arxiu de la Universitat de Lleida. El tema comú d'aquesta edició ha estat la Mort. S'ha treballat en cada un dels arxius una sessió amb un document dels seus fons, de tipologies i cronologies diferents, que ha permès en cada cas comentar i extraure: esdeveniments, personatges, llocs, usos, costums en relació amb aquest tema i la ciutat. Hem aprofitat els documents com excusa per posar en comú el coneixement dels participants i allò que ens han suggerit els documents. L'objectiu ha estat i és conèixer millor la ciutat i la seva història i per a nosaltres l'objectiu és posar els arxius en el camí dels nostres ciutadans, convidar-los a conèixer-nos.

Assumpte: Club de Lectura de Documents
Tema: La vida quotidiana i la mort a Lleida
Edició: Primera Període: 19/04/2023 - 7/06/2023
Inscripció: info@ateneulleida.cat
Període d'inscripció: 24/03/2023 - 14/04/2023
Espais de l'activitat: <ul style="list-style-type: none">- Arxiu Històric de Lleida- " Diocesà de Lleida- " Municipal de Lleida- " Institut d'Estudis Ilerdencs- " Capitular de Lleida- " Diputació de Lleida- " Universitat de Lleida- Sortida al cementiri de Lleida

Cartell Club de Lectura

VI Jornades Tècniques de Gestió Documental i Arxius Portuaris: l'Arxiu del Port de Tarragona

Els passats 21 i 22 de setembre, l'Autoritat Portuària de Ferrol-San Cibrao (Galícia) va celebrar les VI Jornades Tècniques de Gestió Documental i Arxius Portuaris dedicades a la transformació digital i a la innovació.

Una oportunitat perfecta per a presentar el Portal Digital, la nova interfície del Port de Tarragona per a facilitar l'obertura dels seus fons, i la seua experiència de difusió a través de les xarxes socials.

Coia Escoda, responsable de l'Arxiu del Port de Tarragona, el primer arxiu portuari de l'Estat espanyol i el primer en obrir al públic (4 de juliol de 1990), comunicà la preocupació que sempre ha tingut aquest arxiu pioner per tenir cura, conservar i difondre els seus fons documentals tot fent un repàs de la seua història a través de les diferents eines que l'arxiu ha tingut al llarg dels anys per a posar aquests fons a l'abast de la ciutadania.

Fins al moment (setembre de 2023), des de la pàgina web es podia accedir, d'una banda, a la documentació textual digitalitzada, a través de la pestanya Arxiu Digital, que contenia aquelles sèries documentals més antigues, com ara les de la Junta Protectora de les Obres del Port (1790-1836), o d'altres, que amb els anys s'ha anat detectant que tenien més interès per a la investigació i la recerca, com és el cas dels registres històrics d'entrada i sortida de vaixells, o les actes de l'organisme Junta d'Obres del Port de Tarragona (pre-

cedent més immediat de l'actual Autoritat Portuària de Tarragona).

En total es disposava de 102.250 imatges digitals de totes aquestes sèries documentals que s'han anat incrementant any rere any gràcies a les campanyes de digitalització, ja sigui a través d'empreses proveïdores externes com, darrerament, amb la tasca duta a terme amb equips propis professionals per part del personal de l'Arxiu. L'inconvenient que presentava, però, aquest Arxiu Digital de la web, és que no hi havia cercador, fet que dificultava i alentia la investigació.

D'altra banda, des de la pàgina web també es podia accedir a la Fototeca i fer comandes de fotografies a través del correu. En aquest cas, la interfície del programa emprat ja havia quedat obsoleta i calia renovar-la. És per això que amb un treball coral dut a terme entre el personal de Sistemes d'Informació de l'Autoritat Portuària de Tarragona, l'empresa Maquimpres, que subministra l'aplicatiu Fotoweb, i l'equip de l'Arxiu del Port, des del mes de setembre d'enguany veu la llum el *Portal Digital* que ha permès agrupar en una única pàgina tots els actius digitals classificats per: fotografies, cartografia i plànols, documents textuais, impresos i cartells, audiovisuals i la Biblioteca digital. En aquest cas, la cerca, a diferència d'aplicatius anteriors, es pot fer per dates, paraules concretes, descriptors topogràfics o temes, a través de tots els actius digitals siguin del format que siguin.

NOEMI NAVARRO ESPADA,
tècnica d'arxiu de l'Arxiu del Port
de Tarragona

D'aquesta manera, el Port de Tarragona a través del seu Arxiu ha fet, novament, una aposta molt clara per apropar a la ciutadania els fons documentals històrics dels diferents organismes que han gestionat el Port de Tarragona, conservats des de l'any 1790. Una nova eina que va causar goig i interès, no només entre totes les persones assistents a les Jornades sinó també entre diferents arxius, biblioteques i institucions d'arreu del país que, en només uns dies des de la seva publicació, ja han contactat amb l'Arxiu per a consultar documentació, per a demanar informació sobre la part tècnica del Portal Digital o per a felicitar-lo per la iniciativa.

En aquest objectiu d'obrir els arxius i de posar els fons documentals a l'abast de la ciutadania, són diverses les activitats que s'han anat organitzant per a difondre'ls, com ara tallers, publicacions, exposicions, visites guiades i teatralitzades, etc., i una d'elles ha sigut la presència activa a les xarxes socials.

És per això que, com a tècnica d'arxiu, vaig seguir la ponència parlant de l'experiència de difusió a través de les xarxes socials de l'Arxiu del Port de Tarragona mostrant la importància de treballar en aquesta línia per a un bon desenvolupament de les re-

lacions port-ciutat (arxiu-societat) i per a l'enriquiment del patrimoni cultural.

Així, en l'anàlisi tècnica i estadístic de totes aquestes aplicacions utilitzades a l'Arxiu (Facebook, X -Twitter, Instagram, YouTube i Blogger, de moment), i a partir de diferents casos i exemples, es va destacar la part més emocional que desperta l'experiència d'apropar les fonts originals de la història a la gent i el retorn social que permet la difusió dels fons històrics.

També apuntava, però, la necessitat de fer difusió de forma didàctica de la gestió documental, en l'objectiu d'explicar a les diferents direccions i departaments de les Autoritats Portuàries i a la societat en general, què és l'Arxiu i quines tasques es duen a terme al llarg de tot el cicle de vida dels documents. I és que, malauradament, hi ha un estès desconeixement del que es fa als arxius i del valor i importància de la disciplina arxivística.

Per això plantejava, també, que en aquest treball de difusió caldria tindre present que s'ha d'analitzar i atendre, independentment del tema, l'activitat o l'eina que s'empra, als diferents perfils i interessos del públic (o públics) objectiu al qual vagi dirigit, per tal d'adaptar-lo a ell i poder des-

pertar curiositat i interès al major nombre de persones possible, especialment entre les de les noves generacions.

Les Jornades van concloure amb una taula rodona dedicada a la Innovació com a eina de difusió dels Arxius Portuaris que va estar moderada per la responsable de l'Arxiu portuari tarragoní, Coia Escoda.

En totes les ponències, d'una manera o d'una altra, tothom va posar sobre la taula la manca de recursos econòmics, humans i tecnològics dels diferents arxius portuaris, i la necessitat d'apostar-hi i invertir-hi pel futur dels Ports i de tot el que d'ells depèn.

Havent pres nota de tot plegat, Jesús Requena, Subdirector de Recursos Humans i Serveis de Ports de l'Estat, anuncià la pròxima trobada l'any vinent a Madrid, on se celebrarà la setena edició de les jornades.

XXV Reunió anual del Grup Espanyol de la Secció d'Arxius i Arxivers Parlamentaris i de Partits Polítics del Consell Internacional dels Arxius (SSP-ICA)

Els dies 25 i 26 de setembre de 2023 se celebrà a Toledo, a la seu de les Corts de Castella-la Manxa, la XXV Reunió anual del Grup Espanyol de la Secció d'Arxius i Arxivers Parlamentaris i de Partits Polítics del Consell Internacional dels Arxius.

La trobada comptà amb més d'una vintena d'arxivers i arxiveres de quinze assemblees legislatives espanyoles, que se citaren a Toledo per compartir experiències i realitats dels respectius arxius parlamentaris.

La reunió se centrà en l'accés i la difusió, amb ponències relacionades amb la temàtica elaborades pels parlaments d'Andalusia i de Catalunya, a més de la intervenció de l'assemblea amfitriona. Des de les Corts de Castella-la Manxa, ens van xerrar del parlament obert, de la legislació que l'emmarca i de les sol·licituds del dret d'accés a la informació pública que reben a la seva cambra. Des del Parlament d'Andalusia ens explicaren les eines i els instruments que estan emprant en la difusió dels fons, i l'esforç per adaptar-se a les noves formes d'accés, consum i difusió de la cultura, sobretot mitjançant el portal d'arxiu i les exposicions virtuals. Des del Parlament de Catalunya compartiren la seva experiència en matèria de dret d'accés, pel que fa especialment al procediment i la implementació, a les estadístiques de les sol·licituds rebudes i a l'Òrgan de Garantia del Dret d'Accés a la Informació Pública (OGDAIP).

Des de la Universitat Jaume I de València ens feren partícips dels punts clau de la cooperació i la col·laboració a nivell d'arxius universitaris, i també dels resultats assolits. A través de la Conferència d'Arxius de les Universitats Espanyoles (CAU) fan feina amb grups de treball temàtics. Des del seu punt de vista, les claus de la cooperació en arxius passen per l'estratègia, la planificació, la responsabilitat i el compromís, juntament amb l'obtenció de resultats tangibles.

Per altra banda, es van difondre els resultats dels grups de treball de valoració i procediments, a més de la metodologia i l'estat de la qüestió en la generació del catàleg de procediments parlamentaris a l'aplicatiu SEDIPUALBA.

Pel que fa al grup de treball de valoració, des de les Corts de Castella i Lleó s'ha fet una revisió i modificació de la fitxa normalitzada de selecció i avaluació de sèries. I des del Parlament de La Rioja, les Corts de Castella-la Manxa i el Parlament de Canàries s'ha procedit a fer l'estudi de la sèrie "selecció de personal mitjançant concurs oposició" per posar a prova el model.

A continuació, des del Parlament de les Illes Balears i el Parlament de Catalunya es va presentar el projecte del grup de treball de procediments, amb la definició dels objectius, els criteris i la metodologia per a la descripció i l'anàlisi dels procediments

JOANA M. PASTOR PERELLÓ,
Arxivera al Parlament de les Illes Balears i membre del grup de treball de difusió del Grup Espanyol de la Secció d'Arxius i Arxivers Parlamentaris i de Partits Polítics del Consell Internacional dels Arxius.

Els dies 25 i 26 de setembre de 2023 se celebrà a Toledo, a la seu de les Corts de Castella-la Manxa, la trobada anual dels arxivers i les arxiveres parlamentàries espanyoles.

Foto de grup, a les Corts de Castella-la Manxa (Toledo), durant la XXV Reunió anual del Grup Espanyol de la Secció d'Arxius i Arxivers Parlamentaris i de Partits Polítics del Consell Internacional dels Arxius (SSP-ICA). Autoria de la fotografia: Joana M. Pastor

administratius i parlamentaris; també es compartí el disseny d'una plantilla del diagrama de flux i el registre de procediments analitzats. Així mateix, es presentà un dels cinc procediments estudiats i que seran objecte de posterior publicació.

En relació amb SEDIPUALBA, una plataforma pública d'administració electrònica creada per la Diputació d'Albacete que només contenia, per defecte, procediments purament administratius, les Corts de Castella-la Manxa, el Parlamento de La Rioja i l'Assemblea Regional de Múrcia compartiren que estan generant el catàleg de procediments parlamentaris per incorporar-lo a l'aplicatiu. Aquesta tasca és de vital importància, ja que han de servir per a qualsevol assemblea legislativa que s'hi vulgui adherir; i un cop implementats no són de fàcil modificació.

Per acabar, en la part més institucional del programa, durant la primera sessió es compartiren les conclusions de les trobades internacionals. Del 30 de maig a l'1 de juny de 2023 es va celebrar en el parlament israelià, la Knéset, la Reunió Anual de la Secció d'Arxius i Arxivers de Parlaments i Partits Polítics (SPP) del Consell Internacional dels Arxius, amb la participació d'arxiveres del Congrés, del Senat i de Corts Valencianes. A la reunió de Toledo, la representant del Grup Espanyol a l'SPP-ICA ens va explicar les darreres novetats i les principals conclusions de la reunió.

Així mateix, secretària i presidenta del Grup Espanyol de l'SPP-ICA presentaren, respectivament, una proposta de reglament intern per a la renovació dels càrrecs del grup, i l'informe anual de situació i tasques

realitzades. Finalment, tots els participants mirarem cap al futur, tant pel que fa a la seu de la pròxima reunió com als grups de treball que han de continuar o evolucionar, a la vegada que les felicitacions a les amfitriones i les mostres d'agraïment a la que havia estat presidenta del Grup Espanyol de l'SPP-ICA durant deu anys, posaren la cirereta del pastís a la trobada.

Podeu trobar el programa i tota la informació de la XXV Reunió al blog del Grup Espanyol de la Secció d'Arxius i Arxivers Parlamentaris i de Partits Polítics del Consell Internacional dels Arxius. Així mateix, es publicaran els textos i les presentacions de totes les ponències a l'apartat "documents de treball del Grup".

Els arxius i la conservació-restauració de document gràfic

El passat 12 d'octubre se celebrà, a la vila d'Àger, una jornada dedicada al patrimoni. En aquest cas s'ha parlat sobre els arxius i la conservació de document gràfic. L'acte s'inicià amb unes paraules de benvinguda de l'alcaldeessa d'Àger Mireia Burguès i el President de la Fundació Arnau Mir de Tost, el doctor Francesc Fité.

La primera intervenció va ser la de la Carme Ramells, cap de la secció de restauració i conservació dels dibuixos i gravats del MNAC, amb la ponència: *Particularitats en la conservació d'obra contemporània al Museu Nacional d'Art de Catalunya. Benet Rossell un exemple paradigmàtic.*

Ha explicat com el Museu ha obert una nova via expositiva centrada en l'art de les segones avantguardes que compren l'art que va dels anys 50 fins als vuitanta del segle XX, fent esment de les exposicions organitzades en aquest sentit, primer la dedicada a Tàpies (2015) i tot seguit Liberxina (1966-1971), centrada en l'art pop. Després es feu, explica, l'exposició dedicada a Aureli Muñoz, de teixits i tapisos. S'ha referit també a una exposició del fons permanent duta a terme a les Valls d'Aneu. Tot seguit, s'ha referit a exposicions de gran format dutes a terme a la sala oval del MNAC, una duta a terme per F. Sunyol, d'obres vistoses d'artistes en actiu el 2021; altra organitzada per F. Gorres sota el títol d'Areonàutica, el 2023. Després s'ha referit al llibre dedicat al Benet Rossell "Calidoscopi" on ha fet esment

de l'Alex Mitrani, com a conservador i encarregat d'aquesta nova secció que incorpora l'art de les segones avantguardes a l'art modern i contemporani. I en aquest context situa els grups d'obres llegades per la vídua del Benet, la Cristina Giorgi, seleccionades per dit conservador i la Cristina que inclouen objectes, dibuixos humorístics (ed. a la Codorniz), objectes relacionats amb el cinema i, per altra part, obres de gran format pictòriques, sobre tela o paper, on s'ha referit als problemes de conservació i també als museogràfics o expositius, abordant la problemàtica de la seva conservació. Volia acabar amb un vídeo on l'Alex Mitrani, explica l'exposició que es feu amb les obres donades esmentades que no s'ha pogut visualitzar i que es pot veure a través de la web del Museu.

La segona intervenció ha estat a càrrec de la Marta Gabernet, conservadora, restauradora d'obra d'art sobre paper, amb la ponència: *El suport en la conservació-restauració del patrimoni documental a la Xarxa d'Arxius Municipals de la Diputació de Barcelona.*

El departament del patrimoni cultural de la Diputació de Barcelona, el constitueixen dos organismes: el XAM amb 250 arxius afiliats i l'XML amb 61 municipis afiliats i compta amb un programa d'estudis i propostes culturals. Hi ha, per altra part, la xarxa Ares (80 municipis), constituïda per centres amb arxius amb personal als quals se'ls dona servei tècnic (CST), i la xarxa PM amb municipis inferiors als 10.000

FRANCESC FITÉ LLEVOT,
Fundació Arnau Mir de Tost

Jornada de patrimoni del 12 d'octubre de 2023 "Els arxius i la conservació-restauració de document gràfic", Casa de la Vila d'Àger, organitza Fundació Arnau Mir de Tost i Museu de Lleida, Diocesà i Comarcal, amb el suport de l'Ajuntament d'Àger

Participants a les Jornades. Foto: Anna Esteve Florensa

habitants (162 municipis) sense personal d'arxiu. Existeix per aquest servei un equip de 10 arxiviers, 8 itinerants, 1 conservador de suport paper i un tècnic de comunicació que conformen l'Equip tècnic.

Programa de manteniment (2018): ref. tècniques, petites intervencions, examen millores, valoració global. La conferenciant un cop exposat aquest servei ha ofert dos exemples d'arxius on s'ha intervingut: Arxiu Municipal de Begues (2018) i Arxiu Municipal de Sant Esteve Sesrovires (2021-23). Per concloure l'exposició sobre el servei que dona la Diputació de Barcelona als arxius municipals, ha assenyalat com a bàsic: treball en xarxa, treball en equip interdisciplinari, Proximitat i immediatesa, Estratègia de conservació i prevenció.

La següent conferenciant ha estat la Carme Balliu, del Centre de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat de Catalunya, amb la ponència: *criteris d'intervenció i actuacions de conservació-restauració de document, obra sobre paper i fotografia en arxius al Centre de Restauració de béns mobles de Catalunya*. En ella fa una proposta per aquesta tasca amb diferents apartats, per tal d'explicar les actuacions del seu servei.

- 1- Criteris per veure la intervenció, sostenibilitat i materials compatibles.
- 2- Procediments per actuar, qualitat, comptabilitat
- 3- Estudis previs on es contempla l'examen organolèptic, prevenció, conservació i etiquetatge i la documentació.
- 4- Innovació i recerca.
- 5- Transferència de coneixements.
- 6- Estudis de l'Estat de conservació.
- 7- Assessorament.

A continuació ha pres la paraula el Sr. Josep Maria Sans i Travé, exdirector del Museu Nacional de Catalunya, que ha pronunciat la seva ponència sota el títol: *La missió institucional de l'Arxiu Nacional de Catalunya*.

Ha endegat el seu discurs, indicant com la missió de l'Arxiu Nacional de Catalunya és la d'estar al servei de l'administració, precisant que Nacional és coherent amb Nacionalitat. Tot seguit s'ha referit als precedents històrics, que cal buscar a l'antic Arxiu de la Diputació del General (1412-1714) i la seva creació a la iniciativa de Ventura Gassol (1936-1939) que el creà sota la denominació d'Arxiu històric General de Catalunya, en la formació del qual destacaren figures tan rellevants com Agustí Duran i Sanpere. Fou la fase prèvia a la seva creació definitiva l'any 1981

per iniciativa del president Jordi Pujol i el conseller de cultura Max Cahner (Decret 1010/81, 27 febrer). Fou ara que se cercà la seva seu i que en el 1979 s'ubicà a l'edifici del periòdic Solidaritat. En la seva constitució i funcionament hi ha destacat així mateix dues fases: la primera, el 19 octubre 1980 quan sorgeix el Servei d'Arxius (Decret 314/1980, 18 novembre) i es posa en marxa la creació dels arxius comarcals. Aquesta fase es perllongà fins al 1985. Cal dir que la primera llei que regularà la seva normativa de funcionament fou la "llei del 1981", mentre que la segona llei, serà la del 2001, vigent encara. La segona fase s'endegà el 1995. En les dites fases explica com l'arxiu va partir de zero i que es dedicà amb intensitat a aplegar diferents fons documentals, com el del PSUC, o els 150 arxius d'empreses (dels més complets d'Europa, des del s. XVIII). Entre els fons ha fet especial menció del recull que s'ha dut a terme dels arxius nobiliaris, com el del baró de l'Albi. En tot cas avui dia l'Arxiu Nacional de Catalunya, compta amb 40.000 quilòmetres lineals de documentació. En resum, recull 1350 arxius, als que cal afegir 6.700.000 fotografies. Finalment, en aquest resum dels fons ha remarcat com avui dia compta amb 11.650.000 documents digitalitzats. Part de la documentació de Salamanca que era de la Generalitat, també s'ha referit al fet que es custodia en el dit arxiu; ha explicat igualment que s'ha aconseguit que s'hagin dipositat tots els judicis sumaríssims entre 1939-1980, dins dels quals 3000 corresponents a condemnes a mort que s'executaren, com la del President Lluís Companys.

Anna Esteve, de l'Arxiu Diocesà de Lleida, ha intervingut a continuació, amb la ponència: *La problemàtica dels Arxius eclesiaístics*.

En la seva exposició primerament ha anunciat que parlaria dels arxius segons llurs tipologies i segons llur cronologia, advertint que cal distingir entre arxius seculars, regulars i altres tipologies. A nivell cronològic ha proposat classificar-los per èpoques: Carolíngia (s. IX-XI), Feudal (s. XII), Medieval (s. XIII-XV), moderna (s. XVI-XVII), del s. XVIII. En la seva interessant explicació s'ha referit a les tipologies de documentació i a la importància dels arxius parroquials per mostrar el millor l'atansament al poble. En aquest sentit,

ha mostrat diferents exemples de la documentació parroquial. Resumint, de forma clara i entenedora ha ofert la classificació dels tipus d'arxiu i llurs fons documentals.

En Marc Escolà, secretari general de la Universitat Internacional d'Andorra, ha estat el darrer a intervenir, amb la ponència: *La problemàtica dels Arxius Universitaris*.

Primerament, ha assenyalat que són 7 les universitats catalanes històriques, quatre civils (Lleida, Girona, Barcelona i Vic) i tres eclesiàstiques (Tarragona, Tortosa i Solsona). Aquestes darreres fundades després del Concili de Trento (temps Felip III). En les civils exposat que cal distingir entre Universitat i Estudi General. El primer conformat pel personal, mentre que el segon es refereix al centre i en aquest sentit la seva fundació fou duta a terme a través de butlles pontificies, creant-se pel control la figura del canceller que era qui atorgava els títols universitaris que podia ser un bisbe o una dignitat catedralícia, com el cas de Lleida on era sempre un canonge. Una altra figura rellevant era el síndic, el representant de la institució per resoldre els assumptes. Quant al tipus de documentació més destacada ha assenyalat com hi havia dos llibres com a documentació principal, el d'ingressos i el de les titulacions, a més s'ha referit al llibre de matrícula.

Per altra part, ha explicat com el 1717 Felip Vè va dissoldre les 7 universitats i en fundà una de nova Cervera (1720), restant suprimides així les universitats de Lleida, Girona, Barcelona i Vic, emperò no les eclesiàstiques que es convertiren en Seminaris o col·legis, així en el cas de Tortosa esdevingué un Seminari de Teologia i Humanitats. A Solsona es convertí en un Col·legi que se situà en l'antic hospital dels Llobera, mentre que Tarragona passà també a ser un Seminari, per tant, hi hagué una conversió de les antigues universitats per evitar llur supressió. Cal dir que la Universitat de Cervera va durar fins al 1836 i que en ella es concentrà tota la documentació de les universitats suprimides que després de tancar-se la documentació passà a la Universitat de Barcelona, un cop restablerta. Actualment, aquest fons és consultable a la Biblioteca del vell edifici de la UB, de la plaça de la Universitat. També s'ha referit a com una part de la documentació ha de consultar-se en el comú de les ciutats universitàries, en ser promogudes per elles, cas de Lleida que fou la Paeria qui va demanar tenir Universitat al Rei, rebent la butlla papal el 1300. Actualment, a Barcelona es conserva un terç de la documentació generada entre el 1300-1717. L'exposició l'ha conclòs referint-se a la tendència actual a digitalitzar tota la documentació, comportant el pro-

blema greu dels assalts dels hackers, com ha succeït a les universitats Pompeu i UAB. En el cas de la Universitat Internacional d'Andorra, ha manifestat per concloure que s'ha optat per tornar al paper.

El nivell dels conferencians i la mateixa temàtica han fet que la Jornada hagi estat molt interessant, sobretot per oferir pautes i procediments per actuar en la problemàtica de la conservació, restauració i gestió dels fons documentals, sobretot sobre paper. Una taula rodona al final ha ampliat aquests requeriments i ha permès oferir també fórmules per casos concrets de conservació de la documentació. Una Visita a l'Arxiu Històric Jaume Caresmar de la Vila d'Àger, ha donat cloenda a l'acte, on s'han visualitzat problemàtiques concretes de la labor que s'està portant a terme des de les administracions per oferir un servei de suport no solament als arxius comarcals, ans també a la resta, com en el cas de què ens ocupa.

Jornada sobre arxius i la conservació-restauració de document gràfic.
Foto: Anna Esteve Florensa

2 NOVEMBRE, 2023

"OBJECTIU SABADELL"

DAVID GONZÁLEZ RUIZ.

Arxiver de la Secció d'Imatge i So de l'Arxiu Històric de Sabadell i comissari de l'exposició

Un exemple de col·laboració entre Arxiu i Museu per posar en valor el patrimoni fotogràfic.

Quan amb el pas del temps ens preguntem per a què va servir l'exposició "Objectiu Sabadell. Història de la fotografia 1860-1936?" ens agradaria recordar que, per sobre de tot, fou una plataforma que permeté recuperar i reconèixer el paper que van tenir els principals fotògrafs –homes i dones– de la nostra ciutat. Una reivindicació cultural que també va aconseguir posicionar Sabadell com un dels *po-ols* fotogràfics catalans més destacats al llarg del primer terç del segle XX.

Cal explicar que aquest és un projecte coral, organitzat conjuntament per l'Arxiu Històric i els museus d'Art i Història de Sabadell. De fet, fruit d'aquesta col·laboració, la mostra es pot visitar simultàniament als dos museus. Després de la inauguració, el passat 31 d'agost, en el marc de la Festa Major, ambdues exposicions es poden visitar fins al 25 de febrer de 2024 i, en el tram final, coincideixen amb l'elecció de Sabadell com a Capital de Cultura Catalana.

Un altre element imprescindible per al bon funcionament d'"Objectiu Sabadell" ha estat la implicació de moltes famílies sabadellenques que, amb gran generositat, han cedit el seu llegat fotogràfic a l'exposició, fent aflorar un patrimoni fins aleshores inèdit. En són un bon exemple els dos daguerreotips de la família Viladot, que, després d'haver-los localitzat a Barcelona, els propietaris decidiren donar de forma altruista a l'Arxiu Històric, de manera que s'han convertit en les fotografies més antigues dels nostres fons. També cal destacar l'ingrés a l'Arxiu de la col·lecció Renom-Llonch, un dels llegats fotogràfics més importants de la ciutat, compilat durant anys pel col·leccionista Esteve Renom Pulit (Sabadell, 1940-2021) i que la família ha donat sense contraprestació perquè algunes de les peces més selectes es puguin veure per primera vegada.

Exposició "Objectiu Sabadell", al Museu d'Art. Setembre de 2023. Autor: David González.

Daguerreotip de l'advocat sabadellenc Tomàs Viladot i la seva esposa, Rosa Anton, aproximadament realitzat el 1860 i amb autoria de l'estudi barceloní Frank&Wigle. La peça es pot veure a l'exposició i ha estat donada pels seus antics propietaris a l'Arxiu després d'un llarg procés de recerca

Des d'un punt de vista temàtic, "Objectiu Sabadell" s'estructura en deu àmbits que expliquen des de com la fotografia s'introdueix a la ciutat, passant per identificar tot l'estol de fotògrafs professionals que hi treballaren, el paper desenvolupat pels fotògrafs amateurs, gèneres com la fotografia artística o documental, les primeres edicions de targetes postals o reivindicar la presència de la dona en la història de la fotografia. Tots aquests els podem visitar al Museu d'Art de Sabadell, excepte l'àmbit dedicat a la fotografia industrial, que s'ha descentralitzat al Museu d'Història, a causa del vincle que la institució sempre ha mantingut amb aquesta temàtica.

Paral·lelament, estem desenvolupant diverses activitats associades per posar en valor el patrimoni fotogràfic sabadellenc i acostar-lo a la ciutadania. El passat 15 d'octubre, en el marc de les Jornades Europees de Patrimoni, el comissari de la mostra hi va fer una visita guiada i després el fotògraf Sergi F. Moure dugué a terme un taller de fotografia analògica pensat per a tots els públics. Els assistents pogueren fer fotografia estenopeica amb capses de galetes, fabricar la seva pròpia càmera o jugar a fer de retratista revelant negatius. Una iniciativa que es repetirà per les festes de Nadal incorporant nous elements com la presència de "fotògrafs minuters" i altres tallers familiars.

Un altre dels plats forts serà l'espectacle de titelles de la Companyia Matito, que tindrà lloc el diumenge 19 de novembre, al pati del Museu d'Art, aprofitant el Dia Mundial de la Infància. Amb un humor de proximitat i acompanyat de música tradicional, el putxineli Matito deixarà de jaure sota l'olivera per dedicar-se a fer fotografies.

El resultat és una exposició on els visitants poden gaudir de més de 500 fotografies realitzades per prop d'una vuitantena de fotògrafs diferents, que cronològicament abracen des de mitjan segle XIX fins a la dècada de 1930. Sempre que ha estat possible s'han exhibit les obres originals i només quan la matriu és un negatiu s'ha optat per emprar un tiratge modern. Un altre criteri museogràfic ha estat buscar un diàleg entre els diferents espais dels museus. Per exemple, el fil discursiu i la majoria d'obres transiten per un camí de llum de color blanc sobre un fons negre, mentre que a la paret oposada trobem obres de gran format relacionades amb els continguts d'aquell àmbit, taules amb

informació auxiliar o, fins i tot, un plató d'època on el públic pot fer-se un retrat d'estudi en un ambient lúdic.

David González, arxiver de la Secció d'Imatge i So de l'Arxiu Històric de Sabadell i comissari de la mostra, durant una visita guiada en el marc de les Jornades Europees de Patrimoni. Museu d'Art de Sabadell, 15 d'octubre de 2023. Autoria: Montse Mallol

Plató d'època simulant la galeria d'un fotògraf professional, on els visitants poden fer-se un retrat d'estudi. Museu d'Art de Sabadell. Setembre de 2023. Autor: David González.

El seu imaginari és la cultura mediterrània i, acompanyat per un estol de personatges, trobarà en la càmera l'ajuda necessària en l'etern camí de cercar la felicitat.

Per últim, una altra de les grans efemèrides serà la presentació del catàleg de l'exposició, que tindrà lloc a mitjan desembre d'aquest any. Conscients de com són d'efímeres les exposicions i la necessitat de perpetuar el coneixement, per a nosaltres era imprescindible poder disposar de l'esmentat catàleg. A l'hora de pensar com volíem que fos, hem treballat sobre tres eixos innegociables: uns acabats d'impremta de qualitat (imprescindibles en un llibre de fotografia), una bona distribució a les llibreries i un preu assequible (encara pendent de perfilar), que permeti a la majoria de butxaques poder-lo comprar.

Finalment, el publicarà l'editorial Efadós, una empresa amb un reconegut prestigi en el sector, tindrà 200 pàgines, amb enquadernació rústica i un format de 22,6×26,6 cm.

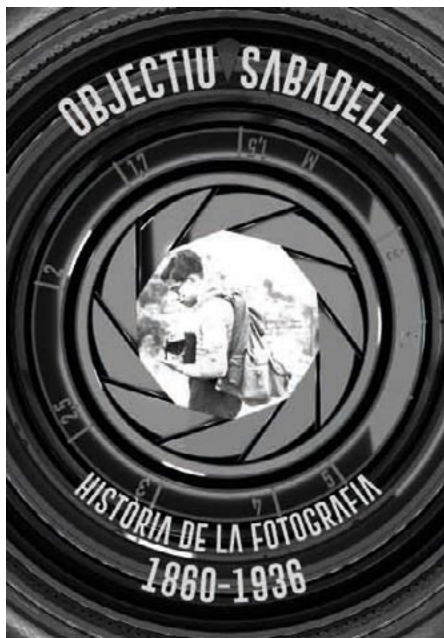
Tot plegat ha acabat despertant l'interès dels mitjans de comunicació i diferents col·lectius professionals. Estem molt satisfets que, a banda de la premsa i la ràdio locals, l'exposició hagi cridat l'atenció de capçaleres com *La Vanguardia* o *Nació Digital*. Pel que fa a les entitats, tenim programades visites amb els socis de Fotoconnexió, amb alumnes del màster de Conservació i Restauració de Patrimoni Fotogràfic de l'ESCRBCC i amb membres del Cercle Cartòfil de Catalunya.

Finalment, i acabem expressament l'article amb aquesta reflexió: creiem que és molt important explicar que l'exposició "Objectiu Sabadell" és el resultat d'una exhaustiva investigació duta a terme principalment per l'arxiver David González des

de la Secció d'Imatge i So de l'Arxiu Històric de Sabadell amb l'objectiu de conèixer millor i posar en valor els nostres fotògrafs i fotògrafes. Fruit d'aquest treball, l'abril de 2022, va defensar la tesi doctoral *Història de la fotografia a Sabadell. Dels orígens a 1936*, a la Universitat Autònoma de Barcelona. Actualment, aquest estudi és accessible en línia als servidors de Tesis Doctorals en Xarxa. La bona acollida dels continguts en els ambients acadèmics i professionals ha facilitat anar un pas més enllà organitzant l'esmentada exposició.

Creiem que l'aposta de l'Arxiu i els museus sabadellencs per divulgar amb rigor, però alhora amb un discurs de proximitat, la història de la fotografia omple un buit en la historiografia local i, al mateix temps, contribueix a redefinir l'enfocament dins de l'àmbit nacional amb nous continguts. Un plantejament històric, aquest últim, que ben aviat caldrà actualitzar, després de les aportacions dels darrers anys.

Per a l'Arxiu, el resultat final d'aquest projecte és molt positiu. Hem acumulat expertesa i coneixem molt millor els fotògrafs que formen part dels nostres fons i col·leccions. Un element que ens permet redimensionar amb precisió el patrimoni fotogràfic sabadellenc. Pel camí hem teixit valuoses aliances amb famílies de la ciutat, que en moltes ocasions ens han fet confiança donant el seu llegat fotogràfic, conscients que el lloc on es conservaria millor i es posaria en valor seria l'Arxiu Històric de Sabadell. Finalment, la complicitat amb el Museu d'Art i el Museu d'Història ens ha ofert una finestra única per acostar-nos al màxim a la ciutadania i perpetuar aquest coneixement fruit de la investigació amb un catàleg que el desembre veurà la llum.

El grafisme de l'exposició juga amb la lent d'una càmera fotogràfica i el títol. Des d'aquestes ratlles volem agrair a l'empresa Central de Projectes tot el seu esforç i dedicació.

XXVIII Jornades d'Arxius Universitaris

CONTEXT

La CAU està formada pels tècnics d'arxius de les universitats espanyoles, tant públiques com privades. Fundada el 1994, té com a objectiu millorar la gestió del patrimoni documental dels centres espanyols d'educació superior. Des de l'any 2002, la CAU forma part de la "Comissió Sectorial Crue – Secretaries Generals" en qualitat de grup de treball permanent i, el 2020, es transforma en una xarxa associada a aquesta mateixa comissió sectorial.

La CAU/Crue també és membre de la Secció d'Arxius d'Universitats i Institucions d'Investigació del Consell Internacional d'Arxius (SUV/ICA), reforçant així la seva presència i col·laboració en l'àmbit internacional.

Compta també amb diversos grups de treball especialitzats en diverses àrees com la identificació, classificació i avaluació de sèries documentals, l'administració electrònica, la formació, el pla estratègic, entre d'altres. Tots ells encapçalats per un coordinador escollit d'entre els propis membres de cada grup.

Aquesta estructura de col·laboració ha permès que la CAU/Crue tingui un paper cabdal en la preservació i gestió del patrimoni documental de les universitats espanyoles, contribuint al progrés i millora dels arxius universitaris al país.

Al llarg de les Jornades d'Arxius Universitaris, que se celebren anualment des de 1994, la CAU/Crue promou la col·laboració entre els arxius que la conformen, oferint

un espai per a la discussió tècnica, la compartició d'experiències, projectes i activitats entre els companys i companyes de la CAU. També serveixen com a plataforma per coordinar activitats que millorin els serveis d'arxiu. Aquestes jornades, molt ben valorades pels arxiviers universitaris, són organitzades per una universitat diferent cada any i cada vegada amb una temàtica única. En aquesta ocasió, la 28a edició s'ha celebrat a la Universitat de Cantàbria sota el tema *Descripció, valoració i difusió del patrimoni documental universitari: repensant els processos arxivístics*.

DESENVOLUPAMENT I CONTINGUT DE LES JORNADES

El primer dia va obrir foc una interessantíssima conferència inaugural, a càrrec de Lluís Esteve Casellas (cap del Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions de l'Ajuntament de Girona), qui ens va donar a conèixer de primera mà un model per sistematitzar l'avaluació documental. Davant d'un procés arxivístic tan crític i complex com aquest, la proposta es basa en l'establiment d'uns patrons d'anàlisi funcional que fan de l'avaluació quelcom de més àgil, sistemàtic i transparent. Per concloure, va apuntar que l'anàlisi diplomàtica del document podria ser la base per a futures automatitzacions.

L'endemà va començar amb una no menys interessant ponència de Javier Requejo (Subdirector de l'Arxiu de la "Real Chancillería" de Valladolid), qui va gosar posar sobre la taula una qüestió que segurament molts col·legues alguna o altra vegada ens hem plantejat: el futur de la nostra professió en el context de les innovaci-

NÚRIA POU PUIGBLANQUÉ,

Tècnica arxiviera i gestora documental al Servei de Gestió Documental, Arxiu i Registre de la UVic-UCC

ALBERT ARAGAY LANCHARES,

Director arxiver i gestor documental al Servei de Gestió Documental, Arxiu i Registre de la UVic-UCC

Entre els dies 20 i 22 de setembre de 2023 tingué lloc a la Universitat de Cantàbria (Santander) una nova edició de les Jornades de la Conferència d'Arxius de les Universitats Espanyoles (CAU), que aplegà 84 inscrits en representació de 40 universitats de l'Estat.

Foto de grup dels participants a les Jornades Cau de Santander, a la Universitat de Cantàbria

ons tecnològiques que automatitzen cada cop més processos, i especialment en el de la intel·ligència artificial. Als arxivers, quin espai i rellevància a les organitzacions ens reserva un futur tan dominat per les tecnologies? El ponent, un cop ens va advertir de les amenaces, va fer afortunadament una crida a la calma. Va sostenir i argumentar que hi ha un terreny exclusiu dels arxivers on no poden arribar, si més no ara per ara, ni informàtics ni intel·ligència no humana: el Context, en el sentit més purament arxivístic del terme. Evidentment, això va obrir la porta a parlar del Record in Context (RiC), com a model conceptual que proposa una nova o si més no més ambiciosa metodologia descriptiva dels nivells intel·lectuals (superiors). Adoptar RiC serà “cruzar el Rubicón” tal com manifestava el ponent, qui situava els arxius nacionals francesos com a probables futurs pioners en aquest sentit. Arribarem per aquesta via a poder parlar en un futur de “archiveros sin documentos”?

La segona jornada acabaria amb la intervenció d'Ana Mª López (Subdirectora General d'Arxius estatals), el focus de la qual es va centrar en la millora de l'accés a les dades gràcies a una aposta renovada per la normalització arxivística, això sí, tot posant alhora l'accent en l'adaptació dels instruments arxivístics (sobretot els de descripció) a les necessitats i característiques del públic usuari potencial. Per tant,

de seguida el seu discurs va tenir ressonàncies interrelacionades amb la ponència anterior, ja que va situar el focus sobre el RiC, tot fent un repàs més a fons dels tres valors que contempla: entitats, relacions i atributs.

La tercera i darrera jornada comptà amb el gruix de les intervencions, especialment l'exposició de treballs i experiències d'arxivers universitaris membres de la CAU. Repassem breument els 5 projectes arxivístics que es van posar sobre la taula:

La Universitat de les Illes Balears, a càrrec de Miquel Amengual, ens va regalar un recorregut històric pel Fons de la Universitat Lul·liana i literària de Mallorca (1487-1896). Força complet i ric, ha estat objecte de tractament integral fins la catalogació i digitalització per part de l'equip de professionals d'aquesta Universitat.

Per part de la Universitat de Saragossa, Ana Isabel Gascón, Esther Bentué i Fernando Garín ens van ensenyar un complet projecte de descripció, digitalització i difusió sobre els expedients de dones pioneres d'aquesta Universitat.

La Universitat de Navarra, al seu torn, mitjançant la intervenció d'Esther Eslava, va donar a conèixer la línia de treball que han aconseguit trobar per aportar, des de l'arxiu universitari, valor afegit en forma de

materials docents, fet que acosta el servei d'arxiu a un públic com el professorat i l'estudiantil, que no sempre és ni de bon tros el més recurrent en l'àmbit universitari.

Per part de la Universitat de Cantàbria, Carmen Mª Alonso i Marco Pérez van descriure el projecte de treball i recerca documental a un nivell de detall tan concret (nivell de complement documental) com el d'una primera catalogació de tipografies i marques d'aigua a partir de la tipologia documental de les factures.

Finalment, l'Arxiu de la Universitat d'Alacant, amb Emilio Rosillo al capdavant, ens va exposar com s'ha arribat a constituir la Memòria LGTBIQ a Alacant, en el marc de l'Arxiu de la Memòria de la mateixa Universitat. Un projecte de notable volada que ultrapassa l'àmbit universitari.

Al marge d'aquestes intervencions, també vam poder comptar amb l'experiència de treball de José Ramón López al Servei d'Arxius de Galícia en relació amb la identificació, classificació i valoració arxivística en el context digital, així com amb la conferència en línia de la Presidenta de l'Associació d'Arxivers d'Andalusia, Noemí Belmonte, en relació amb les línies de treball de COP Valora pel que fa a l'avaluació.

Val a dir també que durant les Jornades es va dur a terme l'Assemblea anual de la CAU, un moment clau per planificar l'organització, el funcionament i les activitats futures. A més de fer el seguiment dels objectius fixats, es presenten els informes anuals dels grups de treball. En aquests informes, els responsables resumeixen les activitats dels seus respectius grups durant l'últim any. Durant l'Assemblea, es brinda l'oportunitat d'obrir un debat obert, permetent als assistents compartir inquietuds i proposar nous reptes per al futur.

Un cop finalitzades les Jornades, el Comitè Executiu és l'encarregat de presentar una proposta de conclusions, que comparteixen amb tots els assistents per tal de poder aportar-hi comentaris o observacions. En aquesta edició, les conclusions presentades destaquen la importància de l'avaluació en el tractament arxivístic, *aquest procés d'anàlisi profund de la documentació és essencial per conèixer la institució i generar coneixement estratègic per garantir la preservació de la memòria.*

Atès l'enorme augment dels documents electrònics i del gran volum de dades a gestionar es posà en relleu la utilització de patrons per part dels arxiviers per poder assumir aquest procés arxivístic i assegurar una bona gestió documental. A més, es destaca la rellevància de l'avaluació,

especialment en la identificació i gestió del valor primari dels documents, vinculant-ho amb la presa de decisions en els sistemes de gestió de la informació.

Davant dels profunds canvis que el desenvolupament tecnològic i la transformació digital representen per a la nostra professió, s'insta als professionals dels arxius a oferir un servei distintiu i especialitzat aportant un valor afegit com a gestors del context de la informació i dels documents, adaptant-nos a les necessitats dels usuaris i aprofitant models conceptuals com Record in Context (RIC).

També es posa de manifest la importància de difondre el patrimoni documental d'una manera accessible i comprensible per al públic en general, suggerint enfocaments que prioritzen la descripció i les relacions entre dades rellevants en lloc de la rigidesa jeràrquica.

Finalment, es destaca la importància de la normalització arxivística en totes les fases del cicle de vida dels documents, utilitzant estàndards internacionals i models conceptuals multientitat i multinivell del Consell Internacional d'Arxius per facilitar la comprensió, l'accés i l'intercanvi d'informació entre institucions.

VALORACIÓ PERSONAL DELS AUTORS

En tant que assistents, en qualitat d'arxiviers en general i arxiviers universitaris en particular, valorem molt positivament l'assistència i participació en aquests fòrums de treball. El plantejament de les trobades anuals com aquesta darrera a Santander, en què a banda del contingut tècnic i protocol·lari mai no falten espais de distensió per afavorir el contacte interpersonal, així com ara visites culturals i turístiques, estableix les condicions ideals que fan de les jornades una valuosa oportunitat per teixir complicitats i marcs de col·laboració entre professionals d'arreu de l'Estat. No cal dir que els reptes i les incerteses van de bracet i acostumen a ser comuns, però el que canvia és en molts casos són les estratègies per fer-hi front. Conèixer-les de primera mà convida a contextualitzar les que un mateix aplica a casa seva, a matisar-les, a enriquir-les o tal vegada a posar-les en dubte. Sempre, és clar, amb el propòsit d'anar-les millorant. Sortosament, entre els arxiviers, estem convençuts que també van de bracet les ganes i compromís amb la nostra professió. I això, quan és compartit i posat en comú amb els i les col·legues, d'alguna manera es renova i s'intensifica quan s'evidencia que formem part d'un col·lectiu que treballa en la mateixa direcció.

Sala Gómez Laa de la Universitat de Cantàbria on tingueren lloc les Jornades, durant la ponència d'Ana López. Autoria: Grupo de Trabajo de Comunicación de la CAU.

IV Simposi de l'Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà

Semiòtica a l'Arxiu: Tradició vs Modernitat

ANIOL MARIA VALLÈS,
Tècnic d'arxiu al Servei de Suport
al Sistema d'Arxius de Catalunya

El dimecres 8 de novembre de 2023 se celebrà el IV Simposi de l'Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà – Semiòtica a l'Arxiu: Tradició vs Modernitat. Una quarta edició que seguint l'objectiu de les anteriors proposava ser un punt de trobada de la semiòtica als arxius, entre el passat històric i la modernitat actual, i que una edició més ha millorat en organització, amb temes d'interès i desenvolupament, proposant taules no només l'exposició d'idees sinó també de generació de debat i conversa. Prescindint de papers en mà, presentacions de diapositives, i lectura de textos, i animant a la interacció en viu, el que ha beneficiat l'àgil successió de temes i el ric intercanvi de coneixement.

El Simposi s'inicià amb la intervenció del senyor Joaquim Borràs, cap de la Subdirecció General d'Arxius i Gestió Documental, Generalitat de Catalunya, el qual expressà l'agraïment per la invitació al IV Simposi de l'Arxiu de Santa Maria de Barberà tot exemplificant-lo com un bon exemple de col·laboració acadèmica i institucional amb l'Ajuntament de Vilassar de Dalt, l'escola EINA Centre Universitari de Disseny i Art de Barcelona (UAB), l'arxiu municipal de Vilassar de Dalt, l'Arxiu Comarcal del Maresme i l'Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà. També parlà de com els Simposis del castell de Vilassar han estat rellevants per potenciar el diàleg entre arxius medievals, patrimonials i nobiliaris, fons privats que s'han de salvaguardar i conservar amb la col·laboració pública i privada. I de com en

aquesta potenciació i difusió hi ajudaria el desenvolupament del futur Portal d'Arxius, la nova Llei d'Arxius,... i més eines que han de potenciar també l'accés als fons privats del país. Per part del Departament de Cultura reafirmà el compromís de treballar conjuntament amb la resta d'administracions, com l'arxiu comarcal del Maresme per tal de preservar l'arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà. Agraïnt, a més, a Coral Cuadrada el seu entusiasme contagiós i la seva dedicació envejable per la conservació del patrimoni documental històric. La il·lustríssima senyora Carola Llauro, alcaldessa de Vilassar de Dalt, donà la benvinguda al Simposi d'Arxius, remerciant als marquesos de Barberà, i en especial a l'excel·lentíssim senyor Ramon de Sarriera-Pinós l'acolliment a l'espai inigualable de la Sala Vidriada del castell de Vilassar per celebrar l'esdeveniment.

Tot seguit es realitzà una presentació de l'exposició present a la sala al llarg de la qual es parlà de la importància dels segells en els documents, de l'elaboració dinàstica dels escuts i la representació dels llinatges, de les marques dels mercaders a la correspondència i a les mercaderies dels comerciants, de les filigranes i del disseny de la iconografia representativa, així com un joc de l'oca heràldic, segells de plom i cera i signatures de nobles i notaris. En contraposició a tots aquests signes que constitueixen el que es titllà com a tradició, a la mateixa exposició es mostrà la modernitat en forma d'ExLibris, manuals d'identitat corporativa i projectes d'escuts, com el de la ciutat de Barcelona.

A continuació es visionà un vídeo d'una conversa entre Armand de Fluvià i Claret Serrahima, en el qual parlaren sobre l'escut de Barcelona, i de les regles de l'heràldica, les propietats, els personatges, el sentit d'identificació i de disseny actuals també. Com l'heràldica nasqué als camps de batalla per identificar escuts i armoriais familiars, l'heràldica gentilícia, i com també hi ha l'heràldica municipal per distingir indrets i territoris, i l'heràldica religiosa i personal per identificar les pertinences. El coneixement dels escuts es normalitzaria i se sintetitzaria en l'heràldica, per establir paràmetres i acords sobre la identificació de les persones i ens. Actualment, els símbols identifiquen productes, empreses, companyies i governs. L'heràldica té formes formals a complir, però el disseny gràfic actual s'ha diversificat i s'ha orientat cap a la significació del mateix símbol. Sobre el redisseny de l'escut de Barcelona parlaren de com Pasqual Maragall volia un escut de 2 pals o 4, modernitzant l'escut de la ciutat. I com no prosperà el debat sobre les convencions de l'escut d'històric de la ciutat i els desitjos de modernització que demandava el poder polític de la ciutat. Concloent que la solució no era modernitzar-lo sinó simplificar-lo per ser fàcil de representar en la imatgeria de la institució actual, però el debat ideològic no aconseguí aclarir i culminar amb un ideal final.

Tot seguit es projectà un vídeo de presentació dels escuts al castell de Vilassar i de l'Arxiu dels Marquesos, *La identitat del llinatge*. Mostrant la decoració conservada i el seu espai domèstic, amb els quadres, la vaixela, els tapissos, les llars de foc, i la rica decoració amb gran presència d'escuts nobiliaris, predominant els dels llinatges Sarriera, Copons i Pinós.

A la següent taula de conversa titulada *Segells i Signatures* varen intervenir Joaquim Graupera, historiador de l'art (Amics de l'Art Romànic, IEC), Daniel Piñol, paleògraf (Institut de Recerca en Cultures Medievales, UB) i Francesc de Ribot, dissenyador i investigador (ELISAVA, Escola Universitària de Disseny, UVic-UCC), i presentada per Alexis Serrano, arxiver (Arxiu Comarcal del Maresme), girà al voltant dels segells i les signatures. Daniel Piñol començà definint què eren els signes, les signatures i els segells, que són coses diferents, però tenen funcions molt iguals. Com en l'àmbit heràldic se sumen elements que van conformant els escuts i segells, i com s'hi afegeix la inscripció que descriu aquests escuts i segells. També com influeix la conservació dels elements al llarg del temps. La iconografia i la iconologia, què presenta i què es representa. En l'àmbit més actual Francesc Ribot parlà del pas de la paleografia a la tipografia, de com el disseny gràfic ha modernitzat la identificació d'idees i coneixements, del moment de la creació per exemple dels ExLibris i tants

d'altres exemples en forma de segell que han anat sorgint al llarg de la història. Joaquim Graupera reculà fins a època mesopotàmica i els registres en argila, passant fins al segle XIII amb la reglamentació de segells d'identitat i també de preservació dels documents per evitar que fossin llegits per exemple lacrant-los. Daniel Piñol remarcà com a l'alta edat mitjana els documents s'escriuen per algú que sap escriure, però no té la capacitat jurídica per signar amb el seu nom aquell document sinó que signa per algú per damunt seu, i amb la recuperació del dret romà aquest es difon per la Mediterrània i es recupera la fe pública i que concedeix a una persona la capacitat de validar documents i a més pot dir qui autoritza i per qui valida aquell document.

A la taula *Marques – Logos*, Lourdes Soriano, filòloga (Biteca-Biblión, UB), Maria Dolores López, medievalista (Gramp-Med, Grup de Recerca Medieval i Postmedieval, UB), Pablo Juncadella, dissenyador i soci-fundador de Mucho, Josep Maria Mir, dissenyador i soci-fundador de SUMMA, i la moderació de Coral Cuadrada, directora de l'Arxiu dels Marquesos de Santa Maria de Barberà, parlaren sobre la rellevància de les marques i logotips en el comerç. Coral Cuadrada introduí el diàleg parlant de les marques de les companyies i com els escuts representaven, en canvi, les famílies, i les filigranes representaven les empreses. Maria Dolores López comentà

de com l'època medieval al segle XIV no era una època fosca i moltes empreses actuals reben l'herència d'aquella època. A més parlà de com les marques representaven la propietat de les mercaderies, però no la seva qualitat, indicaven només la pertinença. Lourdes Soriano parlà de les marques en el paper per identificar el fabricant del paper. Josep Maria Mir sobre les marques d'aigua en el fil de cotó en el paper. També sobre les sensacions que transporten els logos. Pablo Juncadella sobre com els dissenyadors gràfics arriben a representar sensacions i comuniquen idees. De com el disseny porta al significat a través de la representació, explicant

intangibles a través de la iconografia. Coral Cuadrada assenyalà com l'analfabetisme d'època medieval portà a una societat que es comunicava per simbologia i per referències visuals, tenint un univers d'imatges molt més ampli, ja que havien de suplir la manca d'informació textual. Maria Dolores afegí que les marques de mercaders es mantenen fins al segle XIX. Pablo Juncadella per acabar comparà com l'analfabetisme portà al llenguatge visual i com la velocitat actual també ens porta de nou al llenguatge visual.

Josep Maria Palau, historiador de l'art (Institut Catalana de Genealogia i Heràldica, ICGenHer), Miquel de Moragas, catedràtic emèrit a l'Institut de Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona, Claret Serrahima, dissenyador gràfic i soci fundador de Cla-Se, i la moderació d'Anna Majó, dissenyadora, docent i investigadora a EINA, Centre Universitari de Disseny i Art de Barcelona de la Universitat Autònoma de Barcelona, parlaren a l'última taula al voltant de l'*Heràldica i els escuts*. Començant per l'escut del Futbol Club Barcelona, i els seus detalls referents al país com l'escut de quatre barres, la Creu de Sant Jordi, els colors del club, i la pilota de futbol; en

canvi, l'escut del Real Madrid només representa una corona monàrquica i els colors del club. També es comentà com cada cultura idea escuts segons els seus elements pertinents, i com hi ha concepcions que no han canviat al llarg de la història fins i tot més enllà de la irrupció de Gutenberg. S'anima a desenvolupar la perceptibilitat per adaptar-nos a la identificació visual que es va generant. També es comentà la situació de com dels 947 municipis de Catalunya, 753 poblacions tenen escut municipal seguint les normes d'Armand de Fluvià, 160 fan servir escuts que no són

oficials sinó dissenys, i 10 dels municipis fan servir un símbol per identificar el municipi i que no és igual a l'escut. Es plantejà com s'ha de fer una relectura icònica dels símbols que la societat actual identifica. Acabant per diferenciar els emblemes dels escuts, de com els escuts han de respectar l'heràldica i la tradició, però els emblemes, en canvi, poden ser canviants.

A continuació tingué lloc un ric debat al voltant de la tradició i la modernitat i la profunditat de la semiòtica. Coral Cuadrada concloué la jornada agraïnt la participació

de tothom i convidant als i les assistents a visitar la web de l'arxiu per recuperar els vídeos i la resta d'informació al voltant del Simposi: <https://arxiumarquesosdebarbera.cat/activitats/simposis/semiotica-a-l-arxiu-tradicio-vs-modernitat/>

Archiu Generau d'Aran. 25 ans

MARIA PAU GÓMEZ FERRER,
Directora der Archiu Generau d'Aran

Vint-e-cinc ans de susvelhança deth patrimòni documentau d'Aran Er Archiu Generau d'Aran celèbre aguest 2023 eth sòn vint-e-cincau aniversari. En aguest escrit volem rebrembar es sòns inicis, es sues especificitats, eth trabalh hèt e dues peticions a hèr de grana importància e indispensables.

Eth projècte de bastiment d'un archiu en Aran comencèc en 1995. Eth 7 de seteme d'aqueth an se soscriuec eth convèni entre eth Departament de Cultura dera Generalitat de Catalonha, eth Conselh Generau d'Aran e er Ajuntament de Vielha e Mijaran entà plaçar er Archiu Generau d'Aran ena Casa deth Senhor.

Era istòria d'aguesta casa ei fòrtament ligada ara der Archiu e tanben ara reinstauracion deth Conselh Generau d'Aran. Vam a comentar es hèts que li an dat era sua identitat.

En 1820, Maria Antònia Subirà Ademà e Francisco Ademà Subirà cambièren era vielha casa des deth Senhor, d'Arròs, per ua naua bastissa d'estil neoclassic. En 1903, eth matrimòni der ereu, Antònio Ademà Turmo, damb Dolors Morellò, d'Esterrí d'Àneu, representarà eth barrament dera casa. I a notícies dera estada d'un destacament militar, jos eth comandament d'un capitan, que dilhèu i demorèc ath torn der an 1938. Enes ans 50 deth sègle XX, er Ajuntament d'Arròs e Vila cromptèc er edifici. En ua des crambes des baishi s'i establic era sedença deth madeish ajuntament e es estatges superiors se loguèren a dues familhes de dehòra. Posteriorament s'establic ena prumèra planta er estudi entara mainadèra deth pòble d'Arròs e a compdar de 1967, un viatge barrada era escola de Vila, recebec ara mainadèra d'aguest pòble; tanben foncionèc coma residència des mèstres. Er estudi barrèc en cors 1973-1974. En 1964, era productora de cinèma Estela Films SA produisic era pellicula, dirigida per León Klimo-

vsky, *Aquella joven de blanco* e triguèc era casa tà filmar-i diuèrses scènes. En 1976 er Ajuntament de Vielha e Mijaran volec promòir un projècte de rehabilitacion e reconversion der edifici en establiment ostalèr, destinat a residència de dus esteles en Arròs. Aguest projècte, deth 5 de deseme de 1976, siguec redigit per arquitecte Juan José Tous Ademà, mès non prosperèc.

En 1979, ena amassada que se hec ena glèisa de Cap d'Aran entara recuperacion des institucions pròpies d'Aran, s'aprovèc era prepausa qu'era bastissa dera Casa deth Senhor siguesse era sedença deth Conselh Generau d'Aran. En 1991, e damb era reinstauracion dera maxima institucion aranesa, se comencèren a hèr gestions entara recuperacion der edifici. En 1995 s'encomanèc ar arquitecte Carlos Llobet e Roviras eth projècte dera sua rehabilitacion, era version definitiva deth quau ei de noveme de 1996. Es òbres s'acabèren en 1998.

Ena Casa deth Senhor, cada quate ans se hè era eleccion deth sindic o sindica e des conselhèrs o conselhères deth Conselh Generau d'Aran. Aquíu s'amassen entàs plens ordinaris e extraordinaris. Coma sedença institucionau ei un des lòcs, amassa damb era sedença administrativa plaçada en Vielha, a on era maxima institucion aranesa recep as diuèrses autoritats que visiten Aran.

Eth 7 de noveme de 1998, er Archiu Generau d'Aran siguec inaugurat peth president dera Generalitat de Catalonha. Eth 24 de març de 2015 passèc a titularitat deth

Era Casa deth Senhor

Conselh Generau d'Aran, mejançant eth decret de traspass de foncions en matèria de conservacion, gestion e difusion deth patrimòni documentau dera Generalitat de Catalonha. Eth centre ei membre deth Hilat d'Archius Comarcaus.

En Archiu ingresse reglamentàriament era documentacion deth Conselh Generau d'Aran, e mejançant convèni, era des autes institucions publiques e privades o era de personas fisiques o juridiques que volguen depausar en comodat o dar es sòns hons documentaus.

Actuaument s'i sauen dus cents catorze hons documentaus deth sègle XIV enquiath XXI, des quaus vint-e-quate corresponen ara administracion locau d'Aran, 440 ml; un ara administracion periferica der Estat, 0,10 ml; un ara administracion reiau e senhorià, 0,10 ml; dus a associacions e fondacions, 11,5 ml; seishanta a colleccions, 71,9 ml; quate a comerciaus e empreses, 31,9 ml; sèt a institucions, 8,1 ml; dètz-e-sèt a judiciais, 90,7 ml; dus a notariaus, 18,5 ml; cinquanta dus a patrimonius, 29,6 ml; setze a personaus, 19,4 ml; dus a registraus, 11,2 ml e vint-e-sies a archiu de complement, 14,1 ml.

En totau son 770,2 ml, 446 pergamins e mès de 130.000 documents non textuaus. Ací non compdam aquera documentacion qu'encara ei laguens de caishes de transport e que demore poder èster plaçada en depòsits, aquerò mos darie que segurament conservam ath torn d'uns nau cents mètres linears de documents.

Es descripcions des hons se pòden consultar a traùs dera opción "Archius en linha" e es trabalhs de digitalizacion ja permeten consultar 52.220 unitats damb 77.777 objèctes digitaus associats.

Era conservacion deth patrimòni documentau d'Aran a estat ua des prioritats der Archiu. Ath long d'aguesti ans s'an restaurat vint-e-tres libes manuscrits e un libre imprés, tres cents vint-e-tres pergamins, sies manuscrits, dus gravats, quinze plans, un mapa cartografic e vint-e-sies plaques de veire. De toti aguesti trabalhs volem remarcar era restauracion, hèta en 2013 en Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, deth document dera Querimònia en motiu deth sòn 700 aniversari. Aguest document, escrit en pergamin, siguec autretjat en Lhèida peth rei eth 23 d'agost de 1313. Eth document, eth mès

important e ua des claus deth hèt diferènciau aranés, contèn vint-e-dus capítols que parlen dera reconeishença des usatges e costums en ahèrs com eth patrimòni, es aigües, es bòsqui, es comunaus, er exercit deth rei e era patz e trèva, era administracion de justícia, eth dret civiu, es oficis de notari e de jutge, eth Conselh Generau e era relacion dera Corona d'Aragon damb Aran. Eth darrèr trabalh de restauracion s'a hèt, aguest 2023, en ua edicion non gauire correnta deth Quishòt, que se consèrve laguens dera biblioteca dera familha Aunòs des de Joanchiquet, de Vilamòs. Eth libret ei part d'ua edicion dera òbra de Miguel de Cervantes Saavedra, titolada *Vida y hechos del ingenioso caballero D. Quixote de la Mancha*, e arremasse es capítols deth XIV enquiath XX des libes cincau e siesau. Era publicacion se hec en Tarragona ena impremeria de Joseph Barber en 1757.

Un des grani objectius der Archiu a estat poder aufrir activitats de difusion qu'apropèssen eth trabalh archivistic as aranesi e as visitants de dehòra. En totau, s'a trabalhàt en lèu ueit centes activitats qu'an supausat era visita de mès de vint-e-dues mil personas. S'an aufrìt mès de cent visites guidades; s'an produhit e s'a collaborat

en trenta cinc exposicions; s'an organitzat e s'a participat en vint-e-tres conferències, seminaris, jornades o similars e en vint-e-tres còrsi; s'an hèt tretze presentacions; s'an hèt onze publicacions pròpies e s'an realizat mès de quate centes setanta collaboracions damb mejans de comunicacion.

Dues exposicions, era des 25 ans der Archiu e era dera Colleccion de litografies deth sègle XIX deth senhor Claudi Aven-tín-Boya, an hèt que mès de tres centes persones s'agen apropat ar archiu aguest ostiu de 2023. Aguesta acceptacion mos a hèt a pensar, que quan aufrisses un bon producte i a ua bona acuelhuda. En aguest sens, ja pensam en aufrir naues aufèrtes culturaus.

Ua des activitats mès consolidada e qu'en-guan ja hèt cinc ans qu'ei en foncionament ei eth Club de Lectura de Documents Antics d'Aran. Eth 9 de junh de 2018, Dia Internacionau des Archius, s'organizèc en archiu un talhèr de lectura de documents. Aqueth madeish an, eth centre celebraue eth sòn 20au aniversari. Era activitat auie coma objectiu aufrir es prumèras indicacions entara lectura de documents produsidi ena val entre es sègles XIV-XIX. Era metodologia deth talhèr combinèc era explicacion d'uns concèptes basics damb era realizacion d'uns exemples practics, entà fomentar era participacion des pre-

sents. Un viatge acabada era activitat, es participants prepausèren seguir damb era experiència e dempús de quate sessions se creèc eth Club. Un dissabte ath mes, es membres comencèren a trobar-se en archiu, coordinadi pera sua directora, entà liéger e comentar es documents. Tanben se creèc un concors damb eth nòm d'"Abrevi-àrius". Ath long d'aguesti ans de fonciona-ment es membres deth club an trabalhat diuèrsi hons e documents depausadi en Archiu Generau d'Aran e an vist publicadi quate articles d'investigacion ena revis-ta *Tèrra Aranesa* dera Fondacion Musèu Etnologic dera Val d'Aran.

Era creacion de diuèrses publicacions a estat aute des trabalhs desvolopadi per Archiu e qu'a dat grani resultats. Eth li-bret sus eth bicentenari dera Casa deth Senhor, celebrat en 2020, e eth quadèrn entà colorar capletres damb mès de tres cents ans d'istòria, ja an vist era sua se-gona edicion. A trauès dera colleccion de Quadèrns der Archiu s'an hèt a conéisher tres hons depausadi en centre. Eth prumèr s'a dedicat ara Centrau de Cledes, de Les, eth segon a Maurice Gourdon e eth tresau a Çò de Joanchiquet de Vilamòs. En aguesti moments se trabalhe damb eth quatau, que virarà ath torn des montes d'utilitat publica d'Aran.

En aguesti vint-e-cinc ans de trabalh auem vist grani cambis e ua grana revolucion ena archivística. Eth pas deth mon analogic ath mon digitau mos a portat nau desfisi e naues manèras de hèr-mos a conéisher. Encara rebrembam e conservam es prumèras fiches de descripcion manuscrites.

Eth futur der Archiu vire ath torn dera pos-sibilitat deth bastiment d'ua naua sedença, que serie plaçada en Vielha. Un nau edifici damb mès capacitat e polivalent. Actua-ment, es depòsits der archiu se trapen a un 98% dera sua capacitat, non i a sales de conservacion de documents especiaus e non i a un espaci entà programar activitats de miei e gran format.

Mos agradarie arribar a veir era ampliacion deth nombre de personau deth centre, pr'amor qu'actuaument non i trabalham que dues persones, era directora e un ad-ministratiu. Era incorporacion de tecnicos superiors archivistes harie qu'aumentèsen es trabalhs archivistics de descripcion, era digitalizacion des hons depausadi e era aufèrta d'activitas e de productes de difusion.

En tot demorar aquerò qu'arribe en futur, en Archiu Generau d'Aran seguim tra-balhant pr'amor que de ganes non mo'n manquen.

Exposicion 25 ans Archiu Generau d'Aran

L'arxiu electrònic de dades electròniques com a nou servei de confiança harmonitzat per a la Unió Europea

1. INTRODUCCIÓ

Els serveis de confiança es troben regulats al Reglament (UE) núm. 910/2014, del Parlament Europeu i del Consell, de 23 de juliol, relatiu a la identificació electrònica i els serveis de confiança per a les transaccions electròniques en el mercat interior i pel qual es deroga la Directiva 1999/93/CE (en endavant, Reglament eIDAS).

El 3 de juny de 2021 la Comissió Europea presentà la proposta de Reglament del Parlament Europeu i del Consell modificant el Reglament (EU) núm. 910/2014 en relació amb l'establiment d'un marc de treball per a una Identitat Digital Europea (en endavant, la proposta de Reglament eIDAS 2), en relació amb la qual s'ha arribat a un acord polític el 9 de novembre que ha de conduir a la seva aprovació formal pels col·legisladors de la Unió els pròxims mesos.

Tot i que, com indica el títol de la reforma, l'eix troncal de la proposta de Reglament eIDAS 2 és la identitat digital europea, també crea nous serveis de confiança, entre els quals trobem l'arxiu electrònic. Ens referirem al text de la proposta que ha estat objecte d'acord polític, i que podria patir canvis menors abans de la seva publicació, essencialment de format i numeració.

2. LA MOTIVACIÓ DE LA REGULACIÓ DEL NOU SERVEI D'ARXIU ELECTRÒNIC DE DADES ELECTRÒNIQUES

Com reconeix el considerant 33 de la proposta, molts Estats membres han introduït requisits nacionals per als serveis que proporcionen arxius electrònics segurs i fiables per tal de permetre la preservació a llarg termini de les dades electròniques i els documents electrònics, i els serveis de confiança associats. Entre ells, podem esmentar Bèlgica, França, Alemanya o l'Estat espanyol. En el cas belga, en particular, la normativa de 2016 ja regula l'arxiu electrònic com a servei de confiança nacional, amb un règim jurídic força alineat amb el Reglament eIDAS. En casos com l'espanyol, la normativa aprovada es refereix només al sector públic, i troba la seva base jurídica en la regulació de la in-

IGNACIO ALAMILLO DOMINGO,

Doctor en Dret, Advocat, CISA, CISM, CDPSE, COBIT5-f, ITIL v3-f

En aquest article presentem la novetat del servei de confiança d'arxiu electrònic de dades electròniques previst a la proposta de Reglament eIDAS 2, que reforma i amplia la vigent normativa de serveis de confiança, i que suposa una millora substancial en el règim jurídic de les garanties tecnològiques a aplicar en la conservació de documents d'arxiu electrònics.

<https://pixabay.com/es/photos/matriz-binario-seguridad-privado-2883623/>

teroperabilitat. El Principat d'Andorra ha aprovat també normativa relativa a l'arxiu electrònic, en aquest cas mitjançant una peculiar interpretació de la normativa de serveis de confiança i d'arxiu.

Com en altres casos, i a l'efecte de garantir el correcte funcionament del mercat interior, la Unió Europea proposa una norma de caràcter general, que el considerant 33 justifica per garantir la seguretat jurídica, la confiança i l'harmonització entre els estats membres, de forma que proposa establir un marc jurídic per als serveis qualificats d'arxiu electrònic, inspirat en el marc dels altres serveis de confiança establerts en el Reglament; amb la finalitat d'oferir als proveïdors de serveis de confiança i als usuaris una caixa d'eines eficient que inclogui requisits funcionals per al servei d'arxiu electrònic, així com efectes jurídics clars quan s'utilitzi un servei qualificat d'arxiu electrònic.

Com a novetat, i de nou inspirant-se en les normatives nacionals preexistents, el considerant 33 detalla que aquestes disposicions s'han d'aplicar tant als documents nascuts electrònicament com als documents en paper que hagin estat escanejats i digitalitzats, el que suposa una important novetat a l'Estat espanyol, per exemple, i emfatitza que el Reglament no ha de distingir entre els documents nascuts electrònicament i els documents físics digitalitzats.

El considerant 33 apunta a la finalitat del nou servei de confiança. En aquest sentit, indica que quan sigui necessari, les disposicions del servei d'arxiu electrònic han de permetre que les dades i els documents electrònics conservats es portin en diferents suports o suports amb la finalitat d'ampliar-ne la durabilitat i la llegibilitat més enllà del període de validesa tecnològica, i evitar-ne la pèrdua i l'alteració en la major mesura possible. Així mateix, quan les dades electròniques i els documents electrònics presentats al servei d'arxiu electrònic continguin una o més signatures electròniques qualificades o segells electrònics qualificats, el servei ha d'utilitzar procediments i tecnologies capaços d'ampliar la seva fiabilitat per al període de conservació d'aquestes dades, eventualment confiant en l'ús d'altres serveis qualificats de confiança establerts pel Reglament, i que ja existien en el Reglament eIDAS. A l'efecte, exigeix que per crear evidències de preservació on s'utilitzen signatures electròniques, segells electrònics o marques de temps electròniques s'han d'utilitzar serveis de confiança qualificats.

Finalment, la proposta de Reglament reconeix, també al considerant 33, que en la mesura que els serveis d'arxiu electrònic no estiguin harmonitzats pel Reglament, els Estats membres poden mantenir o introduir disposicions nacionals, de conformitat amb el dret de la Unió, relatives a aquests serveis, com ara disposicions específiques per a serveis integrats en una organització i estrictament utilitzats per als "arxius interns" d'aquesta organització.

3. EL PROVEÏDOR DEL SERVEI D'ARXIU ELECTRÒNIC DE DADES ELECTRÒNIQUES

Com la resta de serveis de confiança, el servei d'arxiu electrònic de dades electròniques pot ser prestat per qualsevol persona física o jurídica que ho desitgi (article 3.19 del Reglament eIDAS), en no existir reserva de mercat, sempre que compleixi les disposicions jurídiques previstes al Reglament i la normativa nacional que el complementi.

En efecte, conforme el que disposa l'article 4.1 del Reglament eIDAS, no s'imposarà cap restricció a la prestació de serveis de confiança en el territori d'un Estat membre per un prestador de serveis de confiança establert en un altre Estat membre per raons que entrin en els àmbits coberts pel Reglament; mentre que, d'acord amb l'article 4.2 del mateix Reglament eIDAS, es permetrà la lliure circulació en el mercat interior dels productes i serveis de confiança que s'ajustin al Reglament.

Tanmateix, el considerant 33 bis de la proposta eIDAS 2 recorda que els arxius nacionals i les institucions de la memòria, en la seva qualitat d'organitzacions dedicades a preservar el patrimoni documental en interès públic, solen estar obligats a dur a terme les seves activitats per la legislació nacional i no necessàriament proveeixen serveis de confiança en el sentit del Reglament, per la qual cosa, en la mesura en què aquestes institucions no prestin aquests serveis de confiança, el Reglament s'entén sense perjudici del seu funcionament.

O dit d'una altra manera, no tenen per què fer ús de serveis de confiança si no ho estimen oportú, decisió que no afectarà el valor jurídic de la seva actuació, si menys no en seu nacional. I encara menys han de constituir-se com a proveïdors de serveis de confiança, sense perjudici que ho facin en considerar que els hi aporta valor afegit en la seva activitat.

4. LA DEFINICIÓ DEL NOU SERVEI DE CONFIANÇA I ELS SEUS REQUISITS

El nou servei de confiança d'arxiu electrònic de dades electròniques es defineix com un servei que garanteix la recepció, emmagatzematge, recuperació i eliminació de les dades electròniques i documents electrònics per tal de garantir la seva durabilitat i llegibilitat, així com per preservar la seva integritat, confidencialitat i prova d'origen durant tot el període de conservació.

Com ocorre en tots els serveis de confiança, l'article 45 decies estableix requisits únicament en relació amb el servei qualificat, deixant espai per a la innovació i una major neutralitat tecnològica en el cas del servei sense qualificació. Aquests requisits són:

- > Ésser proporcionats per proveïdors qualificats de serveis de confiança.
- > Utilitzar procediments i tecnologies capaços d'assegurar la perdurabilitat i llegibilitat de les dades electròniques més enllà del període de validesa tecnològica i almenys durant tot el període de preservació legal o contractual, mantenint la seva integritat i l'exactitud del seu origen.
- > Garantir la conservació de les dades electròniques de manera que es protegeixin de la seva pèrdua i alteració, excepte per als canvis relatius al seu suport o format electrònic.
- > Permetre a les terceres parts que confien rebre un informe de manera automatitzada que confirmi que una dada electrònica recuperada d'un arxiu electrònic qualificat gaudeix de la presumpció d'integritat de les dades des de l'inici del període de conservació fins al moment de la recuperació. Aquest informe s'ha de subministrar de manera fidedigna i eficient i ha d'incloure la signatura electrònica qualificada o el segell electrònic qualificat del prestador del servei qualificat d'arxiu electrònic.

Aquests requisits s'han de concretar mitjançant un acte d'execució posterior de la Comissió, que en el termini de 12 mesos des de l'entrada en vigor del Reglament

<https://pixabay.com/es/photos/estante-madera-viejo-deposito-3314732/>

modificat ha d'establir una relació d'estàndards de referència i, quan sigui necessari, establir especificacions i procediments per als serveis qualificats d'arxiu electrònic.

5. ELS EFECTES JURÍDICS DEL SERVEI D'ARXIU ELECTRÒNIC DE DADES ELECTRÒNIQUES

L'article 45 només s'ocupa dels efectes jurídics del nou servei, diferenciant entre els serveis amb qualificació i sense qualificació, en la lògica habitual del Reglament eIDAS.

L'epígraf 1 de l'article incorpora el principi de no discriminació, en establir que no es denegen els efectes jurídics i l'admissibilitat com a prova en procediments judicials a les dades electròniques i als documents electrònics conservats mitjançant l'única motivació que es trobin en format electrònic o que no es conservin mitjançant un servei qualificat d'arxiu electrònic.

L'epígraf 2 de l'article estableix que les dades electròniques i els documents electrònics conservats mitjançant un servei qualificat d'arxiu electrònic gaudiran de la presumpció de la seva integritat i del seu origen mentre duri el termini de conservació per part del proveïdor qualificat de serveis de confiança.

El principi de no discriminació és molt rellevant, ja que garanteix que la prova electrònica de la correcta conservació dels documents té garantit l'accés als proce-

diments judicials, però l'establiment de presumpcions legals aporta el valor d'invertir la càrrega de la prova respecte a la integritat i l'origen dels documents durant tot el termini de conservació, el que resulta extraordinàriament important en el cas dels documents privats gestionats per empreses i entitats privades amb deures legals de conservació, que, a diferència dels arxius públics, no gaudeixen de feaença legal, especialment en cas de digitalització de documents en suport paper als efectes de la seva conservació.

També resultarà important aquest efecte jurídic des de la perspectiva del Reial decret 203/2021, que ha adoptat una visió, a parer meu, excessivament restrictiva en relació amb l'article 27 de la Llei 39/2015, i que es veurà indubtablement afectat pel nou Reglament eIDAS 2.

Finalment, el nou article 24 bis.10 del Reglament eIDAS, afegit per l'article 25 bis de la proposta de Reglament eIDAS 2, ordena que un servei qualificat d'arxiu electrònic prestat en un Estat membre ha de ser reconegut com un servei qualificat d'arxiu electrònic en tots els altres Estats membres, el que garanteix el correcte funcionament del mercat interior, i permet a qualsevol institució amb responsabilitats d'arxiu fer ús de qualsevol proveïdor de servei qualificat amb plena seguretat jurídica.

X Jornades d'Arxivers sense Fronteres

ADRIÀ CRUZ ESPINOSA,
arxiver del Departament de Salut i
vicepresident d'Arxivers
sense Fronteres

Els dies 24 i 25 d'octubre es varen celebrar les X Jornades d'Arxivers sense Fronteres, sota el títol “El valor dels arxius en la reparació a les víctimes”

Els dies 24 i 25 d'octubre es varen celebrar les X Jornades d'Arxivers sense Fronteres, sota el títol “El valor dels arxius en la reparació a les víctimes”, a l'Aula Magna de la Universitat de Barcelona amb servei d' streaming disponible el primer dia i només online pel que fa al segon. Amb més de 250 inscrits totals, les Jornades d'AsF guanyen audiència edició rere edició i la veritat no és per a menys, tenint en compte que gràcies a la feina voluntària d'un grup d'arxivers i arxiveres s'ofereix un programa interessant i gratuït per a tota la professió i per a tothom que es presti a conèixer una mica més sobre la importància dels arxius i els drets humans.

El dia 24 a l'Aula Magna de la Universitat de Barcelona, un lloc fantàstic tot s'ha de dir, les Jornades van comptar per la seva inauguració amb en Joaquim Borràs, cap de la Subdirecció General d'Arxius i Gestió Documental de la Generalitat de Catalunya, en Jordi Guixé, director de l'European Observatory on Memories (EUROM) i la Núria Carreras, presidenta d'Arxivers sense Fronteres. Tot seguit, les Jornades continuaren amb una ponència inaugural dedicada als 25 anys d'Arxivers sense Fronteres, un repàs més que necessari als 25 anys d'activisme en el món dels arxius

dirigit pel fundador d'AsF, Ramon Alberch, la presidenta d'AsF Espanya, Núria Carreras i la presidenta d'AsF Internacional i d'AsF França, Christine Martínez. Un cop finalitzada la ponència inaugural es va procedir a fer l'entrega d'uns premis molt especials de reconeixement a una brillant trajectòria professional i, sobretot, a la dedicació durant molts anys a Arxivers sense Fronteres per en Ramon Alberch i l'Aida Luz.

A continuació vàrem gaudir d'una interessant ponència per part d'en Raji Abdul Salam, cap de dades jurídiques de The Reckoning Project (TRP), on es va tractar el paper de l'arxivament de testimonis digitals per abordar els crims contra la humanitat o la prevenció del genocidi. Tot seguit, a en Raji se li sumaren Montserrat Bailac, documentalista a la Corporació Catalana de Mitjans audiovisuals en qualitat de moderadora i l'Edith Rodriguez, vicepresidenta de Reporters sense Fronteres, per donar forma a una interessant taula de diàleg d'on es van poder extreure conclusions molt interessants de la relació que hi ha entre l'arxivística i el periodisme en els conflictes. Finalment, el primer dia d'aquestes Jornades va finalitzar amb una taula d'experiències on es tractà la relació que hi ha entre els drets humans i la in-

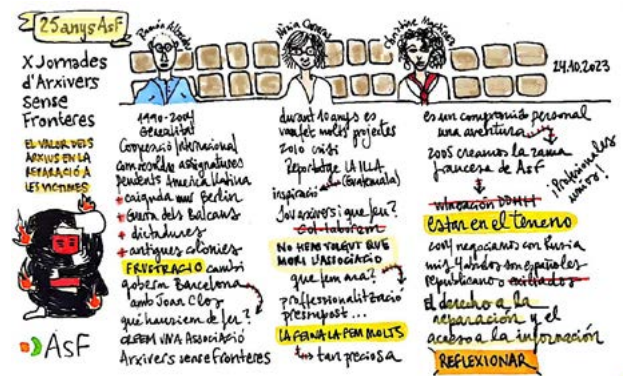

tel·ligència artificial, una taula que va comptar com a moderadora amb la Pilar Campos, Vocal de Projecció Internacional i Vocal de Comunicació de l'Associació de Professionals de l'Arxivística i la Gestió de Documents de Catalunya, l'Aida Luz Mendoza, Docent i coordinadora del Programa d'Arxivística i Gestió Documental de la Universitat Catòlic de en Gerard Corbella, director i coordinador de projectes de La Foneria.

El 25 d'octubre les Jornades continuaren des de casa en una sessió, exclusivament en format online, que es va obrir amb un col·loqui que destacà l'activisme arxivístic en Amèrica Llatina i que comptà amb la Maria Elena Porras, presidenta d'AsF Equador, com a moderadora i amb d'altres presidents d'AsF com en Ramon Aguilera de Mèxic, la Marta Lucia Giraldo de Colòmbia, l'Alicia Galeano de Paraguai i la Liliana Gargiulo de l'Uruguai. Tot seguit, i per continuar explicant experiències en relació amb els arxius i els conflictes, les Jornades es varen centrar en l'Àfrica amb la Christine Martinez com a Moderadora, ben acompanyada un cop més de presidents d'AsF d'arreu com en Albert Shamba de la República Democràtica del Congo, en Christian Kambou de Burkina Faso o en Freddy Pahima, autor del llibre "Els arxius a prova del terrorisme a l'Àfrica Occidental". Les Jornades arribaren al seu punt i final amb una taula d'experiències més global moderada per en César Osorio, Assessor en Justícia Transicional, memòries i arxius, el qual va estar rodejat de grans professionals com en Mario Polanco, president del Grupo de Apoyo Mutuo (GAM - Guatemala), la Sahar Ammar, Coordinadora de programa en l'equip de Dealing with the Past de Swispeace o els companys de SOS Archivi, representats per en Massimo Cruciotti i en Michele Magini. A mode de clausura vàrem poder gaudir d'unes conclusions finals d'en Vitor Manoel Marques da Fontseca, president de la Secció d'Arxius i Drets Humans (SAHR) del Consell Internacional d'Arxius (ICA) i com no, de la presidenta d'AsF Espanya Núria Carreras.

Abans de fer una reflexió final, vull destacar que ja es troben disponibles les X Jornades d'AsF íntegrament al perfil de Youtube d'Arxivers sense Fronteres, on trobareu una llista de reproducció amb tots els vídeos en català, castellà, anglès i francès.

Per concloure aquest article vull remarcar, un cop més, la feina que companys i companyes de professió de manera totalment voluntària fan per oferir un programa tan interessant i ambiciós com ho ha estat el de les X Jornades d'AsF. La organització d'un acte d'aquestes característiques comporta moltes hores de dedicació, molts mals de cap i molts nervis, però també molta satisfacció quan al final tot surt bé o, inclús, millor del que esperaves. Unes jornades que com deia a l'inici, edició rere edició atrauen a més gent, no només del món arxivístic sinó també de moltes altres disciplines. Sens dubte, que la gent valori la feina feta i ens acompanyi, ens anima i molt a que l'endemà de finalitzar les Jornades ja estiguem pensant en les següents. Per acabar i com a mostra d'aquesta unió de professionals de diferents disciplines, no veig millor manera de finalitzar aquest article, que amb unes imatges que es van publicar a les xarxes socials i que contenen uns memograms de l'Adela Vázquez Veiga (a les xarxes socials: @AdelaVV o @adedoble). Uns resums de les X Jornades d'AsF molt artístics i sobretot visuals que crec, val la pena valorar i destacar.

5 DE DESEMBRE DE 2023

Jornada Valora València

MERCEDES ROJAS GRANERO.

Cap de Secció del Arxiu Intermedi de la Generalitat Valenciana.

En l'àrdua tasca de la valoració documental: si tots avancem junts, l'èxit arribarà sol.

LA JORNADA

Celebrada el passat 27 d'octubre a València va reunir a gairebé 200 professionals dels arxius i la gestió documental.

La Jornada Valora València tracta d'una història d'èxit que es va organitzar per a unir encara més suports amb la finalitat de continuar remant cap a la mateixa direcció per aquesta mar tan intricada que és la de la valoració documental.

La valoració, tasca clau en la gestió documental, necessita que l'esforç i la dificultat que comporten els seus processos es vegin amortitzats. També, demanda unificar els criteris i normalitzar, no sols la terminologia emprada en els seus processos, sinó també en aspectes com els terminis de prescripció del valor primari. Tot això tenint en compte el complex context de disparitat provocat pel fet de comptar amb les competències d'arxiu transferides a les comunitats autònomes i de l'explosió de la documentació i la informació electrònica.

Participants de la Jornada Valora València

Conferència inaugural de la Jornada Valora València a càrrec de Joaquim Llansó i Pedro Penteadó.

Els objectius específics de la Jornada eren:

- Reunir els integrants de Valora per a impartir formació especialitzada, sobre els resultats obtinguts per les diferents línies de treball de la Comunitat de Pràctiques Valora als professionals dels arxius i altres sectors afins interessats.
- Realitzar una primera experimentació pràctica dels treballs i línies de recerca de Valora aplicades a sèries documentals concretes per a contrastar el model de treball amb la finalitat d'incorporar-lo a la normalització de pautes de valoració documental i,
- Fer copartípcis i interactuar amb les diferents comissions de qualificació de les diferents autonomies i la de l'estat per a transmetre'ls les experiències i idees de la Comunitat de Pràctiques Valora i oferir-los per a millorar i optimitzar els processos de valoració existents.

La jornada Valora València es va forjar en el si del Grup ADEAR (Avaluació, Documents Essencials i Anàlisi de Riscos) del Col·legi Oficial de Bibliotecaris i Documentalistes Comunitat Valenciana (COBDCV) al setembre de 2022. Dos dels seus membres, Joan Carles Faus i Mercedes Rojas són participants actius de la Comunitat de Pràctiques Valora, projecte creat i liderat per la Aso-

ciació de Archiveros de Andalucía que va néixer en 2021 i reuneix professionals de la gestió documental de pràcticament totes les comunitats autònomes.

Després de dos anys d'intens treball, Valora es va presentar públicament en el III Congreso Nacional de Archivo y Documento Electrónico al juny de 2022. Nou mesos més tard, al març de 2023, es van exposar els resultats dels treballs en el III Congreso Internacional de la Asociación de Archiveros de Andalucía: "Archivos en contexto" celebrat a Sevilla. Aquests treballs estan materialitzats en número 26 de la revista *Tria*, monogràfic dedicat a Valora, publicat al juny de 2023.

El Grup ADEAR del COBDCV li va proposar a la AAA València, com a seu per a celebrar aquesta jornada de formació, transmissió d'idees i coparticipació.

El comitè científic i organitzador va començar a treballar en la jornada a la primavera de 2023. El resultat: un programa que permetria complir fidelment els objectius específics plantejats per l'organització.

EL PROGRAMA

La conferència d'inauguració va comptar amb dos protagonistes: Joaquim Llansó, i Pedro Penteadó.

Joaquim Llansó, va tenir un paper determinant per a la creació d'aquesta comunitat de pràctiques. Va succeir en la segona edició de CNADE en 2020, després de la presentació per part Noemí Belmonte i Gema Martín de la AAA de la seva comunicació: *Proposta d'estudi d'identificació i valoració de sèries en l'Administració Electrònica*. Ell es va acostar a les ponents i els va plantejar el repte d'establir algun tipus de projecte col·laboratiu per a posar en comú informació sobre dictàmens de les diferents comissions qualificadores a nivell nacional i tractar de normalitzar i unificar la tasca de la valoració documental.

Pedro Penteadó, és Director del Servei d'Arxivística i Normalització de Portugal, a més de responsable tècnic del Projecte ClaV, que és un model per a organitzar i avaluar la informació pública abans de preservar i que s'està aplicant a Portugal amb bastant èxit.

Posteriorment, diversos dels integrants de la Comunitat de Pràctiques van impartir la formació de les diferents línies de treball de Valora.

Alfonso Cascudo Rasilla i Montserrat Sola van presentar els treballs de la línia 1: Repositori. L'objectiu d'aquest grup és el de recopilar els estudis d'identificació i valoració de les diferents comissions qualificadores i ha donat com a resultat un producte en constant actualització que, avui conté aproximadament 10.700 registres i que incorpora un cercador. Aquesta eina fonamental per a qualsevol òrgan de qualificació i professionals de la valoració documental es pot consultar en la web de la AAA.

La línia 2 anomenada Metodologia, tracta de sistematitzar el valor primari i secundari, a més de fer una comparativa dels formularis d'identificació i valoració existents per a realitzar una proposta de formulari ideal amb la finalitat de facilitar el procés de valoració i que pugui ser usat per qualsevol entitat de qualificació. La formació d'aquesta línia va ser impartida per Paco Fernández Cuesta sobre el subgrup Valor Primari, Gabriel Quiroga sobre Valor Secundari i Mercedes Rojas en relació amb Anàlisi de Formularis.

La línia 3 Macrovaloració té com a objectiu establir criteris que ajudin a realitzar la planificació i l'execució de la macrovaloració en les organitzacions. Aquí van intervenir María José Díaz Díaz en relació amb el subgrup de Definició de macrovaloració i famílies de tràmits, Marina García Pita

sobre Agrupacions de sèrie i Juan Carlos Balda i Maite Sola respecte a Funcions transversals.

A la tarda: la part pràctica i de diàleg

A la tarda es van desenvolupar les sessions pràctiques i de diàleg i participació començant amb el taller *Posant en pràctica el model Valora*, impartit per Paco Fernández Cuesta i Ricard Pérez, Subdirector adjunt d'Arxius Estatals.

La Jornada Valora València va culminar amb la Mesa de diàleg de les comissions de Valoració. Moderada per Luis Hernández Olivera, va congrega a representants de les Comissions de Valoració més actives. Durant l'acte es va repassar la situació actual del procés de valoració i el funcionament d'aquests òrgans i es va debatre sobre els resultats d'una enquesta que es va enviar prèviament a totes les comissions qualificadores autonòmiques existents, a més de la Comissió Superior Qualificadora de Documents Administratius. També es va dialogar sobre si es posa en dubte en el si de les comissions, els models i procediments que s'utilitzen l'actualitat en el procés de la valoració i si en algun moment s'han plantejat incorporar altres sistemes de valoració funcional o macrovaloratius.

CONTINUEM TREBALLANT

Fins aquí la Jornada Valora València. Encara és molt prompte per a veure les conseqüències que propiciaran aquesta trobada, però estem convençuts contribuiran a acostar-nos a bon port. Hi haurà més trobades relacionades amb aquest projecte. De moment, la Comunitat Valora compta cada dia amb més suports i cada vegada més professionals estan interessats a adherir-se a la COP i treballar en Valora 2.

A voltes amb Valora

Foto: Lluís Cermeno

El passat dia 27 d'octubre de 2023 vaig tenir l'oportunitat d'assistir a la Jornada Valora celebrada a la ciutat de València i excel·lentment organitzada pel Col·legi Oficial de Bibliotecaris i Documentalistes Comunitat Valenciana (COBDCV)¹. Es celebrava la segona jornada d'aquesta comunitat de pràctiques, l'anterior va ser el passat 11 de març a Sevilla, que té el seu objectiu principal en l'avaluació documental.

LLUÍS CERMENO MARTORELL
Cap del Servei de Suport al
Sistema d'Arxius de Catalunya

Aquesta comunitat es va originar en el decurs del II Congreso Nacional de

Archivo y Documento Electrónico² de l'any 2020 celebrat a Leganés on l'avaluació documental ja va ser un dels temes més rellevants del congrés. En aquella edició vaig poder participar en la taula rodona *"La valoración de documentos como base de los sistemas de gestión documental"* amb Beatriz Franco, Ricard Pérez, Francisco Fernández Cuesta que va ser tot un èxit de participació. La idea de Joaquim Llansó de crear aquesta comunitat va ser recollida per un bon nombre de professionals dels arxius de tot l'Estat i ha estat impulsada i gestionada per l'Asociación de Archiveros de Andalucía, les membres de la qual hi han posat molta dedicació i han estat la clau de volta de l'èxit del projecte.

Podríem dir que a València es presentava tota una feina consolidada de la comunitat Valora, una feina que ha pivotat sobre els eixos de la revisió de la metodologia de l'avaluació centrant-se en l'estudi del valor primari i secundari dels documents, en aquest sentit és molt present l'aproximació que es vol fer a la macroavaluació i a l'avaluació funcional i també la incorporació de la metodologia d'avaluació ASIA³ del Govern de Portugal i la proposta de la metodologia VARCA⁴. L'altre gran objectiu ha estat la creació d'un repositori on s'han informat totes les taules d'avaluació documental de les diverses comunitats autònomes i de l'Administració general de l'Estat. La CNAATD, mitjançant la seva secretària Maite Ferre, ha col·laborat en aquest projecte informant en el repositori les TAAD. Si voleu conèixer amb major detall el projecte i els resultats assolits per aquesta comunitat de pràctica consulteu el número 26 de la revista TRIA⁵.

Un cop passada la jornada crec que pot ser d'interès algunes reflexions que aquesta m'ha suggerit i que voldria compartir.

En primer lloc, l'èxit que ha tingut Valora com a comunitat de pràctiques en la que s'han implicat molts professionals de forma totalment voluntària. La fórmula de comunitat de pràctiques no és habitual en el nostre entorn i potser seria interessant trobar altres temes professionals que suscitésin la generació de noves comunitats. En tot cas Valora és una experiència que ens mostra com en relativament poc temps es poden obtenir un bons resultats.

1 - <https://jornadavaloravalencia.cobdcv.es/>

2 - II cnADe <https://cnade.es/ii-edicion-cnade/>

Foto: Lluís Cermeno

Ara bé, a partir d'ara s'obre una nova etapa de Valora on els seus membres hauran de decidir quina ha de ser la seva continuïtat. De ben segur, com ja s'ha anunciat a la jornada, es continuarà aprofundint i consensuant les propostes metodològiques. En aquest sentit caldrà veure si tot el treball dut a terme serà adoptat, en la seva totalitat o en part, per les comissions de valoració de les diverses administracions i per tant fent normatives les propostes impulsades des de Valora el que possibilitaria la seva implementació real. No és aquesta una qüestió senzilla atès que les comissions tenen unes dinàmiques de funcionament molt marcades pel procediment administratiu, ja han emès normativa i modificar les seves resolucions no és senzill.

El segon gran repte, i del que es va parlar en la jornada, és el mantenir actualitzat el Repositori de sèries valorades⁶ que recopila les taules d'avaluació documental que aprofiten les diverses comissions existents a l'Estat. Aquesta aplicació té un cost de manteniment informàtic i d'administració que són difícils d'assumir en solitari per una Associació professional (en aquest cas l'Associació de Archiveros de Andalucía). Un altre aspecte és la dificultat que implica mantenir, actualitzar, normalitzar i millorar els continguts tècnics ja que es requereix el compromís dels diversos membres del grup que han de destinar temps i recursos per dur a terme aquesta tasca. La CNA-ATD hi ha col·laborat però s'ha hagut de dedicar temps de la secretaria a informar en castellà tota la informació que es recull a l'aplicació ja que recordem que les TAAD només es publiquen en castellà la informació que contenen les Ordres de la

Consellera de Cultura que es publiquen al DOGC i no la resta d'informació de les propostes d'accés i avaluació documental, cosa que sí que es fa en català en el Portal de Dades Obertes de la Generalitat. En tot cas aquests factors poden comprometre a mig termini la continuïtat del Repositori si el grup no és capaç d'assegurar el seu manteniment i actualització.

Un tercer aspecte que es tractà rau en la possibilitat d'institucionalitzar Valora. Aquesta idea que es plantejà en la taula rodona, coordinada per Luis Hernández Olivera i en la que eren presents representants de comissions de l'Estat i de les Comunitats autònomes d'Andalusia, Catalunya, Euskadi, Galícia, Madrid i València, proposava que, per exemple, les diverses taules d'avaluació documental aprovades per una comissió poguessin ser aplicades per altres administracions. Aquesta idea tampoc es va considerar massa viable atenent l'estructura legal i de competències de cadascuna de les administracions. Altra cosa és la predisposició generalitzada a col·laborar entre administracions.

Ara bé, crec que és el primer cop que es trobaven en una taula persones que representaven les comissions abans esmentades i essent la valoració documental un dels aspectes essencials de l'arxivística probablement caldria mirar de trobar espais de cooperació institucional entre aquestes.

Una altra reflexió que voldria fer està centrada en el rol de les secretaries de les comissions. A l'Estat espanyol s'ha adoptat un model en el que són òrgans

col·legiats els que exerceixen la funció de l'avaluació documental. Aquests òrgans estan compostos per persones que ocupen unes vocalies en representació d'administracions, universitats, sectors professionals etc. Aquestes assisteixen a les reunions i emeten la seva opinió sobre els expedients que es tracten. Però la tasca de gestió, notificació, impuls normatiu, control de destruccions de documents, assessorament etc. recau en la secretaria. Aquestes secretaries tot sovint són ocupades per funcionaris que exerceixen aquesta tasca conjuntament amb d'altres que tenen assignades.

Com deia el model actual basat en òrgans col·legiats i que vol reflectir la pluralitat de punts de vista en la valoració documental té el punt feble, si parlem d'operativitat de les comissions, en que molta responsabilitat recau en la secretaria la qual no pot adoptar determinades decisions sinó és amb l'acord del plenari. Cal comptar que hi ha sistemes arxivístics, bàsicament anglosaxons, en els que són unitats tècniques específiques les que decideixen sobre la conservació de la documentació. Evidentment són més executius però menys participatius.

Enfront d'aquesta realitat, atenent la crítica de l'avaluació documental en els nostres sistemes de gestió documental, crec que caldria que les administracions promoguessin una normativa que dotés de major capacitat executiva les secretaries i que les fes evolucionar cap a secretaries tècniques amb major rang i recursos per exercir la seva funció. Seria una proposta que s'aproparia al model anglosaxó però mantindria el model participatiu que ens és propi.

En tot cas aquestes són algunes opinions que m'ha suggerit la Jornada Valora i la feina de la comunitat de pràctica. Esperem que Valora consolidi i es mantingui com un espai obert de debat i impuls de l'avaluació documental. Nosaltres hi apostem.

6 - <https://www.archiverosdeandalucia.org/repositorio-series-valoradas-1/>

Canvis en l'Arxiruta

Amb aquest 2023 ja portem 5 anys d'Arxiruta, Déu n'hi do! Tot i ser una secció exigent per la necessitat de que els arxivers i arxius col·laboreu, és una secció que permet conèixer el territori. Es pot utilitzar el nostre mantra, “l'arxiu és un reflex de l'entitat a la qual pertany”; doncs l'Arxiruta ens permet conèixer l'entitat i la gent que forma part dels nostres arxius.

Aquest 2023, a l'igual que les nostres vides, la secció de l'Arxiruta, ha tingut diversos canvis. El més notable de tot és qui ha portat els arxirutes, des de l'any 2019, en Sergi Borralló deixa la secció. La seva singladura començà amb l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre i, finalitza, amb l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona amb un total de 76 arxius visitats. Amb ell hem visitat arxius amb tipologies i orígens diferents: des d'arxius de l'administració pública, a particulars, eclesiàstics o altres entitats del nostre país. No és la diferència entre un tipus o un altre, sinó, el que es vol donar a conèixer és la diversitat i riquesa de l'entramat dels nostres arxius. Moltes gràcies per la teva tasca, m'has deixat un llistó ben alt!

ANNA ESTEVE FLORENSA
Consell de redacció
de La Dada

L'altre canvi és qui us escriu, Anna Esteve, d'un perfil arxiver diferent al del Sergi, amb la voluntat de seguir el seu camí en conèixer i fer conèixer els arxius dels nostres territoris.

Aquest 2023 hem visitat menys arxius que l'anterior any i hem d'agrair la tasca de tots aquells arxivers que, tant amablement, ens han mostrat els seus arxius. Aquest any hem començat les visites per l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona, l'Arxiu Comarcal del Vallès Occidental i Arxiu Històric de Terrassa, l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona, l'Arxiu Comarcal de l'Urgell, l'Arxiu Diocesà de Solsona i, finalment, l'Arxiu Central de l'Agència Catalana de l'Aigua. Ja veieu la tipologia: els arxius de dues diputacions (Barcelona i Tarragona), dos arxius comarcals (Vallès Occidental i l'Urgell), un eclesiàstic (diocesà de Solsona) i, per finalitzar l'any, un arxiu central de l'Agència Catalana de l'Aigua. Excepte aquest darrer que és dels més joves, tenim arxius de més de 200 anys com el diocesà de Solsona i el de les dues diputacions, tot i que arxius com el comarcal del Vallès Occidental i Històric de Terrassa, conserva documentació datada al segle IX.

L'Arxiu Comarcal del Vallès Occidental i Històric de Terrassa, comparteix edifici i un règim de cogestió, destaca també la riquesa i varietat dels seus fons, no sols en la diversitat documental, sinó també en el marc cronològic. Així com la seva tasca de coordinació, cooperació i una visió transversal i flexible, per part de tots dos arxius.

L'Arxiu General de la Diputació de Barcelona destaca per ser reflex dels eixos principals que han imprès caràcter a la mateixa Diputació. Destaquem, també, la política pròpia de gestió documental.

Sobre l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona en destaco quan, a l'any 2001, s'aprova el Reglament de l'Arxiu que redefiní l'estructura arxivística de la Corporació, establint, per una banda, els Arxius de Gestió, i per l'altra l'Arxiu General, format per l'Arxiu Administratiu i l'Arxiu Històric. Ha realitzat un salt endavant en la implantació de l'Administració Electrònica a través del grup de treball format per Secretaria, TIC i Arxiu ha liderat els projectes interns per tal de transformar els procediments i tràmits administratius en electrònics, intentant simplificar-los i aplicar la corresponent reenginyeria..

De l'Arxiu Comarcal de l'Urgell en destaquem la quantitat d'activitats que realitzen amb els usuaris com ara, cursos de paleografia, així com la residència a creadors i investigadors que produeixin, reflexionin i/o investiguin, des de qualsevol disciplina de les ciències o de la creació artística, al voltant dels documents i els arxius com a matèria prima d'inspiració o subjecte de treball.

L'Arxiu Diocesà de Solsona ens mostra la riquesa del seu fons i la importància que el bisbe Rafael Lasala (1773- 1792) li donà, així com encarregà al seu secretari fra Miquel Listerri, expert en paleografia, al notari de Solsona Josep Font i Ceriola i a mossèn Domènec Costa i Bafarull que ordenessin i classifiquessin l'arxiu diocesà i fessin la història del bisbat.

El darrer arxiu que visitem aquest 2023, últim però no menys important, és un dels més joves: l'Arxiu Central de l'Agència Catalana de l'Aigua. A part de la riquesa del seu fons, una qüestió a destacar és que la totalitat dels seus fons està custodiat per una empresa externa, així com el procés massiu de digitalització del fons i l'estructura del repositori de l'arxiu central en xarxa. Amb aquesta custòdia externa, podem obrir un camp d'arxirutes nou?

Espero que aquest 2024 puguem incrementar el nombre de visites als nostres arxius, no sols públics, sinó també al d'entitats privades i, tant de bo, a empreses privades. Ho fem com un desig per a aquest any nou que estem a punt de començar?

Remei Perpinyà Morera

ALEXIS SERRANO MÉNDEZ,
CONSELL DE REDACCIÓ DE LA DADA

Conversem
d'Arxius amb
Remei Perpinyà
Morera, Doctora en
Història i professora
titular de la Universitat
Autònoma de
Barcelona i que ha
estat responsable de
recerca de l'Escola
Superior d'Arxivística
i Gestió de Docu-
ments de la UAB

Doctora en Història i professora titular de la Universitat Autònoma de Barcelona i responsable de recerca de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents de la UAB, on ha impartit les assignatures d'Introducció a l'arxivística i Mètodes de descripció i recuperació de la informació, i ha estat la coordinadora dels Treballs de Fi de Màster.

Ha estat cap d'estudis de l'Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents (des del 2002 fins al setembre de 2006) de la Fundació UAB. Va col·laborar amb el Servei de Documentació d'Història Local de la UAB des del 1986 fins al 1992 i des del 2012 al 2020 va ser membre del Comitè Executiu de SIBHIL·LA. Servei d'Informació Bibliogràfica i de Documentació d'Història, Llengua, Literatura i Art de Catalunya de la UAB. He estat membre igualment del Consell Nacional d'Arxius de Catalunya (2006) i de la Junta directiva de l'Associació d'Arxivers -gestors de Documents de Catalunya (1997-2001), així com del Comitè de la Section for archival Education and Training of International Council on Archives (del 2008 al 2012).

Ha estat vinculada al Programa de Doctorat en Història Comparada, Política i Social, específicament a la línia de recerca "Història actual: història i testimonis". I a diferents grups de recerca, l'últim dels quals ha estat: 2017-SGR0818. Política, Institucions i Corrupció a l'Època Contemporània, del Departament d'Història Moderna i Contemporània de la UAB.

Les seves investigacions han estat vinculades al camp de l'arxivística i la gestió de documents.

En primer lloc, et volem felicitar per la teva ben merescuda jubilació. Han estat molts anys els que has dedicat a la formació de professionals en l'arxivística d'aquest país.

> Mei, amb gairebé un quart de segle a les espatlles de l'ESAGED, tu que n'has estat una de les seves ànimes. Quina valoració en fas?

Molt positiva. L'Esaged ha estat un dels pilars de l'arxivística a Catalunya perquè ha permès dotar de formació de qualitat a tots els arxivers del nostre país. Pràcticament tots els professionals que estan en aquests moments treballant als arxius de Catalunya han passat per l'Esaged. Això ha ajudat a cohesionar el col·lectiu perquè molts es coneixen de l'Escola i es reconeixen Esaged. Segurament hi ha coses a millorar i en podem parlar després però n'hi ha que s'han fet molt bé. Una de les que valoro amb més encert és la complicitat que s'ha creat des de l'inici de l'Esaged amb l'Associació de Professionals de l'Arxivística i la Gestió de Documents i amb els arxius de Catalunya, que sempre han recolzat la idea, no tan habitual, de remunerar les pràctiques curriculars. Els arxivers i arxiveres sempre han estat disposats a col·laborar amb l'Escola tan com a professors o com a membres de tribunals de final de màster o directors de TFM. Un altre aspecte de valoració positiva és que la creació de l'Escola ha permès organitzar una formació integral i dinàmica que partint d'una formació de base -que és el Màster i que dona accés a exercir la professió- també ha pogut organitzar cursos de postgrau i d'especialització d'acord amb les necessitats d'una professió dinàmica que s'ha transformat d'una manera molt important durant els vint anys que han passat des de la constitució de l'Escola. La seva vinculació a la FUAB ha permès aquesta flexibilitat i adaptació.

> Des del punt de vista personal com ha estat l'evolució de la formació en el nostre sector en els darrers anys?

La història de la formació dels arxivistes a Catalunya comença a la dècada de 1980, quan amb l'administració autonòmica es va impulsar la creació d'arxius, es va crear l'Associació d'Arxivistes i es va veure la necessitat de dotar de formació tècnica i especialitzada als professionals dels arxius, que fins llavors havien estat autodidactes.

La primera formació especialitzada en arxius i de nivell universitari va començar en una època tan tardana com 1989. Quan jo vaig entrar a treballar a un arxiu el 1986 tenia una formació d'historiadora, com tots els meus col·legues. I vam aprendre amb la pràctica, amb una gran dosi d'entusiasme i d'estimació per la professió.

El 1989 ja vam poder assistir al primer Màster, que va organitzar l'Associació amb la UAB. Era tal la necessitat de formació que la primera edició va tenir molt èxit i se'n van programar almenys vuit edicions fins a la creació de l'Escola el 2002. Jo vaig assistir a la segona edició del màster (1990-1992). Era ben diferent del d'ara, en el sentit que era més breu (tenia 50 crèdits) i el vessant patrimonial hi tenia un pes important. Els arxivistes més veterans es van reinventar com a docents i vam comptar amb figures importants de l'arxivística

internacional que van venir a fer classe. Podem mencionar, per exemple, Michel Duchéin, Carol Couture o Michel Roberge. En aquell moment, com es pot veure, la influència francesa i canadenca era molt present a l'arxivística catalana.

A finals de la dècada de 1990 ja es va veure que aquell primitiu màster era insuficient i es va lluitar per aconseguir una infraestructura més potent, el que va portar a la creació de l'Esaged el 2002. En una dècada es va construir des de zero una plataforma educativa que va permetre que l'arxivística catalana creixés de manera molt important.

> A dia d'avui en quin estat es troba la formació de professionals arxivistes?

Estem ja en un període de maduresa. Els professionals que treballen als arxius tenen formació especialitzada. Disposem d'una Escola dedicada de manera exclusiva a la formació de l'arxivística i a potenciar la recerca.

Ara bé, són moments de canvi perquè l'Arxivística ha de veure quin paper li correspon en el món de la intel·ligència artificial de la gestió de les dades. En aquest context, la formació s'ha d'anar adaptant a les funcions i competències que assumeixen i assumiran els nous arxivistes.

Aquest repte no és fàcil perquè és difícil preparar als professionals que exerciran una funció que encara no existeix o que serà molt diferent de com és ara. Fins i tot, trobar personal docent que tingui prou coneixements per fer-ho és complicat.

Per fer-hi front caldrà que els programes i metodologies docents siguin flexibles i s'adaptin als nous temps. En aquesta línia, l'Escola ha encetat un nou màster titulat Arxivística i Governança de la informació per tal d'integrar els coneixements i les habilitats sobre la gestió de les dades. Tanmateix, també els arxivistes hauran d'assumir que l'exercici de la professió requereix de formació continuada al llarg de tota la vida professional.

> Segons el teu parer, què li cal al sistema universitari per millorar?

Més que parlar del que li manca al sistema universitari en genèric, m'agradaria reflexionar sobre què li falta a la formació universitària en Arxivística. La fórmula que plasma l'Esaged ha tingut molts avantatges, com la flexibilitat a l'hora de dissenyar programes formatius i contractar professorat molt especialitzat. Això ha permès crear titulacions professionalitzadores.

El sistema universitari ha de trobar l'equilibri entre la formació bàsica i teòrica i una formació més professionalitzadora. En el

cas de l'Arxivística s'ha primat l'enfocament professionalitzador i potser ara caldria potenciar la formació més teòrica i impulsar la recerca.

> Algunes veus són crítiques amb la ESA-GED de formar un model de professionals molt allunyat del vessant tradicional patrimonialista. Que me'n dius? Estan motivades les crítiques? Caldria revertir el biaix tecnològic?

Crec que en part és veritat. Com no pot ser d'altra manera, l'Escola és deutora del seu temps i l'arxivística a Catalunya durant aquests anys primer necessitava professionals formats en la gestió de Documents en paral·lel al naixement de l'administració autonòmica i a la consolidació de l'administració local en democràcia. I després requeria que estiguessin formats en la transformació digital i de l'administració pública i les exigències de transparència i retiment de comptes.

Però, a més, el col·lectiu ha lligat el seu creixement a la gestió documental. D'alguna manera es donava per fet que les funcions d'arxiu històric i patrimonial les continuarien fent perquè li eren pròpies i, en canvi, calia reforçar el perfil professional de la gestió documental. Entre altres coses, això permetia ampliar la demanda. Hi ha més oferta laboral i més possibilitats d'expansió en l'àmbit de la gestió documental que dels arxius històrics, almenys així s'ha percebut fins ara.

Durant aquests vint anys aquesta preeminència de la gestió documental és a tots els àmbits: l'Associació d'Arxivers de Catalunya va canviar el seu nom per l'Associació d'Arxivers i Gestors de Documents de Catalunya el 2010; la Llei d'Arxius passa a anomenar-se el 2015 Llei d'Arxius i Gestió de Documents; bona part de les jornades i congressos han primat el vessant més de gestió documental que el patrimonial. Probablement, si fem un balanç de la situació actual dels arxius a Catalunya constatarem que som més punters en gestió documental que en inventaris en línia, atès que encara són molt precaris.

Responent ara a la pregunta de forma més concreta, no crec que la formació de l'Esaged tingui un biaix tecnològic, però sí que el té de gestió documental. En po-

sar l'accent en aquest darrer àmbit s'ha descuidat la part més patrimonial i aquest hauria de ser el repte a partir d'ara: atendre les necessitats dels arxius històrics per posar en valor el patrimoni documental del nostre país.

Hi ha molts elements que empenyen en aquest camí: una teoria arxivística cada vegada més sòlida; programes europeus per impulsar la millora del tractament del patrimoni documental; la demanda del mercat; és a dir, necessitat dels arxius de disposar de professionals que coneixin el llatí i la paleografia perquè el relleu professional ha generat demanda d'aquest perfil; i la necessitat imperiosa de millorar els instruments de descripció i consulta dels arxius catalans.

En aquest camí hi tenen molt a dir l'Escola, la Subdirecció General, l'Associació professional i els arxius del sistema. En la mesura que augmenta la demanda, l'Escola té l'obligació de pensar en la formació especialitzada de tècnics dels arxius històrics.

> En els darrers anys t'has cuidat de l'àrea de Recerca a l'ESAGED. Segons la teva experiència es pot afirmar que tenim un model madur de recerca en l'àmbit estrictament arxivístic?

Estem als inicis i, per tant, encara li falta molt. En aquests anys s'han fet passes endavant, però cal avançar molt més. Podem posar en valor la recerca feta pels estudiants del Màster en el Treball Final de Màster que han estudiat temes originals i inèdits, alguns d'ells han estat molt innovadors. És molt interessant l'incentiu que suposa el premi al millor TFM creat per l'Associació de Professionals de l'Arxivística i la Gestió de Documents i l'Esaged.

El 2013 es va endegar una línia d'investigació sobre Arxivística i gestió de documents en el programa de Doctorat d'Història Política, Comparada i Social de la UAB que ha permès acollir tesis doctorals sobre arxivística. També a la resta d'universitats catalanes s'han presentat algunes tesis específiques d'arxivística. Investigadors tant acadèmics com professionals participen en projectes de recerca nacionals i internacionals. Per posar un parell d'exemples, a nivell català la relació amb el CVC ha

estat molt fructífera. A nivell internacional, investigadors catalans participen a Interpares i a projectes europeus.

Tanmateix, per arribar a un model madur de recerca encara falta molt. Ens caldria tenir almenys un grup de recerca específic, més professors universitaris i més projectes d'investigació. Aconseguir-ho no és fàcil entre altres coses perquè l'Acadèmia potencia els grans grups de recerca i l'arxivística encara té una presència acadèmica minsa. A Espanya deu haver-hi només una vintena de professors titulars d'arxivística repartits en diversos departaments de diverses universitats. I per formar un professor universitari es necessiten molts anys. No existeix cap Departament d'arxivística en cap universitat. No hi ha un programa de doctorat específic d'arxivística.

A més, la normativa acadèmica no reconeix l'Arxivística com àrea de coneixement i els professors d'arxivística o bé estan adscrits a l'Àrea de Ciències i Tècniques Historiogràfiques o bé a l'Àrea de Biblioteconomia i Documentació. Com es pot veure el camí a recórrer és llarg, però no dubto, que s'aconseguirà. Confio molt en les generacions joves que puguen ja tenen una formació sòlida en Arxivística i ambició per tirar-ho endavant.

> El 2025 celebrem el Congrés ICA a Barcelona, per la seva experiència què pot significar un congrés d'aquestes característiques per Catalunya i per als professionals catalans?

En primer lloc, significa que els arxivers i l'arxivística catalanes tenen un pes molt important a nivell internacional. Hem d'agrair la tasca que han realitzat tots aquells que han participat en el Consell Internacional dels Arxius, sense els quals això no s'hauria aconseguit. En segon lloc, és una oportunitat perquè tots els arxivers catalans puguin assistir al congrés més important de la comunitat arxivística internacional. I, en tercer lloc, permet mostrar al món la solidesa de l'arxivística catalana i el potencial de la seva comunitat tant a nivell associatiu, organitzatiu com de formació.

> Ara que tenim un Pla d'Arxius i Gestió Documental que dibuixa un horitzó el 2030. Quina és la teva opinió?

Cal felicitar els impulsors del pla tant pels resultats com pel procés participatiu d'elaboració. Els plans són molt interessants perquè permeten reflexionar sobre els encerts, mancances i les necessitats i dibuixar l'horitzó d'on es vol anar per identificar quins són els objectius i les prioritats. Per tant, benvingut sigui. De tota manera, un pla no és res si no s'executa. Per tant, el més important serà monitoritzar les polítiques i les actuacions de les administracions per veure si s'apliquen o no s'apliquen.

Pel que fa al tema de la formació, que és el que conec més i que és clau, s'estan treballant aspectes que han ocupat el debat professional els últims 35 anys i que no són de fàcil solució. D'aquesta forma, el pla parla de la necessitat de definir les funcions i el perfil professional dels arxiviers. Aquest és un debat etern. Crec que de pocs temes en arxivística s'ha escrit tant com el de les competències dels seus professionals i encara no està resol, però és que s'ha de reconèixer el dinamisme i l'heterogeneïtat d'aquesta professió que s'exerceix en escenaris molt diferents. És inherent a ella (com a moltes altres) partir d'una base teòrica i metodològica sòlida que s'ha d'anar adaptant als nous reptes. En aquest sentit, al segle XX es va adaptar a la gestió documental, a inicis del XXI al compromís social i ara ho haurà de fer a la intel·ligència artificial i les dades. El tema de les funcions i les competències dels arxius serà sempre dinàmic i mai serà un tema tancat.

Això farà que la formació dels professionals hagi de ser dinàmica i continuada de manera imprescindible. No crec que la manca d'estudis de grau sigui una amenaça. Al revés, crec que degut a l'heterogeneïtat dels perfils professionals, la formació dels arxiviers ha de ser a nivell de màster tal com es va dissenyar amb el Pla Bolonya. Això permet aprofitar la formació inicial de base dels professionals per tal d'especialitzar-se en un perfil determinat. A partir d'aquí, la formació de màster permet capacitar als estudiants en les bases teòriques i metodològiques de l'arxivística que són cada vegada més sòlides. Però el currículum professional se l'haurà de dissenyar cada

arxiver o arxivera depenent d'on exerceixin la professió, i requerirà formació continuada al llarg de la vida laboral.

> Què n'espera l'ESAGED de la futura llei d'arxius?

L'actual Llei ha estat un bon instrument que ha permès que l'Arxivística catalana hagi avançat durant aquests anys. Les crítiques que en tot cas se li poden fer és que hi ha instruments previstos per la Llei que no s'han desplegat. Segurament ha estat una bona llei tot i que la seva execució ha estat insuficient. La transformació digital de la societat obliga a necessàriament fer una nova Llei que permeti als arxius afrontar reptes molt complexos. Des de l'Esaged ens agradaria apel·lar al consens i que es faci participació a tota la comunitat arxivística en la seva elaboració.

> Quins creus que són els grans reptes de l'arxivística actual?

Un dels més importants és com afrontem la transformació digital. Saber quin és el paper dels arxiviers en el món digital; investigar sobre les metodologies més adequades per gestionar els actius digitals. Ens hem de preguntar què pot aportar la metodologia arxivística en la gestió de les dades; i alhora ens hem de demanar també què ens poden oferir les tecnologies emergents que permetin millorar les metodologies i tècniques de tractament documental i de dades.

En aquest aspecte, un dels perills que veig en l'horitzó és que ens deixem fagocitar per les dades, els algorismes i la intel·ligència artificial. El món de les dades és tan absorbent que correm el perill d'oblidar quina és la funció de l'arxiu. Per això, crec que l'única fórmula possible per afrontar un repte tan complex és no perdre les arrels, mantenir els fonaments de la professió i, especialment, la unitat de la professió. En paral·lel, cal construir una teoria sòlida i impulsar la recerca aplicada i bàsica per posar els fonaments teòrics a les metodologies i les tècniques.

Un segon repte que m'agradaria destacar és acostar els arxius a la ciutadania. Durant els últims anys ens hem preocupat de fer créixer la professió i de ser presents a l'organització administrativa de

les institucions, crec que ara ens hem de fer presents entre els ciutadans. El tema clau dels anys que venen hauria de ser com facilitar l'accés a la informació i com apropar els arxius als ciutadans: amb horaris d'obertura més amplis, infraestructures a prop del ciutadà, creació de portals d'accés simples i fàcils, augment de la digitalització i obertura dels arxius a la participació dels ciutadans.

> Mei, com van ser els teus inicis en el camp de l'arxivística? Quan va ser el primer cop que vas posar els peus en un arxiu i per què?

La primera vegada que vaig entrar en un arxiu va ser a Ca l'Ardiaca com estudiant de la Llicenciatura d'Història amb el professor Jaume Sobrequés, que impartia l'assignatura de Metodologia a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, i la màgia de l'arxiu ja em va atrapar. El 1986, ja acabada la carrera d'història, vaig guanyar una plaça de becària a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona, que llavors estava al soterrani del Palau de la Generalitat, sota la direcció d'Assumpta Rodón. La meua tasca va ser descriure i inventariar la documentació del segle XIX i també vaig ajudar al trasllat de l'arxiu al nou edifici que es va construir al recinte de la Maternitat i que encara ara és la seu de l'Arxiu Històric de la Diputació.

Després d'aquella tasca vaig treballar a l'arxiu de Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya. En aquesta feina vaig coincidir amb Mariona Corominas, que més endavant va ser la presidenta de l'Associació d'Arxiviers, i amb Marta Jové, i totes tres vam muntar una empresa amb el nom de GIODA (Gestió i Organització d'Arxius). Vaig compaginar l'exercici professional en diferents arxius amb la de professora associada a la Universitat Autònoma de Barcelona des de 1992, fins que en vaig ser titular i vam crear l'Esaged, on he estat vinculada des del 2002.

Moltes gràcies pel teu temps i per les teves aportacions.

Amb el suport de

